

DINGIR DINGIR

1

2008

11. ročník

religionistický časopis o současné náboženské scéně

Cena 49 Kč

březen 2008

Počátky moderního theosofického hnutí
Cesty české theosofie
Dědicové H. P. Blavatské

TÉMA: Theosofická společnost a její pokračovatelé

PROČ DINGIR

✠ Některé starověké jazyky měly zajímavý zvyk, který spočíval v tom, že do psaného textu vkládaly tzv. ideogramy. Byly to značky, které předjímaly vlastnosti následného slova. A tak se např. v klínopisných textech vkládal před každou věc ze dřeva (např. strom, ale i stůl nebo židli) znak pro dřevo. Před rybníky, řeky apod. se vkládal znak pro vodu atd. Podobně existoval i zvláštní znak, který se musel napsat před jméno jakékoli božské bytosti nebo boha. Této značce, upozorňující na božskost toho, co bude následovat, se většinou říká podle starého sumerského označení pro boha DINGIR. Toto slovo je pak zároveň i pravděpodobně vůbec nejstarším označením pro božskou bytost, jaké známe.

✠ Zajímavé je, že klínový znak, který se jako označení DINGIR používá, je ve skutečnosti obrázkem hvězdy, která představuje směr, k němuž člověk hledí a k němuž se upíná. Znak DINGIR se tak může pro nás stát symbolem jistě nezanedbatelného rozměru lidství, člověka, který hledá něco, co ho přesahuje, na čem se může orientovat a k čemu může směřovat. Tato lidská touha nachází nejrozmanitější podoby v nejrůznějších kulturách a sociálních skupinách. A tak i v naší současné společnosti se setkáváme s desítkami nejrůznějších náboženských skupin, jež jsou výrazem tohoto rozměru člověka.

✠ Záměrem našeho časopisu je pozorně sledovat a zkoumat tuto současnou náboženskou scénu. Východiskem naší práce jsou principy a metody vědy o náboženství, religionistiky. Nesnažíme se tedy náboženská hnutí hodnotit nebo kritizovat, chceme je podrobně monitorovat, popisovat a adekvátně jim rozumět z hlediska příčin a souvislostí jejich vzniku a vývoje. Budeme se tedy věcně tázat, kdo nebo co je DINGIREM těch, kdo se k těmto hnutím hlásí, jak právě jejich DINGIR ovlivňuje jejich život a jaké formy jejich cesta za tímto cílem nabývá. Časopis DINGIR by tak měl pomoci odborně zkoumat a mapovat oblast, která je od pradávna neodmyslitelnou součástí života lidstva, a přesto zůstává pro mnohé nezmapovanou a nepřehlednou krajinou.

redakce

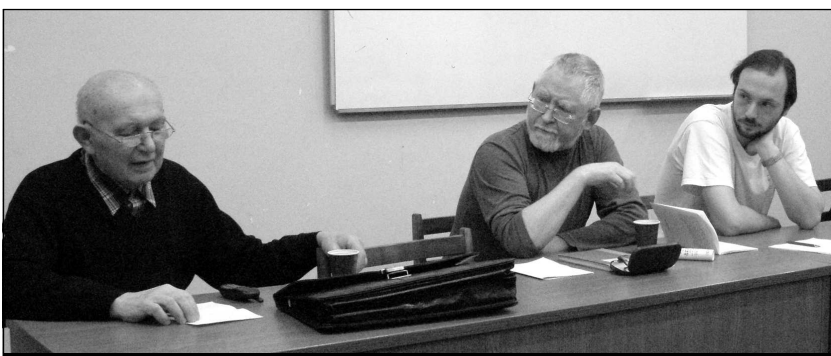
RECENZNÍ ŘÍZENÍ

Dingir se jako religionistický časopis věnuje především současné náboženské scéně. Kromě doprovodných textů dokumentujících různé náboženské postoje a zpráv obsahuje každé číslo odborné články (je na ně upozorněno dole na stránce), které podléhají recenznímu řízení. Na každý článek vypracovávají dva písemné posudky akademičtí pracovníci, členové redakční rady nebo její spolupracovníci. U těchto článků se posuzuje soulad s bibliografickou normou, jazyková úroveň textu, spolehlivost informací a vědecký přínos při jejich interpretaci. Dingir je jediným odborným časopisem, který se systematicky věnuje současné religiozitě.

Na titulní straně obálky jsou čtyři Nanebevzatí mistři z tradice Theosofické společnosti: Kuthumi, El Morya, Maria a Lady Nada. Kresby: Ulrike Hinrichs z knihy „Léčivé karty archandělů a mistrů“, Fontána 2007.

Ustavující shromáždění měla v sobotu 1. března 2008 Církev živého Boha. Na snímku hovoří pastor Glenn Cotton k biskupovi nové církve Petru Szlauevovi a jeho manželce. Církev, která se hlásí k tradici hnutí Víry, byla registrována Ministerstvem kultury 15. 12. 2007. (Více o registracích na str. 8-9, více o hnutí Víry v příštím čísle časopisu Dingir.)

Eugen Schart, Gerry Turner a Pavel Marušinec na semináři Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů o kvakerech 6. března 2008.

349 českých radnic (mezi nimi i radnice v Praze na Žižkově na snímku) vyvěsilo 10. března 2008 tibetskou vlajku na znamení solidarity s Tibetem v jeho zápase o přijatelnou formu vztahů s mocnou Čínou. O tibetské vlajce píše Lubomír Sklenka (<http://www.tibinfo.cz/clanek.php?id=585>):

Ve středu vlajky se nachází bílá zasněžená hora, který symbolizuje Tibet. Přes tmavě modré nebe nad bílou horou se rozprostírá šest červených pásů, které zastupují šest původních kmenů (rodů, národů), které jsou považovány za předky Tibetanů. Kombinace těchto pásů symbolizuje nepřetržitou ochranu duchovních nauk a světského života buddhistickými ochránci. Na vrcholku hory je slunce, které symbolizuje radost ze svobody, duchovní a materiální štěstí a blahobyt všech bytostí žijících v Tibetu. Vpředu na svahu hory stojí pár sněžných lvů, kteří představují sjednocení duchovního a světského života. Tříbarevný drahokam, který sněžní lvi drží, představuje tři buddhistické klenoty Buddhu, Dharmu a Sanghu. Červenomodrý drahokam ležící u nohou lvů představuje správné etické chování. Na obvodu vlajky je žlutý lem, který představuje čisté zlato jako symbol Buddhova učení. (Zkráceno v redakci.)

DINGIR VE DRUHÉ DESÍTCE

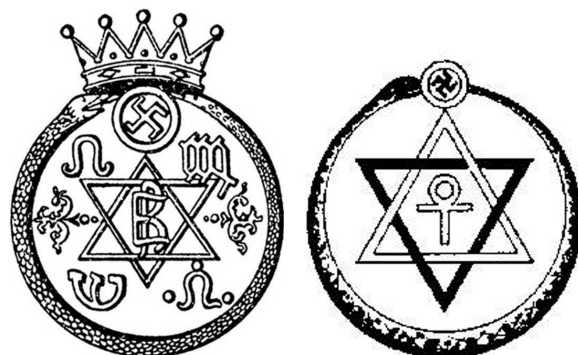
Zdeněk Vojtíšek

Každé vydání malonákladového a nekomerčního časopisu je tak trochu zázrak - poslední strana obálky nám ovšem připomíná, že Dingir těchto zázraků prožil již jedenačtyřicet. Za deset let od svého vzniku prošel časopis i obec jeho čtenářů změnami, ale např. cena dosud zůstala stejná. S politováním musíme oznámit, že udržet ji na tak nízké úrovni už nadále není možné. Od jedenáctého ročníku tedy Dingir stojí 49,- Kč (roční předplatné tak vyjde na 256,- Kč). Doufáme, že tuto cenu i stále odběratele udržíme po dalších deset let...

Další změnu od tohoto ročníku si vyžádala snaha redakce, aby posuzování článků v časopise bylo průhledné a dobře dokumentovatelné. Dosud jsme v redakční radě jednotlivé články recenzovali jen neoficiálně a některé tyto recenze bychom jen těžko vykazovali. Od 11. ročníku ale procházejí hlavní články pečlivým recenzním řízením. Na něm se nadále budou podílet členové redakční rady, ale postupně k nim přibudou i odborníci mimo redakci. Články, které v tomto řízení obstojí, budou v časopise dole na stránce označeny. Nadále nepočítáme s tím, že by byly recenzovány zprávy, reflexe apod., takže příspěvatelskou iniciativu by toto opatření nemělo ohrozit. Výrazně pomoci by naopak mělo především studentům, kteří tak budou ještě lépe vychováni k odborné religionistické práci. Odbornost jsme ale nikdy v redakční radě nespojovali se suchou nesrozumitelností, a tak není důvod k tomu, aby pečlivá recenze článků v Dingiru znamenala jejich menší zajímavost.

Za téma prvního čísla 11. ročníku jsme vybrali Theosofickou společnost, neboť nás při zkoumání současného alternativního duchovního života stále udivuje, jak velký význam pro něj měla a jak tento význam vynikne ve srovnání s tím, jak okrajovou roli hraje nyní. Do kontextu společenského prostředí konce 19. století zařazuje Theosofickou společnost **Ivan O. Štampach** a stručně charakterizuje oblasti jejího zájmu. **Josef Sanitrák** v následujícím článku ukazuje, jakým způsobem vznikala její česká pobočka. Na tento článek navazuje **Tomáš Zdražil** popisem toho, jaký vliv měl na českou theosofickou scénu její německý představitel a tvůrce anthroposofického systému Rudolf Steiner. Rozkol mezi theosofy a anthroposofy nahlíží v dalším článku **Jan Sušer** z neobvyklého a velmi inspirativního úhlu. Vedle anthroposofie má ale Theosofická společnost velkou řadu dalších, někdy podobně úspěšných dědiců. Stručný přehled těchto pokračovatelů Theosofické společnosti připravil **Zdeněk Vojtíšek**. S tématem souzní i článek **Vojtěcha Tutra** v zahraniční rubrice, který ukazuje vliv Theosofické společnosti mimo západní prostředí. K tématu se vztahují i ilustrace na této stránce - nahoře vlevo je pečeť zakladatelky H. P. Blavatské, vpravo pak pečeť Theosofické společnosti, z níž je utvořen i její symbol s charakteristickým heslem „Není vyšší náboženství než pravda“.

V redakční radě jsme se dlouho rozhodovali, jaké grafické podobě slova „theosofie“ a odvozených výrazů máme dát přednost. Nakonec jsme z přesvědčivých důvodů zvolili konzervativní pravopis a doufáme, že nám to žádný čtenář nebude mít za zlé.

OBSAH

Aboridžinci a křesťanství (<i>Jakub Marek</i>)	2
Jak zkoumat meditaci (<i>Pavel Dušek</i>)	5
Z domova	
Nové registrace	8
<i>(Miloš Mrázek a Zdeněk Vojtíšek)</i>	
Zahraníčí	
Párští pokračovatelé Theosofické společnosti	10
<i>(Vojtěch Tutr)</i>	
Téma	
Počátky moderního theosofického hnutí	12
<i>(Ivan O. Štampach)</i>	
Cesty české theosofie (<i>Josef Sanitrák</i>)	14
Rudolf Steiner a pražská theosofie	17
<i>(Tomáš Zdražil)</i>	
Spor o metodu (<i>Jan Sušer</i>)	18
Dědicové H. P. Blavatské (<i>Zdeněk Vojtíšek</i>)	20
Info-servis	
Recenze	
Učebnice sociologie náboženství (<i>Pavel Hošek</i>)	26
Vítězství přirozenosti (<i>Zdeněk Vojtíšek</i>)	27
Události	
Kuřimská kauza týraného dítěte a sekta	28
<i>(Artur Zatloukal)</i>	
Jan Heller při obnově české religionistiky	29
<i>(Ivan O. Štampach)</i>	
Disidenti svědků Jehovových v Maďarsku	30
<i>(Csaba Szmrecsányi)</i>	
Zemřel stavitel mormonských chrámů	30
<i>(Jan Sušer)</i>	
Rejstřík	
Reflexe	
Spása v černé (<i>Anna Marie Dostálová</i>)	32
Darwin versus ID (<i>Jan Horník</i>)	34
Práce studentů	
Novopohané ve Finsku	35
<i>(Marianna Gorroňová, Anna Marie Dostálová)</i>	

PhDr. **Zdeněk Vojtíšek**, Th. D., (*1963) je odborným asistentem na Husitské teologické fakultě UK a šéfredaktorem časopisu Dingir.

Mezi předky a Duchem svatým

ABORIDŽINCI A KŘESŤANSTVÍ

Jakub Marek

Rok 1788, kdy byla v Sydneyské zátocce kapitánem Arthurem Phillipem vyvěšena anglická vlajka, navždy změnil tvář Austrálie. Osídlování kontinentu nebylo nijak citlivé k původním obyvatelům, stejně jako tomu nebylo ani v Americe, ani jinde. Angličané přinesli Aboridžincům s výdobytí západní civilizace také křesťanství.

Během svých cest po Austrálii jsem měl možnost pracovat měsíc a půl jako dobrovolník v Katolické misii v Balgu, v Západní Austrálii. Nahlédl jsem zde pod roušku současného života Aboridžinců. Lidé zde žijí zvláštním komunitním životem, kde katolictví ve spojení s původní tradicí vytvořilo specifickou náboženskou kulturu.

Tisíce let neměnná kultura

Aboridžinci ještě dnes věří, že obývají tento kontinent od počátku věků. Dle archeologů jsou první známky osídlení Austrálie staré 60 tis. let, některé skalní malby vznikly asi před 40 tis. lety a byly objeveny ostatky z pohřební ceremonie staré 25 tis. let. Kultura na tomto kontinentu byla vyvinutá, silně nábožensky orientovaná a zachovala si tradici kultury doby kamenné až do osudného roku 1788. Vynechám zajímavé téma původní kultury, ale alespoň obecně se zmíním o náboženství Aboridžinců.¹

Původními obyvateli Austrálie byli nomádi. Jejich život byl ovlivněn mnoha zákazy, příkazy a doporučeními, které jim byly předávány tradicí od času „dreamtime“. Tento pojem je tradičně vysvětlován jako čas stvoření, tedy doba, kdy spirituální předci tvořili krajinu a první lidé se učili, jak přežít v krutém prostředí. Dreamtime je ale spíše jakýsi duchovní prostor působící od počátku až do současnosti. Snění („dreaming“) je, jednoduše řečeno, způsob komunikace se spirituálními předky, kteří žijí ve sféře smrtelníkům nedostupné. Do ní se dostává jen šaman, který s předky komunikuje. Duchové předků

bývají většinou propojeni s určitým místem nebo oblastí. Tito předci jsou chápáni jako tvořící síla, která má personifikovanou podobu ve věcech, zvířatech i v lidech. Podobu spirituálního předka byla pro každý kmen rozdílná. Dle víry lidí z pouštní oblasti byla na počátku stvoření nedozírná rovina, kterou putoval tento duch předků. Tím vytvářel krajinu a kam šlápl, tam se stal její součástí.

Lidé musí své duchovní předky respektovat a uctívat, což znamená dodržovat všechny určené příkazy a zákazy a uctívat krajinu kolem sebe. Tradiční víra byla udržována příběhy a legendami, které měly pedagogický charakter. Jakékoliv porušení tradičních příkazů s sebou neslo tvrdý trest. Tradice ukazovala pouštním lidem, jak přežít v krutých pouštních podmínkách, kde jakákoliv chyba jednotlivce mohla znamenat ohrožení celého kmene.

Původní náboženství nemá žádný známý transcendentní cíl. Obyvatelé věřili v reinkarnaci. Po smrti se zemřelý převtělil do nějakého zvířete (v oblasti Balga se jedna-

lo hlavně o hady) a čeká v těle zvířete na znovuzrození. Pro obyčejného člověka byl ráj již zde na zemi v běžném životě, který je třeba udržovat. Smrt nebo nemoc člověka bývá přisuzována zlým duchům či černé magii. Ta nad člověkem získává moc, když nedodržel nějaký z příkazů od duchovních předků.²

První kontakty a konflikty

Rozdíl mezi anglickou a aboridžinskou kulturou byl velký a brzy došlo ke střetu. Názory, kolik žilo v Austrálii domorodců před příchodem Evropanů, se různí a odhady se pohybují od 300 tisíc po 2 milióny. Podle etnologů bylo na území Austrálie 300 až 500 kmenů hovořících ještě více jazyky. Kromě cíleného vyvražďování, které prováděli někteří kolonisté, kosily domorodce také dovezené nemoci a alkohol. Britská vláda dlouho problematiku neřešila, a tak při sčítání lidu v roce 1966 žilo v Austrálii už jen pouhých asi 45 tisíc Aboridžinců.³

Velkou roli při budování australského státu měly církve, zvláště církve anglikánská. Trvalo však poměrně dlouho, než se misijní činnost církve začala orientovat i na původní obyvatele. Zatímco na východním pobřeží bylo domorodé obyvatelstvo neustále v kontaktu se západní civilizací, nomádské kmeny v odlehlých pouštních oblastech žily dlouho vcelku nerušeně. Poslední nomádský kmen byl objeven až v 50. letech minulého století. Hlavním cílem státní politiky bylo usadit nomádské kmeny a donutit je přijmout alespoň některé hodnoty západní civilizace. Tento úkol měly plnit hlavně církve. Přijetí křesťanství se mělo stát součástí přijetí civilizačních hodnot. Protestantské denominace, později i katolická církev a jiné denominace stavě-

ly základny hluboko v poušti a lákaly sem nomádské kmeny na mouku či cukr a ochraňovali je před bílými lovci lidí. Zakládaly školy, kostely a chovné stanice dobytka. Teprve v druhé polovině 20. století byla snaha usadit nomádské kmeny v osadách úspěšná.

Až v šedesátých letech minulého století se všichni domorodci stali státními občany Austrálie. Spolu s tímto aktem se objevila snaha dát jejich kultuře nový dech. Vláda vymezila rozsáhlá

Kouřová ceremonie.

Všechny fotografie: Jakub Marek.

území v neobydlených oblastech (je jím i polovina Severního teritoria), která navrátila do rukou původních vlastníků. Jde většinou o tzv. suché oblasti, tedy bez možnosti obstarat alkohol. Správa zdejších osad je v rukou domorodých lidí. Vláda zde ráda nechává působit i církevní misie, které se starají o školy a nemocnice, což dělají lépe než stát. Musí jít však o rozhodnutí místních správců komunity. Aby nebyly mezi církvemi rozbroje, mají rozděleny oblasti, kde mohou působit. Území Anhemland mají na starosti baptisté, oblasti na východ od Alice Springs katolíci, na západ luteráni apod.

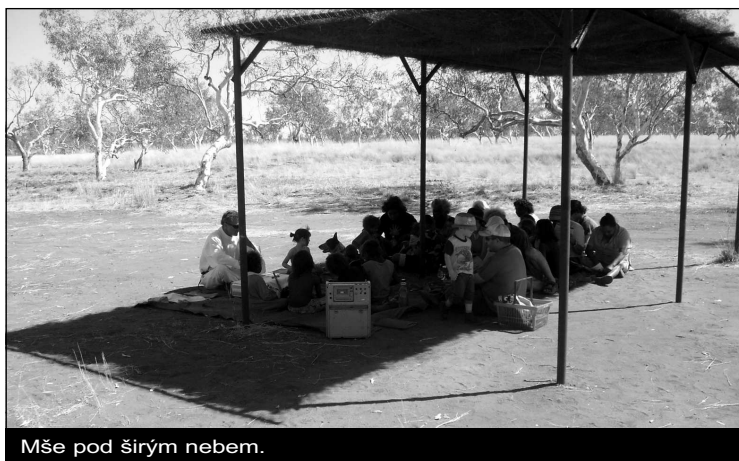
Katolická misie Balgo

Komunity, jakou je Balgo, nemají rády nehlášené návštěvy. Lidé žijící mimo komunitu nemají příliš možností ji navštívit. Velká vzdálenost od nejbližšího města není jedinou komplikací. K návštěvě je třeba povolení, které se nevydává často.

Balgo leží v Great Sandy Desert a do nejbližšího města Halls Greek, vzdáleného 300 km, vede pouze nezpevněná vozovka. Farnost Balgo má rozlohu o trochu větší než Anglie. Sídli zde asi tisíc obyvatel rozdělených do tří komunit Balgo, Billiuna a Mullan. První kontakty mezi domorodci a misionáři proběhly na začátku třicátých let minulého století. Misie založila chovnou stanicí dobytka a nabízela lidem z pouště jídlo za práci. Roku 1942 byla zde ustanovena oficiální katolická misie a v roce 1965 se misie přesunula na Wirrumanu, kde jsou dostatečné zásoby vody.⁴

Misie tu drží ruku nad školstvím a nad zdravotnickou klinikou a spolupracuje s místní samosprávou a s jinými státními i církevními organizacemi. V Balgu žije velké množství aboridžinských malířů, z nichž pět si získalo uznání na celostátní úrovni. Galerie v Balgu má velkou prestiž. Souhra těchto institucí tu vytváří relativně dobrou tvář této komunity. Problémy typické pro aboridžinské komunity jsou rozšířeny i zde, ale v menší míře.

Během 80. let minulého století se komunita rozhodla přenechat školství a zdravotnictví státu, ale protože úroveň služeb klesala, během následujících pěti let samospráva opět převedla tyto pravomoci pod katolickou církev. Když jsem se ptal místních, kolik tu žije katolíků, odpověď zněla

Mše pod širým nebem.

„všichni“. Na nedělní mši v Balgu, které má 500 obyvatel, uvidíme však 70-100 lidí. Většina z nich chodí do kostela nepravidelně. Během týdne navštěvuje mše kolem 10-15 lidí, což jsou většinou zaměstnanci misie, nikoliv obyvatelé komunity. V ostatních komunitách, kde bývají mše jen jednou týdně, chodí na bohoslužby 15-30 lidí. Kromě členů katolické církve zde žije rodina baptistického kazatele a jedna rodina vyznává víru bahá'í. Do komunit se tvrdě prosazují fundamentalistické pentekostální církve, které se snaží tvořit opozici vůči oficiálně dosazené katolické církvi. Jmenovitě se jedná o mezinárodní „Assemblies of God“ a malou místní „Maria Queen of Desert“ s desítkou členů.

Komunita je dobrým prostředím pro výchovu dětí. Je jich tu hodně. V Balgu žije 500 lidí, z toho 120 dětí školou povinných. Katolické školství všude v Austrálii má velkou prestiž. Výuka zde probíhá trochu opožděně ve srovnání se školami, které navštěvují bílé děti. Bere se ohled na to, že angličtina není pro místní rodný jazyk a že většina malých Aboridžinců hovoří ve svých rodinách domorodým jazykem. Náboženství se vyučuje pouze jednou týdně a po velké přestávce se děti modlí. Výuka se orientuje hlavně na klasické předměty a většina pedagogického sboru katolíky není.

Velká vzdálenost od města paradoxně komunitu ozdravuje. Cítil jsem velkou hrdost místních obyvatel na jejich bydliště. Okolní svět západní civilizace je dle některých z nich velmi nebezpečný. Ukřívá v sobě demony v podobě drog a alkoholu, které původní obyvatelstvo zabíjejí. Z místních lidí nemá 90% práci a nejsou tu ani pracovní příležitosti. Lidé tedy nevědí, co s přebytkem času. Komunita čerpá energii ze sportu, hlavně z australského fotbalu a basketbalu. Tyto sporty se tu staly malým ná-

boženstvím, které pomáhá udržovat týmového ducha.

Jedna velká rodina

Sociální systém vztahů u Aboridžinců je jiný než u Evropanů a má hlubší, posvátný charakter. Ačkoliv původní kmene dříve mezi sebou bojovaly, nyní se nazývají jednou rodinou. Aboridžinci v pouštní oblasti, kteří sebe nazývají Yipi, určují rodinné vztahy v rámci systému „skinnames“.

Tento systém byl dán spirituálními předky na začátku věků a má zásadně dvě velké funkce. Za první člověk se skinname získá pozici v rodinné struktuře kmene a za druhé má ochránit před nežádoucími sexuálními vztahy. V pouštní oblasti byly rozšířeny mýty o incestním chování předků, díky němuž vzniklo lidské pokolení. V mnoha ohledech lidé symbolicky opakovali chování svých předků, vyjma zmíněného incestu. Ten byl přísně zakázán a brán jako rouhání proti jejich kultu.

Každý muž i žena dostává při narození jedno z osmi možných skinnames. Jaké skinname člověk dostane, se odvozuje od matky. Nedědí se stejné jméno, jaké má matka, ale odvozuje se jiné. Skinnames mají předpony - pro muže to je Tja a pro ženu Na. Těchto osm jmen se rozděluje na dvě skupiny po čtyřech.⁵ Za čtyři generace v ženské linii dcery poslední generace budou mít stejné skinname jako jejich praprababička. Složitý systém ukazuje, v jakém vztahu je jedinec k ostatním členům komunity. Lidé se stejnými skinname jsou automaticky nazýváni bratry, pokud dítě osiří, míří k ženě, která má stejné skinname, jako měla jeho matka. Lidé, kteří se odstěhují i několik set kilometrů daleko, se okamžitě můžou zapojit do komunitního života jako součást širší rodiny. Skinname může starší žena udělit i Neaboridžinci, který žije delší čas v komunitě.⁶ Tradiční chápání rodiny je širší, než je obvyklé u nás.⁷

Aboridžinský život a křesťanství

Mezi Aboridžinci-křesťany se objevují snahy tradiční systém skinnames aplikovat na křesťanství. Dle nich je jejich kmenové právo ukryto pod symboly v bibli. Symbolika kříže je tak jednoduchá, že ji lze aplikovat i na zmíněný systém skinnames. Osm jmen se dá rozdělit do čtyř skupin po dvou. V takovémto diagramu například někteří

Aboridžinský hrob.

vidí kříž, který má čtyři konce. Když se počet jmen dělí třemi, lze v tomto systému nalézt diagram svaté trojice. U Aboridžinců jde o jistou obhajobu tradičního systému života v rámci křesťanství. Křesťanský život zde byl podle tohoto výkladu žit již dávno před příchodem Evropanů. Porušování aboridžinského práva je i „křesťanský“ hřích a zákony aboridžinské a křesťanské jsou propojeny. Zasloučil jsem i mileniální očekávání konce světa pro černý národ v Austrálii kvůli tomu, že se lidé odvrátili od tradičního zákona, což nese s sebou nevyhnutelný trest.

Mezi Aboridžinci nenalezneme mnoho vyznavačů jiného náboženství než křesťanství. Církev se staví k původní tradici dvojitým způsobem. Buď ji označují za pohanickou, mše se slouží v angličtině a jakákoliv spojitost s aboridžinskou kulturou je pro ně nepřijatelná. Jedná se hlavně o charismatické a fundamentalistické denominace. Jiný způsob volí katolická církev a evangelické církve. Ty se snaží skloubit původní kulturu s novodobým křesťanstvím. Pravdou je, že pro Aboridžince není teologie důležitá a že nevidí žádné rozdíly mezi církvemi. Dle faráře Matta Diggense, který už 15 let působí v aboridžinských komunitách, je původní náboženství nejvíce podobné katolictví. Původní kultura je založena na tradici stejně jako katolictví a kult světců koresponduje s kultem předků. Charismatické církve se zase odvolávají na původní animismus a působení ducha svatého spojují s působením ducha předků. Aboridžinci nemají problém s přijetím Boha (duchovní prapředek, jenž byl na začátku všeho, byl jenom jeden a stál na počátku stvoření světa) ani s osobou Ducha svatého (většina aboridžinských křesťanů inklinuje k pente-

kostalismu). Aboridžinci ale většinou nechápu osobu Ježíše Krista. Nechápu jeho dvojí přirozenost a historičnost. Jedinečnost osoby Krista je u nich mnohdy zkreslená. Buď je Bohem, či šamanem nebo jejich předkem. Vykoupení hříchů a obět' na kříži jsou pro ně málo uchopitelné.

V Balgu jsou mše i jiné obřady vnímány jako důležité události komunity; církev jimi upevňuje její soudržnost. Mše i jiné obřady se slouží v místním jazyce Kutjuka. Důležitou součástí obřadu jsou zpěvy, které zpívá sborově celý kostel. I během proměňování je kněz podporován zpěvem celé komunity a komunita se stává součástí obřadu. Při eucharistii se všichni přítomní sejdou kolem kněze a navzájem si podávají eucharistii. Tradiční podávání rukou a přání pokoje se nechává na konec bohoslužby, protože je zvykem, že si podává ruku každý s každým. Knězi pomáhají při obřadech laici (většinou jsou to ženy). Je jich kolem deseti a jsou voleni celou komunitou na určitou dobu. Laici jsou důležitou součástí jak při obřadu, tak i v běžném životě farnosti.

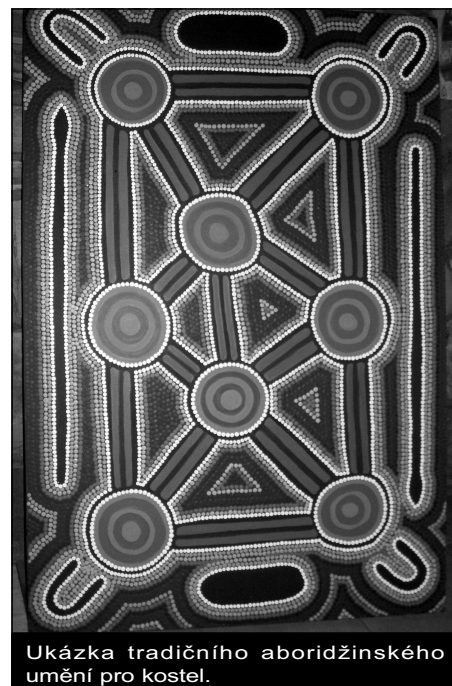
Křesťanské obřady mívají pro místní funkci ochrany před zlými duchy. Mezi oblíbené obřady patří svátost křtu a pohřeb. Narozené dítě, ne starší pěti měsíců, je nejdříve rituálně přijato do komunity. Z původních tradic se dochovala kouřová ceremonie. Tento rituál vykonává většinou babička. Třikrát ponoří dítě do kouře z doutnajících listů eukalyptu. Obřad trvá asi deset minut. Katolický křest uděluje kněz hromadně dvakrát až třikrát do roka. Pokropení svěcenou vodou i kouřová ceremonie jsou hojně využívány i při jiných obřadech během života a Aboridžinci je přijímají jako očištění a ochranu před zlými démony. V Balgu se na připomenutí křtu kropí svěcenou vodou každou neděli a kouřová ceremonie probíhá během významnějších svátků, při iniciační ceremonii a při pohřbech.

Mezi 13. a 14. rokem věku čeká chlapec iniciační ceremonie. Jedná se o ryze tradiční aboridžinskou záležitost. V místě, kde jsem přebýval, se jedná o bolestivou obřízku. Poprvé jsou chlapci zbaveni předkožky podobně jako v judaismu, ale po dvou měsících se obřízka koná znovu. Tentokrát je jim penis rozříznut podélně. Jde o událost, kdy chlapci symbolicky umírají a rodí se znovu jako muži. V komunitě se přestěhují do domova svobodných mládečků. Při této ceremonii jsou chlapcům zjevena tajemství, která se během života ještě prohloubí. Tato tajemství nesmějí být vyražena Neabori-

džincům, ženám nebo dětem. Do určitých oblastí se nedoporučuje jezdit v době konání těchto ceremonií, nezvaný návštěvník může být dokonce ohrožen, neboť ceremonie může být přijímacím obřadem do tajných spolků domorodé černé magie. V rámci oficiálního církevního života je iniciační ceremonie nahrazena prvním svatým přijímáním.⁸

Do skutečné dospělosti člověk vstupuje teprve založením rodiny. Stává se plnoprávným členem komunity a dvojici je dovoleno bydlet spolu. Dívky se vdávají obvykle dříve, někdy již po dovršení šestnácti let. Chlapci na svou dívku musí čekat trochu déle, zhruba do 25-26 let. Církevní sňatky se dějí minimálně. Partnerství je potvrzeno rodinami nevěsty a ženicha. Muž opustí dům pro svobodné a dívka odchází od rodiny k manželovi. Manželství nebývá státem potvrzováno, a tak mnoho dětí žije oficiálně v neúplné rodině.

V životě Aboridžince je velkou událostí smrt blízkého. V tradiční společnosti trvaly přípravy na pohřeb rok. Dnes jsou omezeny na tři měsíce. Během této doby rodina zemřelého drží tzv. „sorrytime“, který sestává ze souhrnu zákazů a půstu. Dům, kde mrtvý žil, se musí znovu vysvětit knězem, jinak pozůstalí nemohou dům obývat. Časté jsou také takzvané „sorrycamps“, kdy se rodina odstěhuje do pouště a tráví tam spolu nějaký čas. Někdy dochází také k symbolickému potrestání „domnělého vraha“. Důležité je kontaktovat všechny příbuzné, aby se mohli s nebožtíkem rozloučit. Pohřeb se koná v kostele a je událostí

Ukázka tradičního aboridžinského umění pro kostel.

pro celou komunitu. Rakev projde opětovně kouřovou ceremonií a je pokropena svěcenou vodou. Atmosféra je emotivní. Během mše se čtou vzkazy od těch, kteří nemohli přijít, a velmi se sleduje, zda se dostavili všichni, kdo jsou očekáváni.

Byl jsem svědkem pohřbu muže, který se ve svých pětaticeti letech upil k smrti. Kněz při obřadu hovořil drsně: jeho výrok, že „víra zemřelého v Krista nebyla silnější než sklenička piva“, rozvířila už tak emotivní atmosféru. Příčina smrti zemřelého byla podle jeho příbuzných a přátel jiná: za smrt nemůže alkohol, ale msta černého mága, který byl odmítnut sestrou zemřelého. Magie zabila jejího bratra, aby mstitel zůstal neodhalen. Víra v magii a v duchy je jedním z významných prvků religiozity i moderního Aboridžince. V této pověřivosti mají své místo jak obřady křesťanské církve, tak i původní rituály.

Závěr

Tradiční život Aboridžinců se příchodem Evropanů navždy změnil. Aboridžinci byli nuceni vzdát se kočovného života a přijmout alespoň částečně některé zvyky, hodnoty naší civilizace. Působení misí však nebyla na území Austrálie tak agresivní jako misionářské snahy v jižní Americe. Díky malé hustotě obyvatel zůstávali Aboridžinci dlouho mimo zájem civilizačních i misijních snah. Misie z konce devatenáctého století plnily hlavně úkol vzdělávací.

V odlehlých oblastech australského vnitrozemí si proto Aboridžinci zachovali některé své zvyky a pověry vedle účasti na aktivitách křesťanských církví. Z původní religiozity vymizela reinkarnace a animismus se přetvořil v podivný druh charismatického křesťanství. Přes určitou autonomii, kterou Aboridžinci mají, bohužel postupem času původní tradice a zvyky patrně vymizí.

V odlehlých oblastech kontinentu sice jsou komunity, které udržují své původní tradice, avšak i na ně negativně dopadá západní civilizace. V místech navštěvovaných turisty je aboridžinská kultura součástí obchodu. V pouštních oblastech však dodnes kolují zvěsti o „bushmenech“, tedy o lidech, kteří se nomádského způsobu života nevzdali a žijí tradičním způsobem života. Civilizaci, s níž mají zlé zkušenosti, se úspěšně vyhýbají. O existenci těchto lidí nejsou důkazy, jsou však pro původní obyvatele Austrálie nadějí a snem o životě před příchodem Evropanů.

⇒ *Poznámky a medailonek vpravo.*

Empirický výzkum autoregulačních a sebevýchovných postupů

JAK ZKOUMAT MEDITACI

Pavel Petr Dušek

Různé formy meditace představují po staletí tradované umění duchovní práce na sobě samém. Jejich východiskem jsou často velmi staré psychologické systémy, které vznikly dlouho před současným západním modelem vědy. Ta se ve dvacátém století s většími či menšími úspěchy snažila k meditaci přiblížit pomocí vlastních metod. Ne vždy však přitom dokázala realistiky odhadnout vlastní možnosti.

Metodám autoregulace a sebevýchovy věnovaly velkou pozornost už nejstarší známé civilizace. Techniky vstupování do tranzu, emoční sebekontroly nebo například kultivace rysů vlastní osobnosti byly v té či oné formě známé v Egyptě, Indii, Číně, Mezopotámii, Japonsku. Přesný původ řady z nich už nelze zjistit. Počátky těch nejstarších technik předpokládáme v době před objevením písma. Jsou tedy starší než písemně zaznamenaná historie. K takovým archaickým metodám patří „techniky extáze“ v šamanismu. Například jeskynní malby z období paleolitu (starší doby kamenné), konkrétně z jeho poslední fáze (40 tis. - 10 tis. př. n. l.), které byly objeveny na území dnešní jižní Francie a na severu Španělska obsahují zřejmě šamanské motivy.¹ Jinou techniku mimořádně starého původu představuje jóga, resp. některé její elementy (dechová cvičení, zpěv manter, určité ásány).

Všechny tyto postupy mají jedno společné: jsou nástrojem k přeměně sebe sama. Jsou to na jedné straně metody autoregulace, sloužící ke změně aktuálního psychofyziologického stavu a momentálního duchovního rozpoložení, na straně druhé sebevýchovné metody, které slouží dlouhodobým cílům. Většina dnes známých postupů představuje kombinaci obojího a liší se jen důrazem na okamžitý či dlouhodobý efekt. Zároveň jsou tyto metody mnohdimenzionálním fenoménem, který v sobě zahrnuje různé významové roviny. Po vzoru V. Frankla bychom si je mohli znázornit pomocí modelu, který obsahuje tři dimenze: tělesnou, psychologickou a duchovní.²

Tyto úrovně se vzájemně prolínají a ovlivňují. Například tělesné pozice a dechová cvičení v józe a ve většině forem buddhistické meditace svým fyziologickým účinkem vytvářejí vhodné zázemí pro koncentraci, která pak umožňuje pokrok na du-

Poznámky

V textu užívám pojem Aboridžinec, což je počestnější forma Aboriginal. Původní český název pro australské domorodce je Austrálec.

- 1 Podrobněji: BLAINEY, G., *Dějiny Austrálie*, Lidové noviny 1994; str.: 11-26
- 2 Více: MUECKE, S., SHOEMAKER, A., *Aboriginal Australians: First Nations of an Ancient Continent*, Gallimard 2004, str. 31-54.
- 3 Počet původních obyvatel je v publikacích různý. Údaj o sčítání lidu pochází z Dějin Austrálie.
- 4 Oficiální stránky farnosti: <http://www.users.bigpond.com/kutjungka/>
- 5 Kupř. u kmene Kutjungka se jedná o mužů o Tjangala, Tjapangarti, Tjupurrula, Tjapaltjarri; Tjampitjin, Tjapangka, Tjakamarra, Tjungarray. U žen o Nangala, Napangarti, Napurrula, Napaltjarri; Nampitjin, Napangka, Nakamarra, Nungarayi. U jiných kmenů jde o jejich jazykové varianty.
- 6 Skinname má zásadní význam při výběru partnera. Každý člověk si nesmí vybrat partnera z pěti skupin. Jde o lidi, kteří mají stejné skinname jako sourozenci, rodiče, jejich možné děti, zeť nebo snacha. Partnerství nebo i dokonce milostný vztah je pro každého podmíněn

výběrem ze tří zbývajících skupin, u kterých příbuzenský vztah je pro manželství přípustný. Jakékoliv porušení tohoto zákona se může tvrdě vymstít. Sexuální vztah mezi lidmi zakázaných skupin je pro mnohé těžkým přestupkem. Dodnes existují případy vražd, kdy členové rodu mstí toto přestoupení zákona. Jakýkoliv sexuální vztah mezi lidmi zakázaného skinname je jedním ze zásadních prohřešků v této společnosti, a to i když není mezi milenci pokrevní příbuzenství.

- 7 Děti nazývají svou matkou také všechny sestry matky a otcem bratry otce. Sestry bydlí většinou pohromadě spolu se svými dětmi, které se navzájem cítí být vlastními sourozenci. Tetou dětí jmenují jen sestru otce a strýcem bratra matky, což vyplývá ze systému „skinnames“. Podrobněji na: <http://www.ausanthrop.net/research/kinship/kinship2.php>.
- 8 Zajímavou studii původních iniciačních procesů popsal ELIADE, M., *Iniciace, rituály, tajné společnosti*, Computer Press 2004.

Mgr. **Jakub Marek** (*1981) je absolventem Husitské teologické fakulty UK - obor učitelství. V Austrálii cestoval v letech 2005-2006. V současnosti pracuje v neziskovém sektoru.

chovní cestě.³ Ne vždy však byl tento více-dimenzionální charakter duchovní práce na sobě akceptován a reflektován.

Fyziologické účinky

Na Západě zájem o meditaci prudce vzrostl v průběhu 20. století. Objevily se i pokusy podrobit jednotlivé meditační techniky vědeckému přezkoumání s cílem ověřit jejich účinnost. Nežádoucí přítom byly zkoumané postupy redukovány na pouhá relaxační cvičení. Zejména v druhé polovině 20. století se větší část studií soustředila na fyziologické účinky, resp. na vše, co lze kvantifikovat. Tento přístup vyplynul z velkého vlivu pozitivismu na metodologii sociálních věd. Psychologie prošla čtyřicetiletou érou behaviorismu a rovněž ostatní sociálně-vědné obory jako by se pokoušely napodobit exaktnost přírodovědných disciplín.⁴ Proto neměl lékařský výzkum konkurenci, která by nabídla skutečnou alternativu. U pokusných osob, jež se věnovaly meditaci, bylo zaznamenáváno téměř vše, co lze měřit: EEG, EKG, krevní tlak, elektrický odpor povrchu kůže, látková výměna, povrchová teplota těla, frekvence a objem bezděčných pohybů.⁵

Velkou éru empirického výzkumu zahájili Anand, Hirai a Kasamatsu. Anand měřil počátkem šedesátých let v Indii účinky jógy pomocí přenosného elektroencefalogramu. Mozek čtyř zkoumaných jóginů vykazoval alfa vlny i po té, co se ho experi-

mentátoři snažili vyrušit pomocí akustických či světelných podnětů, dotekem horkou zkumavkou či ponořením rukou do vody o teplotě 4 °C na dobu 45-55 min.⁶ Tento fenomén vešel ve známost jako vynechání alfa-blokace a není typický pro všechny druhy meditace.⁷ Japonský tým použil EEG v empirické studii o zazen. Akira Kasamatsu a jeho žák Tomio Hirai prováděli v letech 1959-1954 výzkum mikroelektrické činnosti mozku u meditujících zen-buddhistických mnichů školy sótó. Další měření pak následovala v průběhu šedesátých let. Kromě jiného zjistila, že se vlny alfa objevují už během půl druhé minuty od začátku meditace a přetrvávají i po jejím ukončení po dobu desítek sekund až několika minut.⁸ U nejkoušenějších mnichů byly zaznamenány i vlny théta, které se jinak vyskytují v první fázi spánku a poukazují na absenci bdělé myšlenkové aktivity.⁹ Měření galvanické kožní reakce přitom bylo vyloučeno, že by pokusná osoba usnula.

Práce japonského týmu provokovala fantazii dalších badatelů. Naznačovala totiž, že metoda, která vznikla před stovkami let mimo akademickou půdu, může být použita v klinické praxi a že možná dokáže konkurovat účinku farmaceutických prostředků. Hirai si jako mnozí jiní všiml, že zen-buddhistická meditace mění poměr aktivity sympatiku a parasympatiku.¹⁰ Posílením parasympatiku (aktivního nejvíce při celkové relaxaci) by meditace mohla pomoci při léčbě některých oběhových chorob, zejména hypertenze. Tuto možnost se snažil ověřit například Herbert Benson, nestor klinického přístupu k meditaci. V 70. letech testoval léčebné možnosti recitace manter na jedenácti pacientech s koronární srdeční chorobou a dosáhl přitom částečného úspěchu.¹¹ K podobnému výsledku dospěli v roce 1977 také Voukydis a Forwand.¹² Příznivý vliv meditace (ale i autogenního tréninku a biofeedbacku) na hypertenzi potvrdila ještě řada dalších studií.¹³ Klaus Engel jej považuje za jednu z nejlépe prokázaných korelací.¹⁴ Patlové se dařilo využít

meditaci také ke snížení cholesterolu a k odvykání ze závislosti na nikotinu.¹⁵ Jon Kabat-Zin v polovině 80. let zavedl jógu a meditaci bdělosti jako součást léčby chronických bolestí.¹⁶ Kromě toho se ukázalo, že uklidňující formy meditace (např. transcendentální meditace, některá jógická cvičení a zazen) zřejmě mohou zpomalovat látkovou výměnu, snižovat dechovou frekvenci, měnit kožní elektrický odpor, podněcovat celkovou svalovou relaxaci či měnit krevní obraz.¹⁷

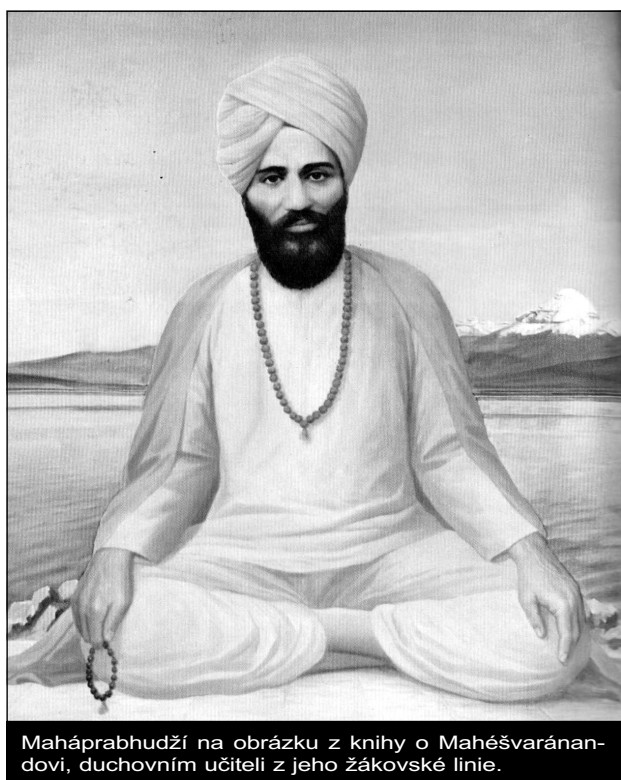
Psychoterapeutické možnosti

Jinou rozsáhlejší oblast empirického výzkumu ovládla otázka využitelnosti meditace v psychoterapii. Řada meditačních technik působí mírně sedativním způsobem. Jejich jádrem je neustálé vracení pozornosti do přítomného okamžiku, které blokuje myšlenkové obsahy vázané na minulost či budoucnost (např. na prodělanou či očekávanou zátěž). Odtud plyne předpokládaná vyšší odolnost meditujících vůči každodennímu stresu.

V sedmdesátých letech tento mechanismus zkoumal Daniel Goleman.¹⁸ Zjistil, že meditující jedinci reagují na stresující podnět v podobě nepřijemných filmových záběrů nejprve větší excitací (pocením, zrychleným tepem atd.) než osoby z kontrolní skupiny. Po té, co stresor pomine, se však vracejí do normálního stavu rychleji. „Tento vzorec větší počáteční excitace a rychlejšího zotavení se projevoval u zkušených meditujících bez ohledu na to, zda před počátkem filmu meditovali nebo ne.“¹⁹ Oproti tomu úzkostní jedinci reagují na potenciální hrozbu ještě dlouho poté, co zmizela.²⁰

Nutno podotknout, že i v tomto experimentu představovaly závislou proměnnou ukazatele fyziologického stavu pokusných osob (příznaky reakce typu „bojuj, nebo uteč“). Západní badatelé byli v minulých desetiletích fascinováni vlivem meditace na tělesné a jednoduché duševní procesy. Čistě psychologické testy přišly ke slovu v menšině prací (např. Schwartz v roce 1973 či Pelletier v r. 1974).²¹ Ty měly ověřit dlouhodobé účinky meditace, např. její vliv na celkovou míru neurotičnosti, sebeúcty či komunikaci.²²

Do konce 20. století bylo provedeno více než tisíc studií o funkčnosti různých typů meditace.²³ V 70. letech se nejvíce výzkumů zaměřovalo na zdravotní účinky testovaných postupů. V 80. a 90. letech tak mohly vzniknout poměrně validní metaanalýzy, které měly vyhodnotit výsledky

Mahāprabhudží na obrázku z knihy o Mahéšvarānandovi, duchovním učiteli z jeho žákovské linie.

většího množství výzkumů jako jeden celek. Základní otázkou přitom bylo, zda některé meditační techniky opravdu ovlivňují měřitelné (fyziologické) pochody způsobem, jenž se liší od účinků běžné relaxace se zavřenými očima. Například Dillbeck a Orme-Johnson se v roce 1987 zaměřili na 31 studií věnovaných transcendentální meditační (TM). Podle této metaanalýzy předčí TM běžnou relaxaci svým vlivem na bazální odpor kůže a dechovou frekvenci, nikoliv však co do vlivu na srdeční činnost.²⁴ Jinou takovou metaanalýzu nabídli Murphy a Donovan o deset let později. Více než čtyřicet studií podle nich podporuje hypotézu o poklesu metabolické aktivity u několika typů meditace. Změna v metabolismu se projevuje např. snížením dechové frekvence a spotřeby kyslíku.²⁵ Metaanalýzy z 80. a 90. let vesměs potvrzují příznivé účinky meditace, např. hlubokou relaxaci či odbourávání úzkostných stavů.²⁶

Bez duchovních východisek

Přes nezměrné množství provedených experimentů má dosavadní výzkum meditace jednu citelnou slabinu. Jakkoliv vykazují zmiňované studie seriózní validitu (z hlediska zabezpečení laboratorních podmínek, použití kontrolních skupin, přesnosti měření atd.), nevěnují žádnou či jen minimální pozornost kulturnímu zázemí a tradicím, z nichž zkoumané metody vycházejí.

Následkem toho byly některé z meditačních technik zkoumány opakovaně s podivuhodnou vytrvalostí, zatímco stovky dalších zůstaly bez povšimnutí. Asi nejvíce pozornosti se věnovalo TM. Podle Seara se na ni zaměřilo kolem šesti set různých projektů.²⁷ Také Bensonova metoda relaxační odpovědi patří mezi nejčastěji zkoumané formy autoregulace.²⁸ Obě tyto techniky jsou relativně nové a svou jednoduchostí se liší od většiny tradičních postupů. Přesto vznikají metaanalýzy s ambicí vyřešit otázku účinků meditace jako takové. Jonathan Sear například porovnává výsledky těchto výzkumů s popisem účinků meditace v tradiční náboženské literatuře. Výroky vztahující se k zenové a tibetské tradici považuje za nadsazené a konfrontuje je s prokázanými fyziologickými účinky TM.²⁹ Ta je přitom tibetskému i zenovému stylu dosti vzdálená. Jako zjednodušený derivát klasické džapy nepředstavuje tradiční meditační postup, takže nemůže být měřítkem účinnosti po staletí tradovaných tech-

nik. Totéž platí pro Bensonovu metodu relaxační odpovědi, zavedenou hlavně jako terapeutický nástroj.

Dalším důsledkem nezájmu o kulturní kontext zkoumaných postupů je nedostatečné zmapování jejich čistě psychologických účinků. Ty totiž nelze odvodit z fyziologických mechanismů. Meditující je ve svém cvičení ovlivňován literaturou, z níž se o meditaci dozvídá, prostředím, ve kterém se danému postupu učí, kontaktem s osobou učitele a názory, jež si o smyslu meditace utváří. Má určitá očekávání, přijímá určitou roli („*jsem člověk, který pravidelně medituje*“) a z dosavadních zkušeností získává motivaci k dalšímu cvičení. Cestou k pravidelné meditaci může být snaha o sebevýchovu, duchovní zájem nebo i nějaký zlomový zážitek. To vše jsou faktory, které ovlivňují průběh cvičení a způsob, jak je meditující zažívá či jakým způsobem přitom pojímá sebe sama. Naneštěstí jim nelze porozumět na základě krevního tlaku nebo dechové frekvence.

Současná psychologie náboženství tedy stojí před volbou mezi stále přesnějším měřením a změnou metodologie. Výzkum se za posledních padesát let ubíral téměř výhradně cestou kvantitativních metod. Kvalitativně zaměřené studie by přitom mohly prozradit o dlouhodobých účincích meditace více. Také by pootevřely dveře k pochopení sofistikovanějších postupů. Zejména složitější imaginativně zaměřené techniky (např. v rámci tibetského buddhismu) nejsou příliš přístupné triviální kvantifikaci. Některé z nich mohou podle tradiční literatury podporovat emoční sebekontrolu právě tím, že přispívají k dovednějším zacházení se sebedestruktivními představami a myšlenkami.³⁰ Ověření těchto a dalších předpokládaných účinků meditace nelze získat pouhým měřením několika málo proměnných.

Dosavadní výzkum byl rovněž krajně etnocentrický. Je třeba si uvědomit, že východní náboženské systémy disponují bohatě rozvinutou psychologií. Západní (tzv. akademická) psychologie je nepoměrně mladší a věnovala se více psychopatologii než otázkám duševního rozvoje.³¹ Tomu odpovídá i její pojmový aparát, který na popis jednotlivých stádií meditace zatím nestačí.³² Walsh dokonce přirovnává pokusy západní psychologie o popis východních psychologických systémů ke snaze vysvětlit Einsteinovy objevy v kategoriích newtonské fyziky.³³

Budoucí výzkum má možnost vyvážit tyto nedostatky za předpokladu, že dá přednost porozumění před přírodovědeckou exaktností. ■

Poznámky

- 1 Z velké části se jedná o malby zvířat a výjevy z lovu. Některé obrazy by mohly souviset s tzv. loveckou magií. Na řadě obrazů vidíme lidskou postavu zahalenou do zvířecích kůží. Některé z těchto postav dokonce tančí, takže by se mohlo jednat o znázornění šamana během obřadu. Tak by tomu mohlo být v případě tzv. velkého kouzelníka, což je rytina z jeskyně Les Trois Frères. „Velký kouzelník“ má parohy a tančí. Jeskynní obrazy najdeme i na těch nejméně přístupných místech. Těm, kdo je vytvořili, trvalo pravděpodobně celé hodiny, než se dostali dovnitř jeskyně až ke svému „plátnu“. Samo putování temným prostorem do míst, kde se malby nacházely, mohlo být součástí rituálního postupu, v němž hrála důležitou roli senzorická deprivace. Budil v této souvislosti uvádí paralelu mezi těžko přístupným podzemím v jeskyních a prostorem „nevědomých, snových oblastí lidské psychiky“, BUDIL Ivo T., *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*, Praha: Triton 1999, s. 226. Srv. Těž ELIADÉ, Mircea: *Dějiny náboženského myšlení I*, Praha: ISE, 1995, s. 29-32.
- 2 Srv.: DRAPELA, Viktor J.: *Přehled teorii osobnosti*. Praha: Portál, 2003, s. 146-147.
- 3 Existence jedné z těchto rovin nevylučuje platnost ostatních: fyziologické účinky rytmizace dechu při recitaci manter například nejsou důvodem k pochybnostem o duchovním smyslu tohoto cvičení.
- 4 MIOVSKÝ, Michal: *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, s. 23. PLHÁKOVÁ, Alena: *Dějiny psychologie*. Praha: Grada, 2006, s. 167.
- 5 K neznámějším a nejcitovanějším patří práce Daniela Golemana, Herberta Bensaona, Chandry Patelové, B. K. Ananda, Tomio Hiraie či Jona Kabat-Zina.
- 6 GOLEMAN, Daniel: *Meditující mysl*. Praha: Triton, 2001, s. 171. ENGEL, Klaus: *Meditation. Geschichte, Systematik, Forschung, Theorie*. Frankfurt nad Mohanem; Berlin; Bern; New York; Paříž; Vídeň: Peter Lang, 1995, s. 180 - 183.
- 7 ENGEL, K.: *Meditation*. s. 173.
- 8 BURNS, D. M.: *Elektroencefalografická analýza meditace*. In HIRAI, Tomio: *Zazen. Léčba zenovou meditační*. Bratislava: CAD Press, 1997, s. 10.
- 9 HIRAI, T.: *Zazen ...* s. 94-96.
- 10 HIRAI, Tomio: *Zazen ...* s. 103, 104.
- 11 UEXKÜLL, Thure von: *Psychosomatische Medizin*. Mnichov; Vídeň; Baltimore: Urban und Schwarzenberg, 1996, s. 778-779.
- 12 Ibid.
- 13 Váitl, Schmidt, Cottier, Frauck, Eisenberg a další provedli během osmdesátých a devadesátých let přehledná srovnání dosažených výsledků a vesměs léčebné možnosti některých meditačních technik potvrdili. Srv.: UEXKÜLL, T. von: *Psychosomatische Medizin*. s. 765.
- 14 ENGEL, K.: *Meditation*. s. 177.
- 15 UEXKÜLL, T. von: *Psychosomatische Medizin*. s. 765.
- 16 GOLEMAN, D.: *Meditující mysl*. s. 167.
- 17 ENGEL, K., *Meditation*. s. 176-180.
- 18 Šlo o jeho disertaci z r. 1976 vedenou G.E. Schwartzem. srv. GOLEMAN, D.: *Meditující mysl*. s. 162 - 165.
- 19 GOLEMAN, D.: *Meditující mysl*. s. 162.
- 20 GOLEMAN, D.: *Meditující mysl*. s. 163.
- 21 GOLEMAN, D.: *Meditující mysl*. s. 173.
- 22 Ibid.
- 23 Shear dokonce mluví o tisícovkách studií na toto téma - srv.: SHEAR, Jonathan: *Experimental studies of meditation and consciousness*. In JONTE-PACE, Diane; PARSONS, William B.: *Religion and Psychology: Mapping the Terrain*. London; New York: Routledge, 2001, s. 281.
- 24 Ibid. s. 282, 283.
- 25 Ibid. s. 284.
- 26 Ibid. s. 292.
- 27 Ibid. s. 284.

⇒ *Dokončení poznámek a autorův medailonek na následující straně dole v rámečku.*

V roce 2007 byly registrovány čtyři náboženské společnosti

NOVÉ REGISTRACE

Miloš Mrázek a Zdeněk Vojtíšek

Za pět let platnosti zákona o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností (3/2002 Sb.) řešilo Ministerstvo kultury ČR 13 návrhů na registraci náboženských uskupení. Tři z nich ministerstvo zamítlo,¹ v jednom případě² žadatelé nakonec návrh sami stáhli.³ Loňského roku proběhly na ministerstvu čtyři registrační procesy. Všechny byly úspěšné, a tak ke 26 dosud registrovaným církvím a náboženským společnostem přibýly další.⁴ V následujícím textu se zaměříme právě na tyto čtyři církve či náboženské společnosti, které obohatily naši „oficiální“ náboženskou scénu nejen co do počtu, ale i co do rozmanitosti.

Registrace probíhají na základě zákona 3/2002 Sb. „o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností“. V sedmém paragrafu zákon vyžaduje, aby přípravný výbor náboženské společnosti předložil (a) základní charakteristiku, (b) zápis o založení, (c) podpisy 300 občanů, kteří se k náboženské společnosti hlásí, a (d) základní dokument, z něhož musí být zřejmá organizace, způsob hospodaření apod.⁵ Na základě tohoto návrhu a s přihlédnutím k podmínkám vzniku a působení, které zákon také stanoví, probíhá registrační proces. Součástí tohoto procesu je dotazování odborníků na dané náboženství i Ministerstva vnitra, jež se vyjadřuje k bezpečnostním rizikům uznání registrace. Ohledy se berou i na vztahy k již registrovaným církvím a náboženským společnostem, proto jsou někdy konzultováni i jejich představitelé.

Ruská pravoslavná církev

První z nově státem uznaných uskupení za-

tím s přehledem vyhrává soutěž o nejdelší název registrované církve či náboženské společnosti - *Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v Karlových Varech, ve farnosti s chrámem svatých nejvyšších apoštolů Petra a Pavla*. Podle zákona 3/2002 Sb. zde však nebyla registrována církev či náboženská společnost, vlastně ani ne její část, ale specifická instituce pravoslavných církví, pro něž se ve slovanském církevním prostředí užívá terminus technicus *podvorje*. Jedná se o zastupitelství místní pravoslavné církve na území, jež patří jiné jurisdikci, případně u významných politických institucí (např. při EU v Bruselu).

Na území ČR v současné době existuje dvojí *podvorje* Moskevského patriarchátu. Mladší je při ruském velvyslanectví v Praze, druhé je již od konce sedmdesátých let v Karlových Varech. Je tomu tak proto, že jak s ruským pravoslavím obecně, tak s Moskevským patriarchátem konkrétně je *Pravoslavná církev v českých zemích a na*

Chrám svatých nejvyšších apoštolů Petra a Pavla v Karlových Varech.
Foto: Miloš Mrázek

Slovensku historicky úzce spjata.⁶ Právě od Moskevského patriarchátu tehdejší *Pravoslavná církev v Československu* přijala v roce 1951 autokefalitu, tj. církevně-právní nezávislost.⁷ Karlovarský chrám sv. Petra a Pavla si postavili ruští pravoslavní v 90. letech 19. století.

A právě karlovarské *podvorje* požádalo v listopadu 2006 ministerstvo kultury o registraci. V průběhu registrace zazněly i výhrady zevnitř *Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku* kvůli obavám o jednotu pravoslaví v ČR, ale zásadnější spory nebyly a sám nejvyšší představitel církve metropolita Kryštof oficiálně registraci podpořil. V Česku, tedy na území s jurisdikční pravomocí místní autokefální církve, je registrována skrze své *podvorje* i *Ruská pravoslavná církev*.⁸ Jistě by bylo potřeba nahlížet na tuto událost v kontextu vztahu mezi českým (resp. česko-slovenským) a ruským pravoslavím, nicméně prozaickým faktem je, že registrace byla významně motivována vyřešením složitých majetkoprávních záležitostí týkajících se chrámu sv. Petra a Pavla v Karlových Varech.⁹

Buddhismus Diamantové cesty

je prvním registrovaným buddhistickým společenstvím v ČR. Vychází ze školy kagjüpa tradice tibetského buddhismu.¹⁰ Do učení a praxe této školy byli zasvěceni dánský manželé Hannah (*1946) a Ole Nydahl. Ole Nydahl (*1941) byl pak roku 1972 pověřen hlavou školy kagjüpa, XVI. karmapou, k zakládání center této školy v západním světě.

⇒ *Dokončení z předchozích stran.*

28 Ibid.

29 Ibid. s. 282.

30 Výsledkem dlouhodobého cvičení by pak mohla být zvýšená schopnost zastavení depresivní ruminace. Srv.: STUHLÍKOVÁ, Iva: *Základy psychologie emocí*. Praha: Portál, 2002. s. 195. SÖPA, Geshe Lhündub; HOPKINS, Jeffrey: *Der tibetische Buddhismus*. Mnichov: Diederichs, 1998. 63-82.

31 Srv. KŘIVOHLAVÝ, Jaro: *Pozitivní psychologie. Od pouštění, smířování, překonávání negativních emocí, radost a naděje*. Praha: Portál, 2004. s. 7.

32 Goleman připomíná v této souvislosti osm stupňů meditačního ponoru, tzv. dhján (a jejich velmi nepřesné evropské ekvivalenty: „koncentrace“, „pohřížení“, „trans“) či osmnáct stádií vědomí na cestě k nirváně.

Srv.: Goleman, D.: *Meditující mysl*. s. 147-148. Buddhistická literatura také s nebyvalou přesností vyjmenovává a charakterizuje vše, co může při meditaci odvést pozornost. Srv.: SAYADÓ, Mahási: *Praxe meditace vhladu. Základní a pokročilé stupně*. Praha: Stratos, 2003. s. 9-15.

33 WALSH, Roger N.: *Meditation*. In CORSINI, Raymond J.: *Handbuch der Psychotherapie*. Weinheim: Psychologie-Verlag-Union, 1994. Bd.1 A-M. s. 657.

Pavel Petr Dušek (*1977) studoval teologii na Evangelické teologické fakultě UK a na Johann Wolfgang Goethe Universität ve Frankfurtu nad Mohanem, kde se věnoval rovněž religionistice a historické etnologii. Je doktorandem v oboru obecná psychologie na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně.

U nás se mezinárodní společenství Buddhismus diamantové cesty poprvé veřejně prezentovalo roku 1994. Tehdy vzniklo první centrum pod názvem „Karma Dubkji Ling“. ¹¹ Ole Nydahl poprvé veřejně působil v ČR roku 1995. Tehdy také vzniklo občanské sdružení Společnost diamantové cesty. V následujících letech toto občanské sdružení vybudovalo síť asi padesáti buddhistických center a meditačních skupin, která jsou nyní zastřešena v náboženské společnosti, jejíž plný název je *Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü*.¹²

V posudku, který si Ministerstvo kultury nechalo v souvislosti s registrací této náboženské společnosti vypracovat,¹³ se konstatuje, že mezi českými buddhisty není Buddhismus Diamantové cesty přijímán jednoznačně kladně. Někteří buddhisté namítají, že učení, které Ole Nydahl přináší, je příliš zpolarizovanou verzí, vzdálenou od tradičního tibetského buddhismu. Také vázanost stoupenců tohoto hnutí na osobu zakladatele Oleho Nydahla, imitování této duchovní osobnosti a nekritický obdiv vůči ní není v rámci buddhismu obvyklým jevem. Hnutí je také považováno za příliš výlučné, neboť se nevyhýbá odsuzování jiných buddhistických směrů a jiných náboženství. Posudek zároveň připomíná, že tato kritika ze strany jiných buddhistů není ovšem ničím mimořádným. Je srovnatelná např. s diskusí, kterou mezi sebou vedou křesťanské církve ohledně jejich misijních aktivit nebo ohledně vztahů mezi nimi.

V odborném posudku je jako znepokojivá hodnocena Nydahlova ostrá kritika islámu¹⁴ a zvláště to, že Nydahlovy islamofobní stereotypy nekriticky přejímají i jeho posluchači. Posudek ovšem připomíná, že s podobně islamofobními postoji je možné se setkat i u již registrovaných křesťanských a židovských náboženských společností, byť v jejich případě jen okrajově.

Višva Nirmala Dharma

je celkově již třetí registrovanou náboženskou společností čerpající z indické tradice. Narodil od dvou dříve registrovaných společností s indickými kořeny vychází *Višva Nirmala Dharma* z neortodoxní, esoterní (skryté) indické náboženské tradice, z tzv. tantry. Jejím specifikem v rámci tantrických škol je vazba na osobnost Nirmaly Salvé-Šrívastavy (*1923), která od

Círky a náboženské společnosti, registrované podle zákona 3/2002 Sb.

na konci řádky je uveden rok registrace

1. Církev Křesťanská společenství	2002
2. Obec křesťanů v České republice	2002
3. Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, hnutí Hare Krišna	2002
4. Česká hinduistická náboženská společnost	2002
5. Ústředí muslimských obcí	2004
6. Buddhismus Diamantové cesty	2007
7. Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi	2007
8. Višva Nirmala Dharma	2007
9. Církev živého Boha	2007

roku 1970 vystupuje jako Šrí Mátadží Nirmala Déví.¹⁵

České společenství následovníků této duchovní učitelky se poprvé ohlásilo překladem brožury Sahadža jóga roku 1990. První veřejné vystoupení Šrí Mátadží se uskutečnilo v Praze 29. 7. 1992 a roku 1993 se nově vzniklé české společenství konstitovalo jako občanské sdružení Společnost Sahadža jóga. V současné době se kurzy sahadža jógy konají již ve více než 30 městech a počet sahadža jóginů je možné odhadnout asi na 300-350.¹⁶ Sahadža jóginí předpokládají, že mají schopnost sobě i druhým pomáhat k dosažení tělesného, duševního i emocionálního zdraví. Společenství sahadža jóginů proto často prezentuje učení své zakladatelky spíše jako léčitelkou metodu než jako náboženský systém.

Také v případě této náboženské společnosti poukazuje odborný posudek, vypracovaný pro registrující orgán, na několik kontroverzních bodů, celkově ale registraci doporučuje. Kontroverze vyplývají hlavně z oddanosti, kterou sahadža jóginí projevují Šrí Mátadží. Ta v roli Božské Matky poskytuje svým následovníkům normy nejen pro duchovní život, ale i pro výchovu dětí, pro vztahy k rodičům, pro výběr partnera (někdy ho výslovně určuje sama) apod. Sahadža jóginí mají být připraveni vzdát se všeho, včetně svých nejbližších. Jako znepokojivý je hodnocen způsob výchovy dětí, které mohou být v nízkém věku připraveny o přítomnost rodičů a vychovávány kolektivně v prostředí značného vlivu indické kultury a jazyka. Stálá kritika morálky západní společnosti ze strany Šrí Mátadží patří k faktorům, jejichž spolupůsobení sahadža jóginům neumožňuje snadné opuštění společenství a opětné začlenění do společnosti mimo něj.¹⁷

Podobně jako naprostá většina jiných nových náboženských hnutí prochází i mezinárodní společenství sahadža jóginů vývojem směrem k většímu začlenění do západní společnosti a k omezení diskutabilních prvků. Dnes již sahadža jóginí např. nebyvají povzbuzováni k opuštění svých manželských partnerů, kteří zůstávají mimo tuto náboženskou společnost. Posudek, který si Ministerstvo kultury vyžádalo, konstatuje, že vývoj společnosti Višva Nirmala Dharma bude pravděpodobně tímto pozitivním směrem pokračovat.

Církev živého Boha

Poslední registrační proces v loňském roce byl dokončen 15. prosince. Církev živého Boha vznikla sjednocením dosud nezávislých sborů, vycházejících z křesťanského hnutí Víry. Toto hnutí navazuje na pentekostalismus,¹⁸ tradici, která zdůrazňuje zázračné působení Ducha svatého v prorokování, uzdravování, modlitbách v neznámých jazycích a v dalších mimořádných, zázračných jevech. Tuto křesťanskou tradici rozvíjí hnutí Víry myšlenkou, že Bohem přijatí křesťané mají nárok na všestrannou prosperitu (především na zdraví a bohatství). Klíčem k této prosperitě je jejich víra: žádané situace mají nastat na základě toho, že v jejich reálnou, byť třeba ještě neviditelnou existenci správně věřící a dokonale očištěný křesťan věří. Základy hnutí Víry formuloval v 70. letech 20. století americký pastor Kenneth E. Hagin (1917-2003). Z biblické školy v Tulse se toto učení rychle rozšířilo v podstatě do celého světa.

Hnutí Víry se na území dnešní České republiky začalo formovat roku 1986. Vytvořilo asi dvě desítky samostatných sborů a několik církví. Církev živého Boha je další z nich, je však mezi nimi první registrovanou. Dalším rozdílem je skutečnost, že tato církev vznikla spojením osmi dosud samostatných sborů. Některé z nich přitom působily již několik let.

Také hnutí Víry není jednoznačně přijímáno a křesťanské církve se k němu kvůli jeho teologickým východiskům většinou staví odmítavě nebo alespoň rezervovaně.¹⁹ Stejně jako ostatní loni registrované společnosti však má v duchovním životě české společnosti své místo. ■

⇒ *Poznámky k tomuto článku a medailonky jeho autorů jsou na straně 26 dole.*

Ilm-e Khshnoom je esoterickou variantou zoroastrismu

PÁRŠTÍ POKRAČOVATELÉ THEOSOFICKÉ SPOLEČNOSTI

Vojtěch Tutr

Theosofická společnost si získala mnoho stoupenců z řad indických Pársů již koncem 19. století, když se roku 1879 její sídlo přestěhovalo do Mumbaí, kde žije nejpočetnější párská komunita na světě. Také Henry Steel Olcott, jeden z otců Theosofické společnosti, spatřoval ve starobylém perském náboženství jednu z přímých cest k božské moudrosti. Sám prý nabádal Pársy, aby zachovávali své tradice a obřady.¹ Theosofická společnost byla přitažlivá hlavně pro ty Pársy, kteří byli nespokojeni s tradičním zoroastrismem a přitom nebyli ochotni přijmout přístup reformistů. Lidová zbožnost mnohých Pársů, která sestávala z mechanicky opakovaných rituálů a recitací modliteb, jimž ani nerozuměli, tak dostala nový impuls v podobě esoterické interpretace klasického zoroastrijského učení i praxe.

V párské variantě theosofie se vedle sebe objevují zejména víra v přetělování, esoterní působení rituálů a skrytý význam zoroastrijských textů. Prorok Zarathuštra byl zařazen mezi theosofické Mistry Moudrosti.

Mnoho stoupenců theosofie z řad Pársů také praktikovalo vegetariánství, které není tradiční součástí zoroastrijské víry.² Původní Theosofickou společnost však začali Pársové hromadně opouštět, když se po Olcottově smrti pod vedením Annie Besantové přesunul roku 1907 do Adjáru a získali v ní převahu Hindové. Přesto stále ještě existují pársí stoupenci Theosofické společnosti, kteří považují proroka Zarathuštra dokonce za božskou bytost, větší než ostatní theosofičtí Mistři.

Dnes je nejsilnější párskou variantou theosofie společnost, která užívá anglický přepis svého názvu Ilm-e Khshnoom. Jako rok zahájení činnosti tohoto hnutí se uvádí 1902³ či 1907.⁴ Jeho zakladatel Behramshah Shroff, indický Párs, pocházel z kněžské rodiny. Ve svém mládí se údajně dostal do jeskynního systému nazvaného Firdos (pod horou Demávand v Iránu), kde se setkal s duchovními mistry ze společenství Saheb-e-Dilan, kteří mu předali skrytou moudrost starého Zarathuštrova učení. Společenství tvoří podle Shroffa asi 2000 osob vedených 72 Maghavy - zoroastrijskými knězi. Po této zkušenosti zůstal Shroff se svým věděním po více než 20 let ve skrytosti, než nastal příznivý čas pro zveřejnění jeho moudrosti. Behramshah Shroff zemřel roku 1927. Právo na nástupnictví ve vedení společnosti si činí více následovníků.

Prvky esoterického učení Ilm-e-Khshnoom lze najít již v učení zoroastrijských mystiků v knize Dabestan el-Mazaheb

ze 17. století. Nejznámější z nich vystupuje pod jménem Azar Kaivan. Jeho stoupenci praktikovali jóginsky prostý život a Zarathuštrovy texty interpretovali v mysticko-theosofickém smyslu.⁵ Podobné myšlenky lze najít v knize Dasatir. Tato kniha, napsaná v umělém jazyce, se považovala za velmi starou, ale byla pravděpodobně sepsána v prostředí perských súfijů (muslimských mystiků) v 16. století.⁶ Poté, co byla v Indii v roce 1818 přeložena do soudobých jazyků, vzbudila velký zájem tamějších Pársů, někteří ji později dokonce považovali za stejně kanonickou jako součásti Avesty. Tento pohled převzal také H. S. Olcott.

Z podobného myšlenkového zázemí jako následovatelé Shroffa vycházejí i Pundolité, následovníci Minochera Nusservándži Pundola (zemř. 1975). Také on prohlásoval, že byl vzat do podzemí hory Démávand, kde byl vyučen dávnými mistry. Tato nevelká skupina je aktivní patrně pouze v Indii.

Stoupenci Ilm-e Khshnoom stejně jako některé další párské skupiny očekávali k roku 2000 (nebo začátkem 21. století) příchod mesiášské postavy Šáha Behram Vardžavanda. Podobné mesianistické naděje vztahované k této postavě se vzedmuly již po dobytí Iránu Araby v 7. století.

Khshnoomisté prohlašují, že se chtějí naučit žít ve shodě s kosmickým zákonem, který je obsažen v Avestě, a připravit se na příchod duchovního obnovitele Šáha Behram Vardžavanda Saheba. Podobně jako

Zoroaster, zakladatelská postava starověkého perského náboženství, které dnes žije především v Iránu a v Indii. Tam jsou jeho stoupenci známi jako Pársové. Ilustrace: Partridge (ed.), *Encyklopedie nových náboženství*, Knižní klub 2006.

theosofové odsuzují westernizaci, kterou spatřují především v odklonu lidí od dávné moudrosti, zaměřenosti na tento hmotný svět a necitlivosti k duchovním tématům. Podle příznivců hnutí se díky theosofii a Ilm-e-Khshnoom párská komunita a náboženství ubránily zhoubnému vlivu západní vědy, relativizace a desakralizace.⁷ Také proto je často interpretován zájem Pársů o theosofii a později Ilm-e-Khshnoom jako reakce na vpád západního pohledu na náboženství do světa vzdělaných, ale na sekularizaci zcela nepřipravených Pársů.

Hnutí klade velký důraz na zachování zoroastrijských rituálů a dbá o kultickou čistotu věřících i o čistotu posvátných míst. Jejich lpění na původních atributech zoroastrismu, jako je například užívání avestštiny při modlitbách a obřadech, je příčinou toho, že mají blízko k ortodoxním zoroastrijcům.

Khshnoomisté věří, že duše po smrti putuje různými kosmickými sférami pozemského orbitu, až nakonec dorazí k mostu Činvatu. Ten je přechodem do dalších planetárních oblastí. V zoroastrismu je Činvat místem osobního soudu duše po smrti. Khshnoomisté naopak chápou tento bod jako místo zkoušky, zda je duše dostatečně čistá pro putování do vyšších dimenzí, nebo se bude muset znovu zrodit. Jakýmsi přestupním bodem k dalším světům je Saturn, kam přilétají kosmické lodi z různých souhvězdí a galaxií. Ty potom rozvázejí duše po všech koncích vesmíru.⁸

Další z podstatných součástí učení hnutí je možnost přímého spojení s duchovními bytostmi, pro které jsou užívána jména zoroastrijských božstev a dalších duchovních entit. Tyto bytosti mohou věřícím zprostředkovat poznání skrytého stavu věcí, nebo dokonce předvídaní budoucnosti. Například zakladatelka Zoroastrian College dr. Meher Master-Moodsová měla vize, které jí pomohly předzvědět její fundátorský čin.⁹

Jako ostatní theosofové věří i příznivci Shroffů v kosmickou Pravdu, která stojí nad všemi náboženstvími. Rituály předepsané Zarathuštrou jen naznačují, co esoterik ví přímo. Každé slovo Avesty má podle nich svou vlastní „energií“ či „vibraci“, která působí nezávisle na významu slova. Jazyk, ve kterém je Avesta sepsána, vyvolává obzvláště jemné vibrace, narozdíl například od angličtiny, takže může proniknout do jiných kosmických dimenzí a také působit na zdraví člověka - fyzické i psychické. Právý význam textů Avesty nemůže objevit

každý. Takové poznání má pouze zvláště předurčená a požehnaná osoba.

Mnozí khshnoomisté nahlížejí zlo, které má v Avestě podobu jednající entity, pouze jako nedostatek spirituální dokonalosti v tomto světě. Tak interpretují i popis posmrtných míst dlení duší - *garo demana*, ztotožňované v tradičním zoroastrismu s místem věčného odpočinku spravedlivých, a *družo demana*, chápaným jako peklo. V esoterického výkladu se však jedná o popis prožívání osvícené a neosvícené duše, která stoupá do vyšších duchovních dimenzí, respektive se musí po smrti znovu rodit, než dosáhne očistění.

Někteří příznivci hnutí věří, že v původním zoroastrismu není o reinkarnacích žádná zmínka, protože zoroastrijci jsou již na tak vysoké úrovni duchovní existence, že nemusí vůbec procházet koloběhem převtělování.¹⁰ Jiní odvozují tuto víru od citátu Jasny, součásti souboru posvátných zoroastrijských textů Avesty: „V nesmrtelnosti bude duše spravedlivého radostná, věčně však budou trvat muka lháře.“¹¹ Interpretují jej tak, že hříšník se bude muset znovu a znovu rodit na Zemi. Mezi jednotlivými zrozeními existuje mezidobí 57 let, během nichž si duše odpykává své hříchy.

Důležité místo má v povědomí příznivců Ilm-e-Khshnoom astrologie, přičemž proti nepříznivému postavení planet lze s úspěchem použít Jašt - avestský hymnus - k božské bytosti spojené s danou planetou. Mezi nejvýznamnější rituály patří *kustí*, nazvaný podle posvátného pásu, který si věřící za recitace modliteb odvažuje a uvažuje. Tento rituál se provádí vždy ráno a také tehdy, když je potřeba obnovit kultickou čistotu.

Hnutí vydává časopis Frashogard,¹² kde se diskutuje například o tom, jak správně provádět párské rituály a zda mohou Pársové darovat krev či orgány. Významnými institucemi hnutí jsou The Mazdayasnie Monasterie - „nadace pro podporu vědecké, vzdělávací, náboženské a charitativní činnosti a bádání“ a Zoroastrian College,¹³ která chce „umožnit duším duchovně se rozvíjet v kvalitě, čistotě a rychlosti Bílého Světla.“ Jejím hlavním vzdělávacím cílem je „rozšiřovat znalost Starobylé Kosmické Moudrosti.“ Zoroastrian College provozuje kromě jiného oddělení studia Avesty a Posvátných písem, Tadžické oddělení pro pozdvihnutí původního zoroastrijského lidu, oddělení pro mezináboženská mírová studia, oddělení pro alternativní medicínu - holistické zdravotní péče. Zástupci obou in-

Zakladatelka zoroastrijské vysoké školy dr. Meher Master-Moodsová.

Foto: <http://www.indiayellowpages.com/zoroastrian>

stitucí, které úzce spolupracují, se účastní různých mezináboženských setkání a mírových iniciativ.

Poznámky

- HINZEOVÁ, Almut, heslo „Párská teosofie“ in: PARTRIDGE, Christopher (ed.), *Encyklopedie nových náboženství*, Euromedia Group, Praha 2006, s. 151-152.
- KREYENBROEK, Phillip G., MUNSHI, Shenaz Seville; *Living Zoroastrianism. Urban Parsis Speak About Their Religion*, Curzon Press, Richmond, Surrey 2001, s. 48.
- KREYENBROEK, MUNSHI, s. 48.
- HINZEOVÁ, s. 155.
- KREYENBROEK, MUNSHI, s. 49.
- BOYCE, Mery, *Zoroastrians, their religions, believe and practice*, Routledge and Kegan Paul, London 1979, s. 197.
- KHURSEDJI, N., *The Only Ray of Hope in the Dark Clouds of Despair in Chat is Ilm-e-Khshnoom and Why*, dostupné na adrese <http://tenets.zoroastrianism.com/WHATISILMEKSHSHNOOMANDWHY.pdf>, staženo 12. 12. 2007.
- KREYENBROEK, MUNSHI, s. 234-235.
- Dtto, s. 236-237.
- Dtto, s. 245, pozn. 42.
- Avesta: Yasna, Ushtavaiti Gatha kap 45, verš 7, dostupné z <http://www.avesta.org/yasna/y43to46b.htm>, staženo 8. 3. 2008.
- Jeho internetová prezentace dostupná na <http://www.frashogard.com>.
- Viz internetová prezentace <http://www.indiayellowpages.com/zoroastrian>.

Mgr. Ing. Vojtěch Tutr (*1971) vystudoval religionistiku na Husitské teologické fakultě UK. Nyní je doktorandem na katedře religionistiky Evangelické teologické fakulty UK.

Theosofická společnost je výsledkem hledání společenské alternativy na konci 19. století

POČÁTKY MODERNÍHO THEOSOFICKÉHO Hnutí

Ivan O. Štampach

Božská moudrost nalézáná v pramenech alternativních k tradičnímu křesťanství i soudobému materialismu měla ke konci 19. století posloužit transformaci jednotlivce a společnosti. Organizace, která přijala tento program, trpěla od začátku rozepřemi, ale ovlivnila duchovní hledání na dlouhá desetiletí.

Prehistorie

Výraz *theosofie* odvozený z řeckých slov *theos* - bůh a *sofia* - moudrost, ve smyslu moudrosti bohů či božské moudrosti zjevené lidem, má dlouhou historii. V antice se setkáváme s tímto pojetím od magických papyrů z klasického období po pozdní helénismus. Je zajímavé sledovat, přejímali-li moderní theosofické hnutí pouze název, nebo zda lze najít nějakou kontinuitu motivů. Novoplatonici Porfyrios z Tyru (232-304) a Jamblichos (245-325), spojování s theosofií, druhý přímo nazýván theosofem, působili v prostředí, kde se rovněž uplatňovalo příbuzné slovo *theologie*. To po prvních zmínkách u Platóna a Aristotela přešlo do řecké kultury v novoplátónské éře. Tehdy se ho však ujali křesťané. Porfyrios s raným křesťanstvím polemizoval. Je tedy možno už v začátcích konstatovat, že theosofie je projevem jiného, vůči církevnímu křesťanství alternativního vztahu k božské skutečnosti.

Zvláštní pozornost si zaslouží i to, že o theosofii se v helénistickém prostředí prvních století našeho letopočtu mluví také v případě tzv. gymnosofistů. I o těchto „nahých filosofech“, jak Řekové nazývali indické jóginy a sádhuy, se říká, že pěstují theosofii. V 6. stol. smiřuje obě linie křesťanský autor známý pod přijatým jménem¹ Dionysius Areopagita (přelom 5. a 6. století, přesné životopisné údaje chybí). Činí to ve spisu *O mystické theologii*.²

Slovo „theosof“ se vrací až v 17. století pro označení renesančních autorů: mága, astrologa a alchymisty Heinricha Cornelia Agrippy z Nettesheimu (1486-1535), Philippa Theophrasta Aureola Bombasta von Hohenheim, zvaného Paracelsus³ (1493-1531) a anglického lékaře, astrologa a mystika Roberta Fludda (1574-1637). Jako theosof je chápán německý luterský mystik Jakob Böhme (1575-1624), který

spojoval křesťanskou víru s alchymickou představivostí.

Kulturní zázemí moderní theosofie

Theosofická společnost byla založena roku 1875 a je nepochybně jednou z odpovědí na tehdejší sociální a kulturní situaci.⁴ Zjednodušeně můžeme říci, že je to éra pokroku v politice (liberální ústavy té doby), ekonomii (tržní systém dostává zelenou), technice (parní pohon v dopravě a průmyslu), hygieně a vzdělání a zároveň éra drtivých sociálních rozdílů, dotud samostatně hospodařící sedláci a řemeslníci se masově stávají dělníky a pracují v otrockých podmínkách na pokraji bída. Industrializace a urbanizace znamenají růst kriminality. Křesťanství jako základ evropského sociálního a kulturního života je rozštěpené a uzavírá se v ghettu, proti dobovému liberalismu staví autoritářský model církve i státu.

Velké světské umění (Brahms, Wagner, Verdi, Monet, Renoir, Degas, Zola, Hugo, Dumas) kontrastuje s náboženským kýčem.

Zakladatelské osobnosti moderního theosofického hnutí patřily k mohutnému sociálně kritickému proudu. Zatímco dobový marxismus (navzdory raným náběhům k alternativě) převzal vědeckou a naturalistickou měšťáckou ideologii v interpretaci přírody i člověka i v praktických metodách, raní theosofové a jim příbuzní autoři té doby hledali pro sociální reformu duchovní inspiraci. Nespatovali ji ovšem v klasickém církevním křesťanství, které jim v té době muselo připadat jako mohut-

ná opora ideologicky cizí, avšak zájmově spřízněné mocenské struktury.⁵ Obrátili pozornost k hermetické tradici včetně rané theosofie.

Zakladatelské osobnosti

Inspirátorka a vůdčí osobnost hnutí se narodila jako Helena von Hahn roku 1831 v Jekatěrinoslavi v Rusku otci z německé šlechty ve službách ruské armády a matce, ruské spisovatelce, a byla spřízněná s nejvyššími vládními kruhy. Jako Blavatskou

ji známe podle prvního manželů, o 23 let staršího, za něhož byla vdána ve věku 17 let. Manželství ztroskotalo po třech měsících a Blavatská se na deset let ztráčí. Předpokládá se, že cestovala po Evropě a Americe. Měla pobýt i v Tibetu a na Srí Lance.

I její druhé manželství trvalo jen několik měsíců. V té době již žila ve Spojených státech. Byla v kontaktu s tehdy silným spiritistickým hnutím a seznámila se s právníkem a novinářem Henrym Steelem Olcottem (1832-

1907), který se tomuto hnutí věnoval. Za občanské války byl plukovníkem armády Severu. Jejich zkušenosti je směřovaly do blízkosti západního esoterismu, či hermetismu, který Blavatská vyjádřila v raném textu *Isis unveiled (Odhalená Isis)*.⁶ Dalším spolupracovníkem hnutí byl vlivný křesťanský socialista Edward Bellamy, který se však rozešel s církví a stal se svobodným zednářem. O Blavatské se uvádí, že patřila k liberální větvi zednářství, která přijímala i ženy.

Blavatská společně se skupinou příznivců založila r. 1875 v New Yorku Theosofickou společnost. Po přestěhování sídla do

Helena Petrovna Blavatská.

indického Adyaru, po smrti Blavatské roku 1891 a po smrti prvního předsedy H. S. Olcottta se předsedkyní společnosti roku 1907 stala Irka Annie Besantová (1847-1933). V mládí planula pro svobodu myšlení, práva žen a stala se fabiánskou socialistkou.⁷ Spojovalo ji přátelství se spisovatelem Georgem Bernardem Shawem, významnou postavou Fabiánského klubu. Později se radikalizovala směrem k marxismu. Četba *Tajné vědy*⁸ od Blavatské a rozhovor s autorkou ji vedl k obratu. Svou dávnou touhu po plné (sociální i osobní) transformaci člověka našla v theosofii. Za jejího předsednictví se adyarská Theosofická společnost starala o obnovu buddhismu na tehdejší Ceylonu a postihl ji konflikt kolem Džiddu Krišnamurtího, kterého vedení společnosti vyhlédlo a připravilo na roli nového mesiáše či avatara, což odmítla nejen část evropských theosofů, ale roku 1929 i sám Krišnamurtí.

Theosofické zásady

Zakladatelské osobnosti se angažovaly v theosofii se svým sociálně kritickým a alternativně spirituálním zaměřením, se svými spiristickými, zednářskými, hermetickými, buddhistickými či hinduistickými sympatiemi a zájmy. Musely však počítat s množstvím členů s různou zkušeností, různým zázemím. Pestrost theosofického okruhu se ostatně potvrdila i ve schizmatech, která Společnost brzy postihla. Blavatská formulovala obecné zásady, které měly členy spojit. Jejich znění však není uváděno jednotně. První ujišťuje, že Theosofická společnost je jádrem univerzálního bratrství lidstva nezávisle na rase, barvě pleti a vyznání. Druhá zásada v jedné z uváděných podob vyslovuje podporu studiu religionistiky, oboru, jehož první dvě univerzitní katedry, v Ženevě a v Bostonu, byly založeny jen dva roky před vznikem Theosofické společnosti.⁹ Přihlédneme-li k odborným zájmům spoluzakladatele akademické religionistiky Maxe Müllera, jeho indickým kontaktům (začal jako indolog) a jeho romantickému filosofickému zázemí, můžeme se odvážit tvrzení, že theosofie byla popularizací toho, co na akademické půdě začalo jeho iniciativou. Jiná verze druhé theosofické zásady mluví o studiu kanonických textů náboženství, věd a filo-

sofii. Třetí zásada mluví o zkoumání skrytých tajemství či nevysvětlených sil přírody a člověka. Předpokládají se, jak se dočteme ve spisech zakladatelů, různé dimenze lidské bytosti a různé síly či bytosti působící v přírodě. Jejich zkoumáním se theosofie projevuje jako blízká tradičním okultním, esoterickým či hermetickým zájmům.

Větvení v theosofickém hnutí

Roku 1895, již čtyři roky po smrti Blavatské, došlo ke sporu mezi Besantovou a Olcotttem na jedné straně a jejich dosavadním kolegy, jímž byl americký mystik, esoteryk a okultista původem z Irska William Quan Judge (1851-1896). Po přesunutí hlavního sídla společnosti do Indie zůstal v USA jako vůdčí postava americké sekce. Od adyarského mezinárodního centra se se svými stoupenci oddělil, a tak vznikla alternativní větev Theosofické společnosti se sídlem v kalifornské Pasadena. Jiná vedlejší větev vznikla roku 1909 a vypůjčila si část názvu od svobodných zednářů: Spojená lóže theosofů, i když to, co dostalo název lóže, je veřejnosti otevřený kroužek zájemců. Obě oddělené větve jsou skromně zastoupeny i v Česku.

Poté, co adyarské centrum nabídlo světu Džiddu Krišnamurtího jako nového mesiáše, vzepřela se roku 1913 německá sekce pod

vedením Rudolfa Steinera (1861 -1925). Steinera, ač si zachoval nadkonfesní pozici, dovedlo duchovní bádání k tomu, že to, co nazývá mystériem Golgoty, tedy událost Ježíšova ukřižování, postavil do středu dějin. Má za to, že díky vstupu božského duchovního světa reprezentovaného slunečním duchem Kristem do těla člověka Ježíše při jeho křtu v Jordánu je lidstvo odcizené duchovním zdrojům znovu schopno říše ducha objevovat, ale na rozdíl od archaických dob ve svobodě a tvůrčí aktivitě. Z tohoto hlediska by příklon např. k hinduismu byl regresí. Byl by to umělý návrat do duchovní minulosti. Spor pak vedl roku 1913 k založení dodnes kvetoucí Anthroposofické společnosti. Steinerem iniciované hnutí je širší a zahrnuje i mimo tento organizační rámec alternativy v různých oborech životní praxe, umění a vědy.

Selhání projektu s Krišnamurtím a oddělení anthroposofů theosofii oslabilo

a vedlo k revizi. Kromě jiného se vrátila k postavě Ježíše Krista a k jeho roli. Prostředníkem byl původně anglikánský duchovní James Ingall Wedgwood (1883-1951), který se stal theosofem a musel církevní službu opustit. Stal se starokatolíkem a anglická větev této církve se transformovala v dodnes existující, byť skromnou Liberální katolickou církev spojující křesťanství a theosofii. Jejím dalším biskupem se stal spolupracovník Theosofické společnosti od jejich počátků Charles Webster Leadbeater (1854-1934). S theosofií je spjata přes stejné prostředníky také přinejmenším jedna větev martinistického řádu.¹⁰

Theosofické organizace se dnes jeví spíše v útlumu. Nepřímý vliv tohoto hnutí na alternativní spiritualitu 20. a začínajícího 21. století však popřít nelze. Hnutí, zahrnované někdy pod nicneříkající a všeobsažný pojem Nového věku, zdědilo a do ještě dále popularizované podoby převedlo řadu theosofických témat. Radikální politickou angažovanost raných theosofek a theosofů převzalo Vodnářské spiknutí v umírněné podobě alternativních venkovských komunit, vegetariánství, pacifismu, feminismu a péče o životní prostředí. ■

Poznámky

- 1 Odvolává se tím na postavu tohoto jména zmiňovanou v Novém zákoně (Sk 17,34).
- 2 V publikaci spojující dva (pseudo)Dionýsiovy spisy *O mystické teologii O božských jménech*, Praha: dybbuk, 2003; Alan Černohous tohoto výrazu však ve svém českém překladu z ruského překladu neuzivá.
- 3 Pro vyjádření jeho významu v lékařství ho tímto pseudonymem okolí přirovnávalo k antickému encyklopedickému autorovi Celsovi.
- 4 Zevrubnou studií na téma počátků moderní theosofie a hlavní inspirací tohoto článku je kapitola *Theosophy and Western Seekers in the Sub-continent, 1900-1950*, s. 63-94, v publikaci OLDMEADOW, Harry: *Journeys East: 20th Century Western Encounters with Eastern Religious Traditions*, Bloomington: World Wisdom, 2004.
- 5 Římskokatolická církev se k principům křesťanské sociální etiky probudila až o téměř dvě desetiletí později encyklikou papeže Lva XIII. *Rerum novarum*, 1891; křesťanský socialismus v anglikánském prostředí (označovaný též jako „podvratná ortodoxie“) se v té době začíná teprve objevovat. Reformovaný Švýcar Leonhard Ragaz začne v tomto směru působit též až v posledním desetiletí 19. století.
- 6 BLAVATSKAJA Jelena Petrovna: *Isis unveiled: a master-key to the mysteries of ancient and modern Science and Theology*, Pasadena: Theosophical University Press, 1972 (český překlad pravděpodobně nedostupný).
- 7 K hnutí viz český pramen COLE, G. D. H.: *Fabiánský socialismus*, Praha: Klub socialistické kultury, 1974.
- 8 *Secret Doctrine*; do češtiny přeloženo již r. 1921, poslední vydání pod názvem *Základy tajných nauk*, Bratislava: Glóbus, 1994.
- 9 HORYNA, Břetislav, PAVLINCOVÁ, Helena: *Dějiny religionistiky*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001, s. 39-45.
- 10 NAKONEČNÝ, Milan: *Martinismus. Doktrína-historie-organizace*, Brno: Tom 1991.

Doc. ThDr. Ivan O. Štampach (*1946) je vedoucím Katedry religionistiky a filosofie na Fakultě filozofické Univerzity Pardubice.

Česká theosofie duchovní základnou pro umělce, badatele a intelektuály

CESTY ČESKÉ THEOSOFIE

Josef Sanitrák

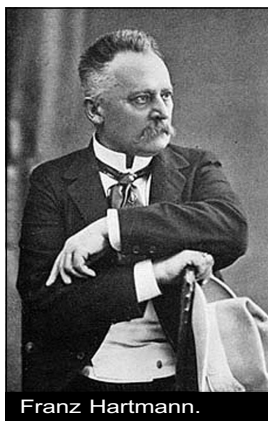
Příběh moderní theosofie je fascinující, pluje na spontánních i umělých vzednutých ducha, přelévá se z lóže do lóže a jako televizní seriál je plný konspirací, intrik a podvodů. Nepopíratelný je původ této nauky ve spiritismu, z něhož vzešli její tvůrci Helena Petrovna Blavatská (1831-1891) a veterán války Severu proti Jihu a první prezident Theosofické společnosti plukovník Henry Steel Olcott (1832-1907). Úkolem tohoto článku však není zkoumat učení ani životy protagonistů světové theosofie, nýbrž sledovat její českou stopu.

Počátky theosofie v českých zemích

Historicky první známou theosofickou organizaci na českém území byla legendární lóže *U modré hvězdy*. Podobně jako jinde ve světě vznikla ze spiritistického kroužku, sídlícího v pražské ulici Na Poříčí, jehož úspěchy s fotografováním duchů přitáhly pozornost jihočeského rodáka, okultního badatele a člena vídeňské buňky Theosofické společnosti barona Adolfa Leonhardiho (1856-1908). Ten svými vědomostmi a nadšením zapálil i několik zdejších zájemců o tajné nauky. Navíc sem přivedl i dalšího badatele Gustava Meyera (1868-1932; později proslul jako spisovatel Meyrink). To vedlo k založení lóže (pojmenované takto podle zednářské tradice), tehdy ještě tajné, neboť rakousko-uherské úřady oficiální vznik podobných organizací nepovolovaly. Jedním ze dvou či tří českých členů byl Karel Weinfurter, pozdější zakladatel mystické školy, jehož vzpomínky¹ na tuto událost jsou dnes základním pramenem poznání této etapy počátků české theosofie. Podle nich k založení lóže došlo v květnu či červnu 1891, tedy právě v době, kdy umírá zakladatelka hnutí H. P. Blavatská (8. května). Spolek se tehdy scházel v bytě jeho tajemníka G. Meyera.

Na tomto místě bude vhodné připomenout několik německých jmen, jež měla na vznik české theosofie zásadní vliv. Předně to byl vídeňský Žid Friedrich Eckstein (1861-1939), celoživotně zapálený badatel v oblasti okultismu, jehož znalosti byly na světové úrovni - na cestách s Blavatskou přednášel nejen v Evropě, ale i v USA

a v Indii. V roce 1886 od ní dostal listinu, která ho opravňovala k založení *Wiener Lodge* - vídeňské lóže Theosofické společnosti. Do této lóže patřili vedle jiných hrabata Leiningen a Lažanský, baroni Hellenbach a Leonhardi, nebo Dr. Kellner. Eckstein se tu stal mj. prvním okultním učitelem pozdějšího zakladatele anthroposofie Rudolfa Steinera a byl to také právě Eckstein, který spolu s Leiningenem zasvěcoval do Theosofické společnosti pražské adepty.

Franz Hartmann.

Další důležitou osobou byl Franz Hartmann (1838-1912). Tento německý kosmopolita a rovněž blízký spolupracovník Blavatské měl rozhodující vliv na podobu tohoto hnutí v Evropě, včetně zemí rakousko-uherských, potažmo českých, jež počítal do sféry svého misijního působení. Byl zároveň jedním z oněch prvních theosofů, kteří prakticky pěstovali mystiku, a vykonal mnohé pro její zpřístupnění veřejnosti. Podrobnosti o Hartmannově dobrodružném životě jsou nám dobře známy nejen díky překladům několika děl,² ale i pro jeho časté návštěvy Prahy a obsáhlou biografii, jež vyšla v českém theosofickém časopise *Lotus*.³

Tajná pražská theosofická lóže pod vedením Gustava Meyera byla už v přímém kontaktu s vedením celosvětové organizace a nástupkyní Blavatské Annie Besantovou (1847-1933). Intenzivní studium všech dostupných anglických i německých materiálů zdejší badatele brzy vyprovokovalo k tomu, aby jí napsali o rady, jak dospět k vyššímu zasvěcení či jak nabýt duchovní síly, o nichž v theosofických spisech četli. Besantová

Meyerovi zaslala *Book of Rules* - Knihu pravidel, tajný materiál, který měl adepty přivést ke skutečnému osvícení. Trojice členů - Meyer, Weinfurter a další neznámý lóžista - pracovala na splnění podmínek ze všech sil. Po několika měsících nejrůznějších cvičení - např. se měli urputně snažit vzpomenout na dobu svého zrození a následně na předchozí inkarnaci, jedli pouze zeleninu, spali v noci jen tři hodiny, pro nabytí jasnovidnosti pojídali arabskou gumu a zaujívali jógové pozice - se však výsledky nedostavovaly. Besantová místo konkrétních rad posílala obecná doporučení typu „*snažte se rozhrnout oponu*“ a podobně. K tomu vyšly knihy jejího nejbližšího spolupracovníka Leadbeatera, jež Weinfurter posuzoval jako bludné, a autora viděl jako nekompetentního.⁴

Situace dospěla k bodu, kdy byli pražští theosofové svou neutuchající touhou po poznání víceméně přinuceni dát Besantové sbohem. Zůstali však v kontaktu s vídeňským ústředím. Přes veškeré rozpoznání humbuku kolem theosofie také neopustili jednu z jejích doktrín, a sice učení o duchovních vůdcích, kteří prý jedině mohou přivést člověka k vyššímu poznání. Skrze Ecksteina se pak opravdu konečně dostali ke svému vůdci, k německému učiteli mystiky Mailänderovi - to už je ale jiný příběh, který se theosofie dotýká jen okrajově.

Z ilegality na světlo světa

Členstvo lóže *U modré hvězdy* nezůstalo bez obměn. Počet zakládajících členů byl podle různých pramenů mezi osmi až dvanácti. Později někteří odcházeli a přicházeli jiní, vídeňským ústředím už nezasvěcení. Známe je například členství básníka Julia Zeyera (byť to bylo jen členství „na dálku“; Zeyer si hlavně vypůjčoval literaturu) a celé

řady dalších, povětšinou již ryze českých badatelů. Ti však po odchodu Meyera pracovali takřka sami za sebe, tedy už bez vídeňského vedení.

Důležitou postavou mezi těmito nově přichozími byl poštovní úředník Alois Koch (1860-1904). Když už na konci 19. století rakouské úřady povolovaly veřejné působení různých spolků, Koch se stal jedním ze zakladatelů oficiálního *Theosofického spolku v Praze*. De iure vlastně spolek založil právě on, neboť žádost o povolení podepsal svým jménem. Zakládajících členů bylo 29 a spolek oficiálně vznikl 28. září 1897.⁵ O jeho existenci Koch informoval i ve Vídni, kde byla stejná organizace povolena již o rok dříve, a také v Lipsku, kde bylo hlavní sídlo německé theosofie. Protože on i další členové vzešli ze spiritismu, oslovovali se vzájemně „bratře“.

Ještě před oficiálním vznikem spolku začal Koch vydávat revue *Lotus*, plnící posléze funkci spolkového orgánu. První ročník (1897) byl tištěn formou ručního krasopisu se zajímavými obrázky. Od počátku

Alois Koch.

existence spolku se na stránkách objevovaly zprávy o jeho činnosti, které mají dnes významnou dokumentační hodnotu. Zpočátku se na obsahu časopisu i činnosti spolku projevovala témata, jimiž se Koch a další zabývali v původní lóži U modré hvězdy. Koch hojně překládal z Hartmannova magazínu *Lotusblüten*, objevovaly se tu ale i výňatky z děl mystiků a samozřejmě překlady Blavatské a Besantové. Později se začalo objevovat také více článků o buddhismu a překlady východních učitelů, např. Sankaračaryi či Vivékánandy, který tou dobou získával popularitu po celém západním světě. Podobného obsahu byly pak i přednášky na spolkových schůzích, jejichž počet se brzy ustálil na dvou za měsíc. Vedle toho se ovšem v užším kruhu zhruba jednou týdně konaly tzv. studijní večery a stále častěji pak i veřejné přednášky, kam byli zváni i zahraniční hosté.

Již za Kochova vedení navštívil Theosofický spolek v Praze několikrát Franz Hartmann. V prosinci 1898 se např. zúčast-

nil schůze v kavárně Union, kde plně dvě hodiny přednášel o základech theosofie a jejích nauk. Ve smyslu svých pozdních mysticky zaměřených spisů tu připomněl, že úkolem theosofie je nalézt božskou jiskru v člověku a poznat tak Boha. Hartmann byl v roce 1901 dokonce jmenován čestným členem spolku, navštěvoval ho pak pravidelně a měl tak na podobu české theosofie nezanedbatelný vliv.

Další vývoj theosofie v českých zemích

Praha tou dobou už dávno nebyla jediným místem, kde se u nás v důsledku přednášek a vydávání tiskovin šířily myšlenky theosofie. Na severu Čech vznikly nezávislé skupinky například v Ústí nad Labem, v Jablonci nad Nisou a v Teplicích, na západě v Chebu, na Moravě v Brně a Přerově.

Vedle pracovitého, ale veřejně jen zřídka působícího Kocha vyrostla v theosofii i celá řada dalších osobností. Aktivní byl především Václav Procházka (z němčiny přeložil i Bhagavadgítu), který často přednášel a jezdil i na Moravu. V Přerově a Brně byl jako organizátor a pokladník počátkem 90. let velice aktivní Otakar Griese, pozdější vydavatel časopisu *Lucifer* (stejně se jmenoval časopis Blavatské) a jiných periodik, na jejichž stránkách se objevovala řada theosofických témat včetně překladů Blavatské. Významným pražským vydavatelem byl Josef Štětka, který ve svém zpola spiritistickém magazínu *Světlo* přenechával theosofii velký prostor a hojně při tom spolupracoval s významnou theosofkou a překladatelkou Pavlou Moudrou (1861-1940).

Po Kochově smrti převzal předsednictví Theosofického spolku v Praze Procházka, do vedení byl jako jednatel zvolen též Jan Bedrníček (1878-1939), rada Ministerstva železnic a výrazná postava, která pozvolna určovala nový směr organizace. V té době měl spolek 42 členů. Vydávání *Lotusu* převzal spolek a edičně ho vedl Procházka. Od devátého ročníku (1906) se ale název časopisu změnil na *Theosofická revue*, jeho vedením byl pověřen J. Chlumecký a pravidelně se v něm začaly objevovat články Rudolfa Steinera.⁶ V těchto letech vydával spolek vedle své revue i knižnici Lotus, ve které vyšly mj. překlady spisů Leadbeatera a Besantové.⁷

Doba kolem theosofického schizmatu

Bedrníček se stal roku 1906 místopředsdou spolku a v březnu 1908 pak jeho předsdou. S jeho nástupem se výrazně změnil kurz spolku. V prvé řadě přerušil orientaci na Hartmannovo Mezinárodní theosofické sbratření, k čemuž Bedrníčkově ochotně kývl Hartmannův tehdy ještě theosofický oponent Steiner. Nové vedení se pak orientovalo na původní společnost vedenou Annie Besantovou. Theosofický spolek v Praze po schválení úřadů na valné hromadě v říjnu 1908 přijal nové stanovy a transformoval se v *Českou společnost theosofickou v Praze*, sekci *Theosofické společnosti v Adyaru*.⁸ V srpnu téhož roku získala společnost vlastní prostory ve Vocelově ulici nad Národním muzeem. Hartmannův vliv na novou společnost vystřídal vliv Steinerův, který se v Praze v letech 1907-1924 velmi angažoval, avšak vedl zdejší theosofy stále více směrem ke své *anthroposofii*.

Roku 1909 na mezinárodním kongresu Theosofické společnosti ještě Besantová Steinerovi děkovala, že přispěl k vytvoření české sekce její organizace.

Spory mezi nimi nicméně začaly narůstat a projevíly se i mezi českými theosofy. Část přednášek byla v té době věnována Steinerovu učení, část Besantové. Po založení Steinerovy Anthroposofické společnosti (1913) část theosofů svou mateřskou organizaci opustila a následovala Steinera. Zbytkem theosofů to bylo chápáno jako zrada a zvítězila mezi

Pavla Moudrá.

nimi loajalita vůči prezidentce. Také u nás byl pak po vzoru Besantové založen Řád Hvězdy Východní, jehož účelem bylo připravit se na příchod Spasitele, indického chlapce Krišnamurtího. S tím nesouhlasila další část členů a Českou společnost theosofickou opustila též.

Během období první světové války společnost kupodivu neustala v přednáškách, v roce 1915 bylo však z finančních důvodů zastaveno vydávání časopisu.

Po válce organizace nabrala síly, pokračovala v pořádání přednášek a poválečný zájem přivedl nejen množství posluchačů z řad široké veřejnosti, ale také lektorů, kteří nebyli přímo členy společnosti. Mezi přednášejícími se tak v této době objevila i taková jména jako Emanuel Rádl, Alexandr Batěk či Otakar Pertold, dále Josef Štětka, Karel Weinfurter, Jan Šimsa či Norbert

F. Čapek, zakladatel Náboženské společnosti československých unitářů.

XIV. ročník časopisu začal znovu vycházet po téměř sedmileté přestávce roku 1922 opět pod původním názvem *Lotus*. Zahájeny byly i schůze spolku vedeného stále Janem Bedrníčkem, oznámení o nich tiskly Národní listy a Národní politika. Pořádání přednášky začala i brněnská pobočka. V srpnu 1923 zavítal do Prahy indický viceprezident adyarského centra C. Džinaradža, aby tu přednášel a seznámil se s členy české sekce. Jeho veřejná přednáška na téma *Záhady života ve světle theosofie* se konala v Mozarteu.⁹

Rozklad světové theosofie

Nadějně poválečné nadechnutí theosofie bylo ale už jen její labutí písní. V *Lotusu* z tohoto období můžeme zprvu nacházet neustále opakované vyjadřování důvěry v Besantovou, které vedení české sekce napsalo dopis k příležitosti 25. výročí existence theosofie u nás, aby ji ujistilo o své věrnosti. Bylo pak nadšeno její odpovědí, že „každý člen si má uchovati úplnou individuální svobodu pro své myšlenky a svědomí“.

Ve společnosti se nicméně už hledaly nejrůznější náhražky upadajícího zájmu o theosofii. Užší kroužek pražských theosofů studoval Weinfurterův „Ohnivý keř“, vydaný roku 1923, dále se mezi členy rozšířily knihy Angličanky Adely Marion Curtisové.¹⁰ Po smrti Rudolfa Steinera začala upadat i práce Anthroposofické společnosti, takže nebylo kam se obrátit.

F. Hartmann: „Co jest Theosofie? Theosofická společnost a její účel“ (Klatovy 1921); jedna z dobových brožurek určených k propagaci myšlenek theosofie.

pretace schopností Blavatské byla více než idealizující: „*Úžasná sensitivnost a schopnost vnímání okultních zjevů byly charakteristickým znakem nejtělejšího mládí Helenčina. Vášnivě milovala přírodu. Od nejtělejšího věku obdařena byla řídkým nadáním, jasným zrakem vnikati do nitra přírody a viděti tajemství, která obyčejnému lidskému zraku jsou neviditelná. Na příklad na astrální pláni byla Helenka stále jako doma. Rozmlouvala velmi často s bytostmi fyzickému zření neviditelnými a divila se, když spolu si hrající kamarádky její víly a skřítky, s nimiž se nenuceně bavila, nepozorovaly.*“¹¹

V roce 1925 se konečně na popud brněnské pobočky celá česká sekce odloučila od adyarského ústředí a osamostatnila. Došlo k tomu po hlasování, navrženém samotným předsedou Bedrníčkem; ten předtím pronesl přednášku o podivných tvrzeních Besantové a Leadbeatera, která „*jsou takového druhu, že zdravý rozum s nimi nemůže souhlasiti*“.¹² Nebylo to rozhodnutí snadné, neboť vedení muselo vyslechnout

Bezradnost plodí fanatismus, a tak vedle racionálního jádra byli v České společnosti theosofické i členové, kteří přijímali každou smyšlenku naznačující božský původ theosofických protagonistů a podrážděně odmítali veškerou jejich kritiku. Patřil mezi ně i Josef Machálek, který byl ochoten tvrdit, že H. P. Blavatská, její duchovní Mistr M. a H. S. Olcott byli spojeni „bratrským poutem“ ve všech svých předchozích inkarnacích, sahajících až do prehistorických počátků theosofie v Atlantidě. Také inter-

mnohé výtky z řad členstva, proč nebylo na podvodné aktivity prezidentky Besantové upozorněno dříve, a jeho důvěryhodnost v očích členů poklesla až na dno. Čtyři pětiny delegátů společnosti z celé republiky nicméně hlasovaly pro odloučení, pouze ostravské ústředí chtělo zůstat věrně Besantové. Prezidentce pak zaslali dopis, v němž vyslovili politování nad tím, že pro známé události s příchodem nového spasitele ruší kontakty s adyarským ústředím.

Co dělat s nejednotnou a náhle bezprizorní organizací, jejíž mezinárodní vedení tak trpce zklamalo a když její ústřední myšlenky byly samotnými protagonisty pošlapány? Příznivci Krišnamurtiho vytvořili Společnost přátel Krišnamurtiho a Česká společnost theosofická se 9. října 1927 úředně přejmenovala na *Společnost pro mystická studia*. Tímto datem byla u nás definitivně přerušena kontinuální činnost oficiálně organizované theosofické společnosti,¹³ která se v Čechách udržela zhruba od poloviny roku 1891 po dobu třiceti šesti let prakticky bez přestávky, neboť i za doby první světové války vykazovala činnost.

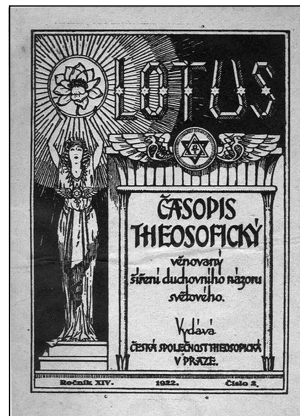
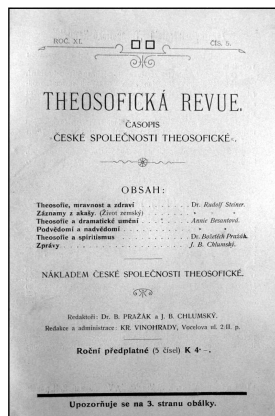
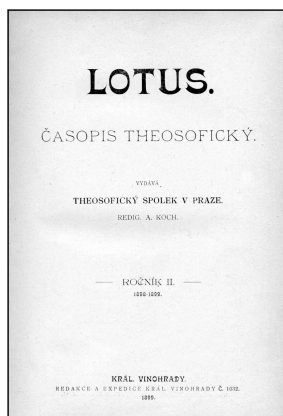
Bibliografická poznámka

Tento článek je zkrácenou verzí kapitoly o české theosofii z knihy „Dějiny české mystiky, část 3.“, jejíž vydání je plánováno na březen letošního roku. Zájemci v ní naleznou detailní a dosud málo známá fakta nejen o theosofii české, ale i o jejích kořenech a zakladatelích světových.

Poznámky

- Okultní a spiritualistická revue, roč. I.-II. (1921-1922); revue *Psyche*, roč. I., VII.-X. (1924; 1930-33).
- F. Hartmann: *Co jest theosofie? Theosofická společnost a její účel* (Höschl, Klatovy 1921), Dobrodružství mezi bratry Růžového Kříže (časopisecky *Lotus*, Praha 1901; knižně J. Štětka, Smíchov 1901), *Symboly Rosikrucianů* (Horus, Brno 1992), dále řada článků v revue *Lotus*.
- Revue *Lotus*, roč. II. a III. (Praha 1898-1899).
- K. Weinfurter: *Paměti okultisty* (Vilímek, Praha 1933).
- Fond Čs. spol. theosofické v SOAP.
- Revue *Lotus* vycházela v letech 1897-1905, r. 1906 změnila název na *Theosofická revue Lotus*, roku 1907-1914 na *Theosofická revue*, v letech 1922-1924 vycházela znovu pod názvem *Lotus*.
- C. W. Leadbeater: *Základní nauky theosofické* (Knižnice *Lotus*, sv. I., Praha 1905); A. Besantová: *Člověk a jeho tělo* (Knižnice *Lotus*, sv. II., Praha 1906), *Zrození a vývoj duše* (Knižnice *Lotus*, sv. III., Praha 1906), *Znovuvtělení (Reinkarnace)* (Knižnice *Lotus*, sv. IV., Praha 1906), *V předání chrámové* (Knižnice *Lotus*, sv. V., Praha 1907), *Odvěká moudrost* (Hejda a Tuček, Praha 1920), *Zasvěcení* (Česká společnost Theosofická, Praha, 1924), *Záhada života ve světle theosofie* (Věveka, Knižovna spisů theosofických II., Praha, b. d.).
- Fond Čs. spol. theosofické v SOAP.
- Spolkové zprávy v revue *Lotus*, roč. XIV., č. 6, str. 266; přednáška byla přeložena J. Bedrníčkem a otištěna v tomto čísle *Lotusu* na str. 229-236.
- A. M. Curtisová: *Nová mystika, Cesta ticha a Meditace a zdraví* (přel. V. Procházka, vydal B. Kočí, Praha 1929)
- J. Machálek: *U kolébky Theosofické společnosti* (nákl. vlastním, Praha 1926), str. 26.
- Spolkové zprávy v revue *Lotus*.
- Za oficiální organizaci pokládáme tu, která byla provázána se světovým ústředím Theosofické společnosti.

Josef Sanitřák (*1960) je autorem třídílných *Dějiny české mystiky*.

„Lotus, časopis theosofický“, resp. „Theosofická revue“, tiskový orgán českých theosofů měnil v jednotlivých obdobích své zaměření podle vlivu zahraničních představitelů (Hartmann, Steiner, Besantová). Obálky pocházejí z let 1898, 1909 a 1922.

Rudolf Steiner v pražské theosofické společnosti

RUDOLF STEINER A PRAŽSKÁ THEOSOFIE

Tomáš Zdražil

Pěstování theosofie mělo v Čechách organizačně různou podobu. Začátky sahají do roku 1891, kdy v Praze neoficiálně vznikla theosofická lóže. Byla česko-německá a její práci vedl později slavný německý spisovatel Gustav Meyrink. Po jejím několikaletém trvání byl v Praze založen roku 1897 oficiální Theosofický spolek, který se o jedenáct let později přeměnil na Českou společnost theosofickou (viz příspěvek J. Sanitřáka). Změna znamenala zesílení orientace na původní světovou Theosofickou společnost se sídlem v indickém Adyaru a především na její německou sekci, kterou vedl Rudolf Steiner (1861-1925), zakladatel anthroposofie.

Tato výrazná osobnost Theosofické společnosti patří k nejvšestrannějším myslitelům dvacátého století, o čemž svědčí jeho rozsáhlé dílo v podobě několika desítek spisů a několika tisíců přednášek k nejrůznějším teoretickým i praktickým tématům, ale také jeho umělecká práce a podněty pro praktické obory, např. pedagogiku, lékařství, farmacii, zemědělství a v neposlední řadě i architekturu.¹

Příčiněním svého předsedy Jana Bedrníčka se čeští theosofové roku 1908 připojili k původní adyarské Theosofické společnosti vedené od r. 1907 A. Besantovou. Nejblíže pevným opěrným bodem mohla být pro české theosofy německá sekce Theosofické společnosti v čele s Rudolfem Steinerem.

On měl také jistě spolu se svými pražskými spolupracovníky největší zásluhu na zvýšení přitažlivosti theosofie v Praze. Steiner zde měl v Theosofické společnosti do vypuknutí 1. světové války šestnáct přednášek a jeden monotematický cyklus osmi přednášek. Jeho veřejné přednášky byly pokaždé událostí nejen pro Theosofickou společnost, ale i pro část pražské intelektuální elity. Návštěvnost jeho přednášek byla na tehdejší poměry vždy vysoká, přesahovala i pět set posluchačů.

Rudolf Steiner od počátku svého působení v Theosofické společnosti v roce 1902 razil svébytný styl práce, který se v některých momentech od tradiční theosofie zásadně odlišoval. Steiner vycházel z přírodovědné metody poznání a striktně odmítal orientální stezky, tlumící vědomé myslivé duševní síly. Centrální a jedinečnou událost v jeho pojetí dějin lidstva představovala postava Ježíše Krista. Přestože bylo Steinerovo pojetí theosofie nadkonfesijní, její

křesťanský základ nenacházel porozumění u vedení společnosti, které bylo povětšinou silně hinduisticky založené. Od ostatních vůdčích osobností theosofického hnutí se lišil rovněž důrazem na filosoficko-gnoseologický základ duchovní vědeckého výzkumu, na praktickou hodnotu theosofie a její aplikaci v činnostech reálného života. Také témata přednášek Rudolfa Steinera v Praze charakterizují jeho pojetí theosofie, které se později začala nazývat anthroposofická duchovní věda nebo zkrátka anthroposofie.

Hned první přednesené téma v únoru 1907 je zaměřeno na **praktickou aplikaci duchovní vědy v pedagogice**, později z těchto podnětů vzniklo úspěšné a po celém světě rozšířené hnutí tzv. waldorfské pedagogiky. Dále měl v roce 1911 Steiner v Praze kurs tzv. okultní fyziologie, kde položil také první **základy tzv. anthroposoficky rozšířeného lékařství**, dnes rovněž uznávaného alternativního způsobu léčby. Zřejmá je snaha o doplnění vědeckých a praktických odvětví ze strany theosofie, o jakési „uzemnění“ theosofie. Vzpomínky Alexandra Strakosche, Steinerova vídeňského esoterního žáka a pozdějšího waldorfského učitele, ilustrují obraz fyziologických přednášek, které se konaly mezi Staroměstským náměstím a Židovským městem v domě obchodního spolku „Merkur“ v Mikulášské ulici (dnes Pařížské ul. 9): „Tyto přednášky nebyly něčím zvláštním pouze kvůli svému obsahu. Bylo to také poprvé, kdy mohl Rudolf Steiner probrat před velkým publikem tak podrobně jeden vědecký obor. Mezi lékaři tohoto města totiž byl zájem o výsledky jeho výzkumů, a tak se konaly vedle přednášek ještě zvláštní hovory s lékaři.“²

Dalším důležitým tématem byl **význam křesťanství v dějinách lidstva**. Toto téma je třeba vidět v kontextu tehdejších ideových sporů v rámci Theosofické společnosti, v jejichž důsledku hrozilo, že se tato společnost stane nástrojem prosazování úzce zaměřených náboženských představ, přípravy působení nového Krista-Spasitele. Steiner se proti těmto snahám i ve svých pražských přednáškách „Buddha a Kristus“ (14. 12. 1909), „O vývoji vyšších světů a mystériu na Golgátě“ (19. 11. 1908) či „Čtyři evangelia se zvláštním zřetelem k Lukášovu evangelium“ (15. 12. 1909) vehementně stavěl.

Posledním významným tématem přednášek byla **konfrontace theosofie se souborou filozofií**. Steiner sám patřil ke znalcům teorie poznání a přírodovědy, chápal theosofii jako rozvinutí přírodovědných metod do oblasti ducha, jako způsob rozšíření stanovených hranic poznání, jako řešení některých zdánlivě neřešitelných filosofických problémů. Přednášky tím byly zaměřeny na filosoficky vzdělané pražské theosofy a jejich zdejších přátele. Známý pražský německý spisovatel Max Brod vtiskl své zážitky ze Steinerových pražských přednášek do povídky „Vyšší světy“. Jeho dojem z přednášek byl silný, působivě líčí jejich atmosféru: „*Sál je hustě zaplněn. Mnoho cizinců přijelo do Prahy jen a jen proto, aby ho slyšeli. Jako někde na pláži na mezinárodním koupališti, jenom s větší morální kázní, hemží se to tu Francouzky, Angličany, ještě vzdálenějšími. Objevují se... muži s bílými vousy, jiní, pod jejichž krásně vyklenutou, lesklou čelní schránkou sedí brýle jako zbroj, mnoho žen v reformních šatech, se stužkami namalovanými přes ramena, bílé vlasy vytočené v miniaturních*

Tento článek prošel recenzním řízením.

copancích do jediného kopečku...“ Popisuje také Steiner: „Stojí nyní u pultu, dlouhá černá čára, dokonce i výstřih kabátu je cele vyplněn černou kravatou, jenom oba nízké trojúhelníčky tvrdého límce vyčnívají bíle... Hřímá, nepovoluje, doširoka rozpíná ruce, dlaně otočeny k nám... I námitky přednáší se stejným pathosem jako to, co se mu líbí, a je v tom opravdu něco jímavého a velkého, jak bez omrzelosti začíná pro obecenstvo se základními prvky svého učení, jehož nejzazší komplikace jsou pro něho přeci něčím tak běžným... Působí na mne dojmem muže, který žije beze zbytku pro svůj ideál...“³

Přednášek se účastnil i známý Franz Kafka, který si u Steinera vyžádal i soukromou audienci a zapsal si mimo jiné do deníku: „26. března. Theosofické přednášky Dr. Rudolfa Steinera, Berlín. Rétorický dojem: příjemné probírání námitek protivníků, posluchač žasne nad jejich silou, posluchače začne trápit starost, úplné ponoření do těchto námitek, jako by jinak nic neexistovalo, posluchač nyní považuje jejich vyvrácení za naprosto nemožné a je úplně spokojen s povrchním popisem možností obrany...“⁴

Anthroposofie, jak se Steinerem založený proud theosofie začal nazývat, se ukazoval svým duchovním zaměřením od tradiční theosofie natolik odlišný, že nebyl ani organizačně slučitelný s Theosofickou společností. Rudolf Steiner v roce 1912 ještě v rámci České společnosti theosofické přednášel, stále silněji se ale orientoval na německé i české příznivce anthroposofie. V letech 1912-1913 se tento anthroposofický proud v rámci Theosofické společnosti i vnějškově osamostatnil poté, co jeho nositelé založili Anthroposofickou společnost a z Theosofické společnosti vystoupili (v Praze) nebo byli z Theosofické společnosti vyloučeni (v Německu). Některé zvláště výrazné a významné osobnosti pražské theosofické scény a bližší okolnosti vzniku anthroposofické společnosti budou tématem článku, chystaného pro příští číslo.

Poznámky

- LINDENBERG, Ch.: Rudolf Steiner. Opherus. Semily, 1998.
- STRAKOSCH, A.: Lebenswege mit Rudolf Steiner, Dornach, 1994, 71-72.
- BRÖD, M.: Vyšší světy (úryvek), in: Rudolf Steiner. Katalog NG..., Praha, 1994, str. 41-43.
- KAFKA, F.: Tagebücher, Frankfurt, 1980, S. 40n.

Dr. Tomáš Zdražil (*1973) vyučuje pedagogiku, psychologii a antropologii na Svobodné vysoké škole ve Stuttgartu (SRN), věnuje se waldorfské pedagogice, anthroposofii a historii anthroposofického hnutí.

Spor theosofie a anthroposofie sahá ke kořenům

SPOR O METODU

Jan Sušer

Mezi nejčastěji jmenované nástupce Theosofické společnosti patřila a dodnes patří anthroposofie Rudolfa Steinera. V religionistických příručkách bývá dokonce uváděna v těsném závěsu za Theosofickou společností.¹ Spor mezi theosofií a Steinerovým pojetím byl však od počátku natolik radikální,² že se nabízí otázka, do jaké míry spolu vůbec kdy tyto dva proudy - vyjma historických a formálních souvislostí³ - měly co do činění.

Filosofie jako východisko

Nejprve je třeba si uvědomit, že Rudolf Steiner navazuje první kontakty s Theosofickou společností již jako názorově velmi vyzrálý muž - má za sebou rozsáhlou filosofickou a literárně-vědeckou práci a v době prvního seznámení s theosofií je mu již bezmála 40 let. Známa je jeho editorská práce na přírodovědeckých spisech J. W. Goetha. Steiner sám původně studoval zejména přírodní vědy a matematiku, ale jeho hlavním zájmem byla filosofie, v rámci níž se specializoval na otázky gnoseologické, přičemž se stále opíral o metodologii přírodních věd. Ve své disertační práci *Pravda a věda* - vydané roku 1892 tiskem - se zabývá soudobým kantiánským základem přírodních věd; označuje ho za zkrslující a nedokonalý, a hledá nová východiska v návaznosti na Fichta, Schellinga a Hegela, kterým ovšem vyčítá nedostatek exaktní přírodovědné metody. Nahlédneme-li do jeho souborného díla, zjistíme, že až do prvních kontaktů s Theosofickou společností se Steiner skutečně tématům náboženským či mystickým nevěnuje. Od počátku jsou jeho ústředním tématem procesy a meze vědeckého poznání. I později sám charakterizuje svou anthroposofii takto: „Anthroposofií rozumím vědecký výzkum duchovního světa, který prohlédá jednostrannosti čirého poznání přírody stejně jako jednostrannosti obvyklé mystiky a který předtím, než se pokusí proniknout do nadmyslového světa, rozvíjí v poznávající duši síly, které běžné vědomí ani běžná věda nepoužívá (...)“⁴ Svůj komplexní náhled na tuto problematiku včetně aplikací do oblasti etiky a mravního vědomí člověka rozpracoval v jedné ze svých hlavních knih, ve *Filosofii svobody*.⁵

Steiner v Theosofické společnosti

Po zveřejnění výsledků jeho filosofického bádání nadchází Steinerovi období hořkého zklamání, které velice těžce nese.⁶ Akademická obec na jeho dílo nijak zvlášť nereaguje a Steinerův sen přednášet filosofii se rozplývá jako pára nad hrncem.

Roku 1895 publikuje studii *Friedrich Nietzsche, bojovník proti své době*. Ta vzbudí v Theosofické společnosti značný zájem o jeho osobu a následně theosofové Steineru pozvou, aby jim o Nietzsche sám přednášel. Steiner přijímá - nejprve ovšem s jistým odporem: „Vždyť literaturu, která vycházela z 'Theosofické společnosti', jsem znal jen velmi málo. (...) To, co jsem z této literatury znal, mi bylo svou metodou i podáním většinou velmi nesympatické. Nikde jsem nenacházel možnost, abych mohl svými vývody na něco navázat.“⁷

Následující přednášky o dalších filosofech a Rudolf Steiner si postupně uvědomuje, že tato podivná společnost je toho času jediným okruhem lidí, kteří mu jsou ochotni naslouchat. Proto přijme i první nabídku, aby přednášel na téma mystické. Zde ovšem můžeme pozorovat, že již od počátku Steiner s obecnou poptávkou tak trochu nespolupracuje: jeho první přednáškové cykly o mystice⁸ se zabývají více než mystickými tématy (pro tehdejší theosofii typickými) spíše otázkami „metody“ mystiky a vztahem mystického a vědeckého poznání.

Zde můžeme spatřovat základní intenci Steinerova vztahu k theosofii a - snad to tak můžeme říci, - první příčinu budoucích konfliktů: Steiner primárně nepřijímá theosofický ideový systém za svůj.⁹ Namísto toho na něj jakoby zevně aplikuje svou vlastní filosofickou metodologii a v rámci

Karen Swassjan.
Foto: <http://de.wikipedia.org/wiki>

jejích zákonitostí jej rozvíjí. Sám k tomu při pohledu nazpět poznamenává: „Nikdo neměl pochybnosti, že budu v Theosofické společnosti předkládat pouze výsledky svého vlastního badatelského zření.“¹⁰

Ve při s theosofy

Historie Steinerova odchodu z Theosofické společnosti je všeobecně známa: „Odešel z ní na základě dvou příčin: roku 1912 vyloučil obzvláště problematického člena, ale Annie Besantová - vedoucí společnosti - jeho rozhodnutí zrušila. (...) Fakt, že Besantová prohlásila Krišnamúrthiho za Světového Učitele, byl poslední kapkou, a tak roku 1913 Steiner odešel a založil vlastní Anthroposofickou společnost, do níž ho následovalo velké množství německých theosofů.“¹¹

Tyto události byly ale skutečně jen onou příslušnou poslední kapkou. Jak jsme poznamenali výše, Steinerův rozchod s Theosofickou společností má kořeny mnohem hlubší a je otázkou, byl-li kdy jeho vztah k této organizaci natolik pevný, abychom o rozchodu vůbec mohli hovořit na jiné než administrativní bázi. K otevřenějším názorovým střetům dochází totiž již od Steinerova zvolení generálním sekretářem německé sekce.¹² Navíc - jak jsme viděli - Steiner svou práci od počátku (tedy i v rámci Theosofické společnosti) považoval výhradně za své osobní poznání, na theosofii v podstatě nezávislé.

Tuto nezávislost můžeme pozorovat už v jeho prvních theosofických pracích a zejména v základních textech: *Theosofie* a *Tajná věda v nástinu*, které publikuje již v dobách svého členství ve Společnosti. Zde

své esoterické a okultistické současníky podrobuje i dosti nevybíravé kritice: „(...) člověk je myšlenkovou bytostí. Svou stezku poznání může nalézt jen tehdy, když vyjde z myšlení. (...) Kdo by se chtěl v zájmu vyššího poznání obracet na jiné síly v člověku a odmítat myšlenkovou práci, nebere v úvahu, že myšlení je právě nejvyšší schopností, kterou má člověk ve smyslovém světě. (...) V tomto zdravém chápání bychom měli spatřovat mnohem lepší východisko k vlastnímu poznání duchovního světa než v pochybném mystickém pohroužení (...). Tento důraz musí být o to naléhavější, že mnozí lidé, kteří se chtějí stát zřícími, tuto vážnou, odříkavou myšlenkovou práci podceňují. Říkají, že myšlení jim nijak nepomůže; záleží jen na pocitu, citu a podobně. Proti tomu musíme říci, že *nikdo* se nemůže stát ve vyšším smyslu zřícím, kdo se předtím nepohroužil do myšlenkové práce“.¹³ Vidíme tedy velmi dobře, že hlavním trnem v oku je Steinerovi na soudobém mysticismu *metodologická nedůslednost*.¹⁴ Pozorný čtenář si navíc všimne, že se Steinerovo dílo pozvolna vyvíjí, což lze určit zejména na terminologii: jestliže na počátku si ještě vypůjčuje z obecně rozšířených theosofických pojmů (odvozených zejména z indické či tibetské terminologie), čím dál tím více má tendenci zavádět termíny původně německé, popřípadě křesťanské.

Pojem „anthroposofie“ není rovněž něčím, co by přinesl až finální rozchod s theosofií. Toto označení se začíná používat pro Steinerovu variantu theosofie velmi brzy a paralelně s Theosofickou společností začínají vznikat i *anthroposofické studijní kroužky* - jeden takový byl v Praze¹⁵ již roku 1912, tedy ještě předtím, než Steiner Theosofickou společnost definitivně opustil.

Současné reflexe anthroposofie

Pokud dnes přijdeme do styku s některou formou současné theosofie, resp. s organizací, kořenicí v Theosofické společnosti, budeme patrně svědky něčeho velmi podobného, jako bychom navštívili původní Společnost.

Anthroposofie naproti tomu netěží především z přednášek na mystická témata, ale rozvinula mnoho nadstavbových činností; mezi nejznámější patří waldorfské školství, biodynamické zemědělství či anthroposofická medicína. Celkově anthroposofie inklinuje spíše k angažovanosti směrem ven než k mystickému uzavírání se.

Tuto skutečnost bychom mohli vysvětlit právě výše ukázanou nezávislostí Steinerova myšlenkového světa a hlavně metodičností, již lze aplikovat nejen na mystiku, ale i na jiné obory lidské činnosti (jak se o to Steiner sám za života pokoušel).

V tomto duchu se anthroposofie chopili i někteří současní myslitelé. Jako příklad můžeme uvést *Georga Kühlewinda* (1924-2006), *Massimo Scaligera* (1906-1980) či rusko-arménského filosofa, profesora *Karena A. Swassjana* (*1948), který anthroposofii pojímá spíše jako jakýsi impuls než striktně jako duchovní nauku. Ve svém pojednání o anthroposofii¹⁶ kromě jiného píše: „Ačkoli jádrem anthroposofické duchovní vědy je myšlenková sebekontemplace, není jí nic vzdálenější než samoučelné teoretizování. Anthroposofie není doktrinářská, nýbrž impulzivní, ovšem impulzivní vždy *vědomě*, což znamená, že se v ní prolínají jindy zcela neslučitelné póly vědomí a instinktu coby uvědomění instinktu.“ A tato sebereflexivní impulsivnost může v budoucnu nadále propast mezi theosofií a anthroposofií ještě prohlubovat. ■

Poznámky

- 1 Viz např. VOJTÍŠEK, Zdeněk: *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*, Portál, Praha 2004.
- 2 Vezměme zde v úvahu etymologický původ slova *radikální*, sahající k latinskému *radix* = kořen. Spor mezi theosofií a anthroposofií totiž skutečně sahá až k samým kořenům obou ideových systémů.
- 3 Zde se těmito souvislostmi příliš zabývat nebudeme, neboť větší počet informací k historii i formální stránce anthroposofického hnutí přinesl již Dingir 2/2000.
- 4 STEINER, Rudolf: *Philosophie und Anthroposophie*, Philosophisch-Anthroposophischer Verlag, Dornach 1929.
- 5 STEINER, Rudolf (česky): *Filosofie svobody*, Baltazar, Praha 1991.
- 6 Viz LINDENBERG, Christoph: *Rudolf Steiner. Eine Biographie*, Band 1: 1861-1910, Freies Geistesleben, Stuttgart 1997, s. 237.
- 7 STEINER, Rudolf: *Má cesta životem*, Michael, Svatý Kopeček u Olomouce 2000, s. 278.
- 8 ...které později shrnuje ve svých knihách *Mystika na úsvitu novodobého duchovního života... a Křesťanství jako mystická skutečnost a mystéria starověku*.
- 9 „Neupsal jsem se žádné sektářské dogmatice; zůstal jsem člověkem, který mluvil o tom, o čem věřil, že to může vyslovit zcela podle svého vlastního prožívání duchovního světa.“, STEINER, Rudolf: *Má cesta životem*, s. 279.
- 10 STEINER, Rudolf: *Má cesta životem*, s. 279.
- 11 BARRETT, David V.: *The New Believers*, Cassel & Co., Londýn 2001, s. 196.
- 12 „Teprve až byla založena sekce a já jsem byl tímto krokem oceňován jako 'theosof', začaly být mé vývody odmítány“, STEINER, Rudolf: *Má cesta životem*, s. 281.
- 13 STEINER, Rudolf: *Theosofie*, Baltazar, Praha 1992, s. 97-98.
- 14 Zde Steiner v podstatě nastavuje zrcadlo i současnému módnímu „pop-esoterismu“, který si z jeho díla - paradoxně - rovněž rád půjčuje.
- 15 Viz *Beiräge zur Rudolf Steiner Gesamtausgabe*, Nr. 109, Rudolf Steiner-Nachlassverwaltung, Dornach 1992.
- 16 SWASSJAN, Karen: *Was ist Anthroposophie?*, Verlag am Goetheanum, Dornach 2001.

Jan Sušer (*1984) studuje religionistiku a teologii na Husitské teologické fakultě UK v Praze. Zabývá se mormonismem.

Theosofická společnost má nečekaně rozličné pokračovatele

DĚDICOVÉ H. P. BLAVATSKÉ

Zdeněk Vojtíšek

Produktivní a inspirativní období existence Theosofické společnosti nebylo dlouhé: od jejího založení roku 1875 trvalo nejdéle do začátku 30. let.¹ Vliv Theosofické společnosti během tohoto prvního půlstoletí její existence byl obrovský a z oblasti náboženství se přelil i do světa umění a politiky. Theosofická společnost se stala jakousi čočkou, v níž se spojilo a koncentrovalo několik nosných západních myšlenkových paprsků a z níž se toto ideové „světlo“ rozprostřelo do nečekané šířky duchovního života společnosti, a to nejen na Západě. Doslova stovky náboženských skupin po celém světě tak přenesly dědictví Theosofické společnosti až do 21. století. Ukázat rozmanitost těchto dědiců je cílem následujícího článku.

Jako hlavní paprsky - pokud můžeme použít výše uvedenou metaforu - rozeznáváme tři: především to je myšlenka duchovní evoluce, na druhém místě myšlenka jednoty lidstva a jeho náboženství a nakonec myšlenka objevení a rozvíjení dosud skrytých možností člověka. Všechny tyto myšlenky byly na přelomu 19. a 20. století velmi živé a všechny nesou rysy optimismu a progresivního milenialismu.

Nejméně tři nosné ideje

Progresivní milenialismus, tedy přesvědčení, že lidská společnost se pod božím působením a díky vlastnímu aktivnímu přičinění stále přibližuje nastolení věčné blažené říše, je v křesťanství přítomen po celou jeho historii a spojen s nadějí na druhý příchod Krista. Týkal se vždy spíše duchovních a intelektuálních elit, zatímco v lidových vrstvách byl silnější milenialismus katastrofický, který naopak vnímá stále se zhoršující situaci společnosti a spíše pasivně očekává blažené nebeské království, až při druhém příchodu Krista vyvrcholí bída a utrpení.² Od renesance se optimistický progresivní milenialismus odpoutával od křesťanského základu a idea pokroku se v 19. století stala hlavní myšlenkou nejen některých liberálních církví, ale i sekularizovaných bohatších a vzdělanějších vrstev společnosti.³ Myšlenka společenského pokroku byla v polovině 19. století nepřímo posílena i Darwinovou evoluční teorií. Zatímco dominantní křesťanské církve byly z evoluční teorie spíše rozpačité (a nezdí-

ka se vůči ní nepřátelsky vyhranily), některé alternativní náboženské skupiny, navazující na skryté, esoterní vědění (a mezi nimi především právě Theosofická společnost), se myšlenky evoluce pevně uchopily a v náboženském smyslu je transformovaly. K tomu jim pomohla především nauka o přetělování, tehdy exotická a atraktivní. Přetělování bylo nově pochopeno jako nástroj výchovy jednotlivého člověka i lidstva, a tím i jako hybatel **duchovní evoluce**.

Vzdělanější vrstvy západní společnosti byly v době vzniku Theosofické společnosti již nejméně sto let silně konfrontovány s rozmanitostí duchovního života na světě a s odrazem této rozmanitosti v nově se rozvíjejících humanitních vědách a v umění. Alternativní náboženské myšlení s kořeny v esoterismu (a uprostřed něho opět velmi výrazně i produkce Theosofické společnosti), nabídlo i duchovní zpracování této rozmanitosti v ideji hluboké jednoty a spolupráce všech náboženských tradic. Jako nosná se ukázala myšlenka, že duchovní evoluce lidstva se děje pod přímým působením, s pomocí a za zájmu společenství pokročilých duchovních bytostí, které zakládaly a rozvíjely různé duchovní tradice podle svého poslání a podle situace, v níž působily. Podobně jako myšlenka duchovní evoluce měla přinést smíření mezi náboženstvím a přírodní vědou, měla skrytá moudrost **nanebevzatých mistrů** spojit duchovní tradice Západu a Východu.

Tito zakladatelé náboženských tradic a dnes již nanebevzatí mistři (mahátmové)

vytvářejí spolu s buddhy, bódhisattvy, archanděly a dalšími bytostmi nebeskou hierarchii, která je projevem čistého neosobního Bytí a která působí božskými světelnými paprsky na všechny živé tvory. Velké bílé bratrstvo je tvořeno nanebevzatými mistry s nejčistší, bílou aurou, kteří mají různá poslání i kompetence - Mistru Ježíšovi je často přiřazována čistá oddanost, Mistru El Morijovi důvěra, mistru Saint Germainovi svoboda apod. Počet ani druh působení nanebevzatých mistrů ale není pevně stanoven. Jejich sídlo bývá kladeno do Tibetu a ztotožňováno s legendárním buddhistickým královstvím Šambhala,⁴ popř. s dalšími mytologickými lokalitami s názvy Šangri-la nebo Agharta (Agharti). Diktátem nanebevzatého mistra Kuthumiho údajně vznikla i díla H. P. Blavatské.

Na přelomu 19. a 20. století se rychle rozvíjela psychologie a zájem o mimořádné výkony lidské psychiky. Ve Velké Británii byla roku 1882 se záměrem zkoumat záhadné (paranormální) jevy založena vlivná Společnost pro psychický výzkum. V prostředí rozvoje psychologie byl obnoven zájem i o tzv. **okultní fenomény** a jejich popis v esoterické tradici. Mezi společenstvími, která rozvíjela tradici tajných nauk, byla i Theosofická společnost, jejíž idea vznikla po setkání H. P. Blavatské a Henryho S. Olcotta - a to není náhoda - na konferenci amerických spiritistů roku 1874.⁵ Mimořádné duchovní zážitky a běžně nedostupné schopnosti, získané jóginskými a meditačními technikami, mají provázet cestu sebezlepšování jednotlivců. Díky nim se celé lidstvo může - podle Theosofické společnosti - posunout na vyšší duchovní úroveň, a dosáhnout tak věčného bratrství a blaženosti. Ti, kteří s nanebevzatými mistry vědomě spolupracují, se tak stávají předvojem lidstva na cestě k lepší budoucnosti.

Do nového věku

Dědictví optimistického progresivního milenialismu počátků Theosofické společnosti se - podle našeho názoru - nejlépe podařilo uchovat v duchovním proudu, na jehož začátku stála theosofka Alice Baileyová a který se na konci 20. století mimořádně rozkošatěl v hnutí Nového věku.

Alice Baileyová (1880-1949) se stala po W. Q. Judgeovi, zakladateli americké nezávislé Theosofické společnosti, a Rudolfu Steinerovi, zakladateli Anthroposofické společnosti, další významnou osobností, která se s Theosofickou společností rozešla. Stejně jako Steiner opustila Theosofic-

kou společnost v době, kdy ji vedla Annie Besantová.⁶ Besantová orientovala teosofy jednak na indické duchovní dědictví (což byla příčina rozchodu se Steinerem), jednak směrem ke společenské (hlavně politické a vzdělávací) práci. Sama se angažovala v Indickém národním kongresu a stala se roku 1917 jeho prezidentkou. Intelektuálka Besantová o sobě neprohlášovala, že má mimořádné duchovní schopnosti, a nekomunikovala s duchovními Mistry. Oproti ní byla osobnost Američanky Baileyové laděna více mysticky. Tvrdila, že od roku 1919 jí předával poselství člen Velkého bílého bratrstva, nanebevzatý tibetský mistr Djwhal Khul (Džual Kul).⁷ Roku 1922, brzy po publikaci první z 19 knih, které vznikly na základě komunikace s tímto mistrem, se Baileyová spolu s manželem od Theosofické společnosti oddělili. Podle Baileyové dospělo lidstvo ve 20. letech tak daleko, že je možné očekávat projevení moci a lásky Velkého bílého bratrstva v brzkém příchodu mesiášské kristovské postavy. Této události mohou napomáhat meditační „skupiny světla“, které mohou zvláště v určitých časech (např. při úplňku) a na určitých místech přijímat mocnou energii nebeské hierarchie. Arkánská škola, kterou Baileyová spolu s manželem roku 1923 založila,⁸ byla sice po její smrti oslabena vznikem řady nezávislých „skupin světla“,⁹ ale myšlenka, že tyto skupiny („ostrůvky“) předjímají a urychlují příchod „nového věku“, se díky těmto novým organizačním jednotkám spíše rozšířila. Za významnou „skupinu světla“ byla v 70. letech považována komunita u skotského Findhornu,¹⁰ a to hlavně díky Davidu Spanglerovi (*1945), americkému spisovateli, který v komunitě žil v letech 1970-1973 a zpopularizoval ji. Spangler se stal hlavním mluvčím idejí Nového věku v 70. letech. Vedle těchto meditačních „skupin světla“ měla Bai-

Rudolf Steiner.

Annie Besantová.

Alice Baileyová.

Benjamin Creme.

leyová pro hnutí Nového věku zásadní význam také popularizací astrologického konceptu nadcházejícího věku Vodnáře.¹¹ V prostředí hnutí Nového věku je dodnes patrně nejpobulárnějším textem Baileyové Velká invokace, modlitba, vyjadřující přání příchodu nového věku.

Baileyová inspirovala řadu osobností. Mezi nimi byl i Benjamin Creme (*1922), skotský malíř, ovlivněný posledním významnějším dílem Baileyové *Znovuzjevení Krista* (1948) a ideou, že se tato mesiášská postava zjeví do roku 2000. Creme byl podle svých vyjádření roku 1959 osloven Maitréjou, jedním z nanebevzatých mistrů a očekávaným buddhou budoucího věku (ztotožňovaným s Kristem při jeho druhém příchodu). Od počátku 70. let ho Maitréja připravoval na zvěstování brzkého zániku světa, pokud lidstvo nebude lépe odrážet božskou lásku především tím, že začne více sdílet přírodní zdroje, vzdělání či lékařskou péči.¹² Jako výsledek šíření této zvěsti v mnoha zemích světa vzniklo několik společenství. Nejznámější je původně britské Mezinárodní sdílení (Share International)¹³ a americké Centrum Tara. Creme od 70. let vydává a rediguje vlivný časopis *Share International*. Od roku 1977 ohlašoval příchod Krista na 21. června 1982 a i když se toto proroctví naplnilo tak, jak bylo očekáváno, podařilo se Cremeovi silně ovlivnit 70. a 80. léta, tedy počátek a vrcholné období hnutí Nového věku. (Od začátku 90. let je v hnutí Nového věku patrný odklon od idejí progresivního milenialismu a přesun zájmu od záležitostí světa a lidstva k individuálnímu duchovnímu pokroku

a sebezlepšování jedince.)¹⁴ Roku 1982 Creme vysvětlil neúspěch svého proroctví tím, že Maitréja žije anonymně (kvůli nepřipravenosti lidstva) mezi indickými obyvateli londýnské části East End.¹⁵ Od té doby hovořil o tom, že Maitréja se zjeví na různých místech světa; nejvíce popularity z těchto údajných zjevení získala událost v Keni roku 1988.

Velké bílé bratrstvo

Podobně jako Baileyová se od Theosofické společnosti odštěpila i skupina, vedená manželi Rerichovými. Nikolaj Konstantinovič Rerich (1874-1947), významný malíř, a jeho manželka Helena (1879-1955), spisovatelka, odešli roku 1920 z politicky nestabilního Ruska do Spojených států. O teosofii se zajímali už v Rusku a Helena Rerichová ve Spojených státech přeložila základní spis Blavatské, *Tajnou nauku*,¹⁶ do ruštiny. Sama začala přijímat poselství od nanebevzatého mistra El Moriji (stejně jako předtím Blavatská) a oba manželé vytvořili kolem sebe již roku 1920 skupinku teosofů. Nikolaj Rerich pod vedením Velkého bílého bratrstva rozvíjel vydáváním knih a zakládáním in-

Velká Invokace

Nechť z bodu Světla v Mysli Boží proudí Světlo v Mysl lidí.
Kéž Světlo sestoupí na Zem!

Nechť z bodu Lásky v Srdci Božím proudí Láska v srdce lidí.
Kéž se Kristus vrátí na Zem!

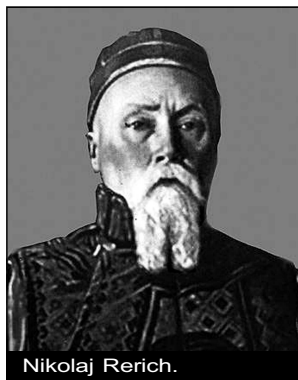
Ze středu, v němž je Vůle Boží známa,
kéž účel malé lidské vůle vede ten účel, který Mistři znají
a jemuž slouží.

Ze středu, jež lidské plémě zveme,
nechť plán Lásky a Světla vzejde
a zapečetí bránu,
za níž sídlí Zlo.

Kéž Světlo, Láska a Síla
obnoví tento plán na Zemi!

Alice A. Baileyová,
přeložila Lily Sekotová.

stitucí myšlenku, že umění se může stát sjednocující silou lidstva. Helena Rerichová sepisovala poselství mistra El Moriiji, známé jako „živá etika“, do knihy *Listy ze zahrady Moriiji*. První svazek vyšel roku 1924 a téhož roku se neformální skupina Rerichových změnila v samostatné hnutí, zvané Agni jóga.¹⁷

Nikolaj Rerich.

Jeho prostřednictvím mistr El Morija sděluje, že lidstvo se nachází v epoše ohně (v sanskrtu „oheň“) a že se má připravit na příchod budhy Maitréji. Agni jóga tedy sdílí progresivní milenialismus Blavatské i Bailyové.

Agni jóga nikdy nedosáhla masového rozšíření,¹⁸ ale myšlenky Rerichových se v Rusku a na Ukrajině

pevně zachytily, přečkaly protináboženské působení komunistických vlád a projevil se brzy po uvolnění duchovního života. Roku 1990 vznikla v Kijevě skupina Velké bílé bratrstvo pod vedením Jurije Krivonogova a Mariny Cvigunové. Považovali se za reprezentanty šambhalského bratrstva, pověřené misí Ježíše Krista, aby zůstali na zemi tři a půl roku, byli pronásledováni a zemřeli jako mučedníci pro lidské hříchy. Po splnění tohoto božského programu, zvaného yusmalos, měli vykonat soud nad

TIBET

Poselství pro Československo (výňatek) přijaté telepaticky z Tibetu r. 1977

Opět k vám promlouvám z onoho velebného klidu tam, odkud jsem již dříve promlouval k vám v osudových chvílích této planety. Jak jsem již předešle řekl, váš národ je původem z předků slunného orientu, ze země, která leží pod střechou světa. Proto znám dobře váš národ i jeho poslání, jelikož pouta utkaná předivem věků stále trvají.

Vraťme se ještě jednou do minulosti národa a sledujme nit dějin, jejich události, které nás poučily o tom, že jste vyvoleni k velikému úkolu v dějinách světa. Váš malý nárudek v moři nepřátel procházel vždy kritickými údobími svého vývoje a procházel i utrpením, a to proto, aby uzrál pro svůj příští vedoucí úkol v kultuře ducha. Již několikrát byl na pokraji záhuby, byl by zničen, avšak jinak bylo psáno v knize osudu a nesměl zahynout, protože má své předurčení. Nezahyne, protože má jméno Praha, pocházející z indického „Pragaja Deve“, znamená „Setkání Bohů“, a tak se Praha má stát střediskem obrodného hnutí světových dějin ve smyslu duchovního vývoje.

A tak první válka zrodila vaši samostatnost, druhá očistila vaši zemi od zrádných cizáckých živelů. Dnešní doba, kterou prožíváte, má sloužit k rozpoznání kladů a záporů světového názoru i vlasteneckých kvalit a současně ke krystalizaci ryzejších charakterů ve vašem národě.

Ale otevřete oči a pozorně se dívejte. Zachovejte naprostý klid a důvěru v příští dny! Ať postihne tuto planetu jakákoliv přírodní katastrofa, zůstaňte tam, přesně tam na tom místě, kam vás vaše karma postavila. Neutíkejte nikam! Vaše karma ví lépe než vy, kde jste v bezpečí! Civilizace se žene nezadržitelně vpřed a nastane doba, kdy žádná prestiž té či oné strany, té či oné velmoci, ale láska a úcta k člověku

budou vládnout a duchovní hodnoty budou zdobit hlavy vašich hodnostářů.

V šíři příčin se vynořil Višňův (Kristův) věk a spěje ke své realizaci. Procesem pročišťování a prověřování se připraví váš národ do příští éry - éry slovanské.

Tímto očistným procesem prochází v současné době i váš největší bratr východní, který se v nejbližších letech přetvoří v nejčistší demokracii světa. Buďte silní a klidní, současně však opatrní i před nejlepšími přáteli, neboť lidská slabost není vzácností, Idea, za kterou šli vaši velikáni a kterou hlásal i jeden z největších synů vaší vlasti (pozn.: TGM), spěje ke svému uskutečnění. Je to idea čistého lidství, osobní i duchovní svobody, osvobození ženy a muže. Jen tato idea zaručí chod vašich národů směrem vpřed a vzhůru, ve spolupráci a soužití, pak teprve pochopíte pravý význam slova Bratrství.

Jste národem, který je nejbohatší na duchovní hodnoty v celé Evropě, a proto musíte růst, protože oči celého světa budou upřeny k vaší zemi jako k duchovnímu srdci. To je zákon!

Buďte klidní! Na hodinách světa se ručička blíží k hodině dvanácté a ve vzduchu se rýsuje katastrofa. Tato planeta však nesmí být zničena, jelikož její zánik by ochromil celou sluneční soustavu. Nebude však ušetřeno její duševně choré lidstvo, které usiluje o její zničení atomovou zbraní. A tak se zeměkoule oťrese jako kuň, který ze své srsti smetá hejna ovádů...

Vliv mnohých zcela zanikne, protože původní učení Ježíše Krista bylo znečištěno. Nový zákon bratrství a demokracie se zaskví v plné čistotě a jasu.

Zachovejte k celému světu lásku!

Přejte však lidem klid a mír, o kteréžto statky jsou zatím lidé ochuzeni.

Přejte však hladovějícím nasycení a těm, kdo hynou z nedostatku práce, přinášejte pomoc.

Vašemu úkolu žehnej ti, kdo bdí - vaši bratři z Himalájí.

Pozn.: jedná se o poselství z duchovní Bílé Lože (Agartha) v Tibetu; zprávy o jednotlivých státech v proměnách na fyzické pláni vynechány.

K předešlému textu Analýza struktur duše podávám ještě kvantitativní přehled v současnosti:

Nyní je stav duší:

I. skup. duchovní	20%
II. skup. věřící	51%
III. skup. ateisté	29%

Nyní je v stávajícím lidstvu 66,6% temných sil. Nezapomeňte, že temné síly se mohou projevit u lidí všech tří skupin. Nemusí být všichni duchovní lidé dobrými, nemusí ani nejsou dobrými všichni věřící (i démoni věří v Boha), ale zase naopak ne všichni ateisté musí být zlými. Dobrý ateista (mravní a neškodící druhým) může dosáhnout vyšší duchovní stupeň posmrtný nežli věřící člověk, který je zlý, disharmonický a vyvíjí vnitřní negace.

Až uslyšíte různé zprávy ze světa, buďte vždy klidní a vyrovnaní.

Vše, co přichází a přijde, přijímejte tak, jak to přijde, a snažte se vše řadit do souvislosti s vývojovým procesem nutným pro růst duší.

POKOJ S VÁMI!

Tomáš Pfeiffer,
vydavatel neuveden, patrně samizdat.
(text nebyl v redakci Dingiru upraven)

tou částí lidstva, která neuposlechla výzvu k pokání a zůstala hříšná. Zároveň měla povstat nová lidská rasa pod stejným jménem yusmalos. Krivonogov vystupoval jako ztělesnění postavy Jana Křtitele s indickým duchovním titulem svámí pod jménem Yuoann Swami, Cvigunová jako Kristus a zároveň Maria s indickým uctivým titulem a označením pro bohyni déví jako Mari Devi. Jak již bylo řečeno, jejich učení a poslání bylo proto nazváno yusmalos, což je akronym, složený ze jmen Yuoann Swami, Mari Devi a z označení Krista slovem Logos.¹⁹

Hnutí přitáhlo tisíce především mladých lidí a vzbudilo na Ukrajině i v Rusku velkou pozornost. Média přinášela zprávy i o hrozících sebevraždách mladých následovníků Krivonogova a Cvigunové, ale není jasné, zda se tyto hrozby naplnily. V ohlášený den smrti vůdců a začátku apokalyptických událostí, 24. října 1993, se v Kijevě shromáždilo několik tisíc lidí. Krivonogov, Cvigunová a dalších asi osm set lidí bylo zadrženo policií pro údajné vyvolávání nepokojů a poškozování majetku. Není vyloučené, že oba duchovní vůdci se skutečně pokusili uspišit předpovídané apokalyptické události. Cvigunová byla odsouzena ke čtyřem letům vězení a Krivonogov k sedmi. Během výkonu trestu došlo mezi oběma vůdci k rozkolu. Cvigunová spolu s Vitalijem Kovalčukem (který v hnutí vystupuje jako apoštol Jan Petr II.) obvinili z neúspěchu prorocství Krivonogova (označili ho za inkarnaci Jidáše) a po návratu z vězení roku 1998 hnutí obnovili.²⁰

V době vrcholného působení Rerichových vystoupila další manželská dvojice s velkým vlivem, tentokrát spíše na západní svět. Američané Guy W. Ballard (1878-1939) a jeho manželka Edna (1886-1971) byli již dlouholetými theosofickými studenty a činovníky, když se roku 1930 Ballardovi dostalo mimořádného náboženského zážitku při jeho cestě za nanebevzatými mistry.

Setkal se s ním údajně jeden z nich, mistr Saint Germain, a svěřil mu svá poselství. Od roku 1932 Ballardovi tato poselství publikovali a získali značný ohlas. Jejich jádrem je přesvědčení o tom, že Stvořitel (který se podle Bible představil jako „Já jsem“) je přítomen v každém člověku a každý si jeho přítomnost a moc může uvědomit

v meditaci a opakování pozitivních výroků. Spojení komunikace s nanebevzatými mistry a pozitivního myšlení způsobilo značnou popularitu nově vzniklého hnutí Já jsem.²¹ Neoslabila ji ani náhlá Ballardova smrt (navzdory očekávání, že smrt může být duchovními prostředky překonána) ani následně dlouholeté a médii ostře sledované spory jeho manželky, v nichž čelila podezřením z finanční zpronevěry.

Mezi skupinami, které na hnutí Já jsem manželů Ballardových navázaly, jsou patrně nejvýznamnější dvě: Církev všeobecná a vítězná,²² původně vlivná společnost, na niž byl mnoho let upřen kritický zájem médií, ale která se v současnosti kvůli těžké nemoci vedoucí osobnosti Elizabeth Claire Prophetové (*1939) ocitla téměř na pokraji zániku, a Most ke svobodě, společenství, založené další vlivnou zprostředkovatelkou poselství od nanebevzatých mistrů Geraldinou Innocentovou (†1961). Učení Mostu ke svobodě zpočátku rozvíjela zakladatelka náboženské komunity u obce Kuroslepy Ladislava Kujalová (Matka Lá),²³ v poslední době se ale komunita ve svém duchovním životě neomezuje jen na tento zdroj.²⁴

Zajímavé poselství nanebevzatých mistrů šířil u nás v době vlády komunistické strany léčitel (biotronik) a stoupenec nauky Josefa Zezulky Tomáš Pfeiffer²⁵ (viz rámeček na protější straně). Návaznost tohoto poselství na ideu nanebevzatých mistrů je zřetelná, ale pravděpodobně není přímá do té míry, jako tomu bylo u výše zmíněných společenství. S podobně nepřímým, ale ve svém důsledku obrovským vlivem Theosofické společnosti se můžeme setkat v ufologických náboženských skupinách. Spojení mezi nanebevzatými mistry a mimozemšťany provedl George King (1919-1997), zakladatel Aetheriovy společnosti,²⁶ a od doby jejího vzniku roku 1954 se v náboženské ufologii toto spojení stalo obecně přijímaným předpokladem. K theosofickému přesvědčení o existenci nanebevzatých mistrů a o možnosti komunikace s nimi vedou také pokusy nalézt kořeny současného po-

Elizabeth C. Prophetová.

pulárního fenoménu, tzv. channelingu, tedy napojení myšlenek člověka na duchovní entity, od nichž jsou takto získávány informace, sloužící k osobnímu duchovnímu růstu.²⁷

Univerzální bratrství

Theosofická myšlenka univerzálního bratrství a nového společenského pořádku na základě moudrosti, dosud skryté, ale přítomné

ve všech duchovních tradicích lidstva, má přímého dědice ve společenství Nová Akropolis. Založil ho roku 1957 argentinský profesor dějin umění a filosofie Jorge Angel Livraga Rizzi (1930-1991) a v 70. letech se rozšířilo i v západní Evropě. Cíle proměny jednotlivého člověka podle „akropolitánského ideálu“ i proměny celého lidstva chce toto společenství dosáhnout prostřednictvím srovnávacího studia náboženství a filosofie, což mu umožňuje vystupovat na veřejnosti jako kulturní asociace. Studium, které Nová Akropolis nabízí, ovšem nenavazuje na odbornou diskusi, nýbrž je podřízeno vizím Blavatské a Livragy. U nás se bytové semináře v duchu Nové Akropolis konaly údajně již od roku 1985, plně se přednášková činnost společenství rozvinula v 90. letech a dnes je do ní zapojeno více než sto stálých zájemců.²⁸

Theosofická společnost je dnes okrajové, nepříliš známé náboženské společenství. S jeho dědictvím se ale můžeme na cestě za současnou spiritualitou setkat velmi často, a to i na našem území, jemuž se z historických důvodů první vlna pokračovatelů H. P. Blavatské a jejich spolupracovníků vyhnula. Kvůli této mezeře možná rozumíme významu dědictví Theosofické společnosti méně, než by si zasloužilo.

Poznámky

- 1 Počet členů dosáhl vrcholu pravděpodobně roku 1930: asi 50 tisíc ve 40 zemích světa. - ALBANESE, Catherine L., *America Religion and Religions*, Wadsworth Publishing Company 1999, str. 268. - Po roce 1930 ztrácela Theosofická společnost význam, pravděpodobně především kvůli tomu, že naděje vkládané do Džiddu Krišnamurtiho se roku 1929 ukázaly jako klamné, a kvůli smrti Besantové roku 1933.
- 2 Více viz VOJTÍŠEK, Z., *Nadcházející věk blaženosti*, *Dingir* 2006, 9 (4), str. 124-126.

⇒ *Dokončení poznámek na další straně dole v rámečku.*

Jorge Livraga.

PRAVOSLAVNÍ BISKUPOVÉ VYSLOVILI ZNEPOKOJENÍ NAD VZRŮSTAJÍCÍ CHRISTIANOFÓBIÍ V EVROPĚ

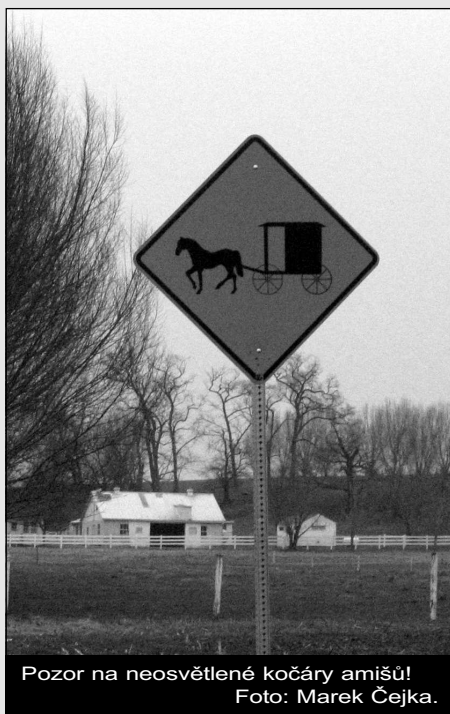
Biskup Hilarion z Rakouska, který zastupuje ruskou pravoslavnou církev u evropských institucí v Bruselu, upozornil prezidenta Evropské komise Joseho Manuela Barrosa na vzrůstající počet zločinů namířených proti křesťanům v Evropě.

„Často slyšíme o antisemitismu a islamofobii, ale málo se hovoří o christianofobii, která v mnohých evropských zemích nabývá na síle,“ řekl biskup Hilarion při setkání Barrosa s reprezentanty pravoslavných církví při Evropské unii v lednu.

Jako příklady christianofobie biskup Hilarion zmínil odstraňování křesťanských symbolů z veřejného prostoru, očerňování křesťanství a odmítání uznat křesťanský odkaz Evropy, perzekuce lidí, kteří otevřeně vyjadřují své křesťanské přesvědčení a kteří se rozhodli žít podle křesťanských morálních norem.

SPOR AMIŠŮ S POLICIÍ KVŮLI SVĚTLŮM NA BRYČKÁCH

Zajímavý spor vyvstal na západě amerického státu Kentucky, kde si policie před-

Pozor na neosvětlené kočáry amišů!
Foto: Marek Čejka.

volala tři příslušníky komunity amišů, Jacoba Gingericha, Leviho Zooka a Emanuela Yodera kvůli tomu, že na svých koňmi poháněných kočárech nemají světla a trojúhelníkový symbol pro pomalá vozidla. Muži se však začali hájit tím, že tak činí z náboženských důvodů, jelikož jejich víra jim zakazuje vlastnictví „příliš světských“ předmětů.

Spor se nakonec dostal až k soudu. Zde na jedné straně argumentoval právník krajského úřadu Scott Robbins tím, že zde nejde o náboženství, nýbrž o bezpečnost provozu, která si vyžaduje aby vozidla byla řádně označena. Na straně druhé se hájí amišové tím, že používání světla a trojúhel-

niku chápou jako nepřijatelný kompromis se světem. „Věřím v Boha, nikoliv v symbol,“ pronesl při prvním jednání soudu, které se konalo 14. ledna, J. Gingerich. Měl na mysli to, že dbá o bezpečnost své rodiny při jízdě po silnici, ale svou důvěru vložil nikoliv do značky na autě, ale v Boha. Advokát obviněných Robin Irwin poukázal na to, že spor překračuje silniční zákon do oblasti práva na náboženskou svobodu, jak ji zaručuje první dodatek americké ústavy.

Ve druhém stání o měsíc později rozhodl soud ve prospěch obžaloby. Irvin se však odvolal a není vyloučené, že se celý spor dostane až k Nejvyššímu soudu USA.

BRITŠTÍ VĚDCI: NÁBOŽENŠTÍ LIDÉ JSOU ŠTASTNĚJŠÍ

Profesor ekonomie Andrew Clark z Warwickské univerzity a jeho kolegyně Orsolya Lelkesová představili v rámci prestižní *Royal Economic Society* v březnu závěry svého výzkumu zaměřeného na vztah mezi religiozitou a pocitem štěstí. Ty ukazují na to, že mezi těmito faktory je úzký vztah. Podle studie, která vychází z analýzy dat od tisíců respondentů z různých částí Evropy, náboženští lidé vykazují větší míru „životního uspokojení“ než lidé, kteří nežijí nábožensky. Čím více člověk praktikuje své náboženství - modlí se a chodí na bohoslužby - tím více považuje svůj život za šťastný.

Clark však připouští, že výsledky mohou být ovlivněny i jinými faktory, např. stabilním rodinným zázemím, které je s náboženskou výchovou spojené.

⇒ *Dokončení z předcházejících stran.*

- 3 WESSINGER, Catherine, *Annie Besant and Progressive Messianism (1847-1933)*, Edwin Mellen Press 1988, str. 27-34.
- 4 O západním pojetí šambhalského mýtu pojednává BĚLKA, Luboš, *Buddhistická eschatologie. Šambhalský mýtus*, Masarykova univerzita 2004, str. 88-101.
- 5 ALBANESE, C. L., *America Religion ...* str. 266-267.
- 6 Vice: WESSINGER, C., *Annie Besant ...* str. 324-330.
- 7 LEWIS, James R., *Peculiar Prophets. A Bibliographical Dictionary of New Religions*, Paragon House 1999, str. 22-23.
- 8 Vice o Arkánské škole: PARTRIDGE, Christopher (ed.), *Encyklopedie nových náboženství*, Knižní klub 2006, str. 329.
- 9 MELTON, J. Gordon, *Encyclopedia of American Religions*, Gale, 6th edition 1999, str. 160.
- 10 Vice o findhornské komunitě: PARTRIDGE, C. (ed.), *Encyklopedie ...* str. 335-336.
- 11 WESSINGER, C., *Annie Besant ...* str. 328.
- 12 LEWIS, J. R., *Peculiar Prophets ...* str. 59-60.
- 13 Vice o nadaci Sdílení: PARTRIDGE, C. (ed.), *Encyklopedie ...* str. 345. V České republice prezentuje Mezinárodní sdílení Ekoland klub v Trinci na adrese http://www.sweb.cz/ekoland.klub/share/3_share.htm. - Eco-

- land klub je také vydavatelem českých překladů knih Benjamina Cremea *Transmise* (2004) a *Učení odvěké moudrosti* (2004).
- 14 MELTON, J. Gordon, New Age, in: LANDES, Richard A. (ed.), *Encyclopedia of Millennialism and Millennial Movements*, Routledge 2000, str. 285-286.
- 15 BARRETT, David, *The New Believers*, Cassell 2001, str. 349.
- 16 Název spisu (*Secret Doctrine*) je překládán také *Tajné učení*.
- 17 Na učení agni jógy u nás navazuje Vjačeslav Kozin. Jeho prezentace je dostupná na adrese <http://www.agni.cz>.
- 18 Melton udává 500 členů roku 1997. - MELTON, J. G., *Encyclopedia ...* str. 778.
- 19 Z letáku hnutí, nazvaného Yusmalos, nedatováno, leták je dostupný v archivu Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů.
- 20 Vice na internetové prezentaci Univerzity Stetson, dostupné na adrese <http://www.stetson.edu/~psteves/relnews/9808b.html>.
- 21 Melton uvádí, že roku 1997 bylo ve Spojených státech více než 350 svatyn a center hnutí Já jsem. - MELTON, J. G., *Encyclopedia ...* str. 775. - Vice o hnutí Já jsem: PARTRIDGE, C. (ed.), *Encyklopedie ...* str. 330-332.

- U nás je učení Já jsem prezentováno na adresách <http://www.jajsem.eu>; <http://www.reiki-centrum.cz/stezka.php> a <http://www.reiki-jajsem.cz/ojajsem.php>.
- 22 Vice o církvi: PARTRIDGE, C. (ed.), *Encyklopedie ...* str. 333-334.
- 23 Vice o komunitě viz GROMBIŘÍKOVÁ, Ludmila, Most ke svobodě. Rozhovor s Magdou Hauserovou, *Dingir* 1 (2), 1998, str. 18-21, dostupný na adrese http://www.dingir.cz/dingir/1998_2/index.html.
- 24 Na základě rozhovoru autora s bývalým příslušníkem komunity Most ke svobodě 6. září 2007.
- 25 Vice o Zezulkovi a Pfeifferovi: BEZDĚK, Robert, Přinašeč a jeho žák, *Dingir* 8 (2), 2005, str. 44-46.
- 26 LEWIS, James R., Legitimizing Suicide. Heaven's Gate and New Age ideology, in: PARTRIDGE, Christopher (ed.), *UFO Religions*, Routledge 2003, str. 109. - Vice k Aetheriově společnosti viz PARTRIDGE, C. (ed.), *Encyklopedie ...* str. 386-387.
- 27 Oblíbenou duchovní entitou je např. Ramtha, zmiňovaný v recenzi zde na str. 27.
- 28 Vice o Nové Akropoli: VOJTÍŠEK, Z., *Encyklopedie ...* str. 238-241. - Kriticky o Nové Akropoli z pozice odpadlíka: FÖRTL, Josef, Kultura, nebo kult?, *Dingir* 5 (2), 2002, str. 27-29.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že náboženští lidé méně trpí psychickými problémy, když ztratí zaměstnání. Jsou však pak také méně houževnatí při hledání zaměstnání nového. Studie se totiž primárně zaměřila na hledání příčin rozdílu ve vyplácení podpory v nezaměstnanosti v různých zemích Evropy. Pozornost badatelů upoutal právě faktor religiozity a zjistili, že náboženští lidé se podobně lépe vyrovnávají i s jinými náročnými situacemi. Náboženství podle nich hraje roli jakéhosi „pojištění“ proti osobním neštěstím.

MASKOVANÍ DEMONSTRANTI PROTESTOVALI PROTI SCIENTOLOGII

10. února se asi dvě stovky maskovaných demonstrantů shromáždilo kolem scientologického chrámu na Queen Victoria Street v Londýně, aby vyslovili svůj nesouhlas s praktikami této náboženské organizace. Demonstranti, kteří vystoupili jako Anonymové, tak chtěli upozornit na „trhliny v základech“ organizace a „bojovat za svobodu poznání a informací“. Po asi dvouhodinovém pokojném shromáždění se Anonymové vydali ke scientologickému náborovému středisku.

V pátek 14. března zemřel Mohamed Ali (Přemysl) Šilhavý (1917-2008), český muslim, který se stal vůdčí postavou muslimů u nás v období vlády komunistické strany. Pohřben byl v neděli 16. března na třebíčském hřbitově, na němž před časem získal zvláštní místo pro hroby muslimů.
Foto: Zdeněk Vojtíšek.

Podobná shromáždění se konala před scientologickými středisky i na jiných místech Velké Británie, ale i v USA či Austrálii. Stalo se tak v den narozenin Lisy McPhersonové, americké scientoložky, která zemřela v prosinci 1995 kvůli odmítnutí standardní lékařské péče a v souvislosti s léčebnými metodami této organizace.

PŘEDSTAVITELÉ MIMOKŘEŠŤANSKÝCH NÁBOŽENSTVÍ VE VELKÉ BRITÁNII PODPOŘILI OSLAVU KŘEŠŤANSKÝCH SVÁTKŮ

V Británii žijící hinduisté, sikhové a muslimové vydali před loňskými vánočními svátky společně s *Equality and Human Rights Commission*, organizací zabývající se dohledem nad dodržováním lidských práv, prohlášení, v němž Brity povzbuzují k tomu, aby si užívali Vánoc bez obav, že by tím jakkoliv uráželi nekřesťany. „Je na čase zastavit bláznění kolem Vánoc,“ řekl předseda zmíněné organizace Trevor Phillips v souvislosti s tendencemi tlumit slavení narození Krista z obav, že by mohlo v multikulturní Británii urážet menšiny.

Phillips s ohledem na zprávy z médií o vyřazování tradičních představení betlémských scén z programu svátků, které se místo „Vánoce“ (anglické označení *Christmas* odkazuje ke Kristu) začínají nazývat „Zimní svátky“ (*Winterval*, což zlí jazykové do češtiny překládají jako „zimnice“), hovoří o tom, že tato situace může jen přivítit sociální napětí v multikulturní zemi. Proto spojil síly s představiteli minoritních náboženství a společně vydali přímočaré poselství: „Nechte Vánoce na pokoji!“

„Hinduisté také slaví Vánoce. Je to velký svátek pro každého, kdo žije v Británii,“ prohlásil Anil Bhanot, generální tajemník *UK Hindu*

Council, organizace sdružující britské hinduisty. Mluvčí sikhské komunity Indarjit Singh řekl: „Každý rok se mě lidé ptají: ‘Vadí vám slavení Vánoc?’ Je to absurdní otázka. Jako vždy já a má rodina budeme posílat vánoční pohlednice našim křesťanským přátelům a dalším.“ Podobně se vyjádřil i mluvčí *Muslim Council of Britain*, organizace sdružující britské muslimy, Ibrahim Mogra: „Tvrdit, že slavení Vánoc a vánoční výzdoba uráží muslimy, je nesmysl. Proč nemůžeme mít v Británii více betlémů?“

HŘBITOVY PODLE VYZNÁNÍ?

Deník *Le Figaro* dne 18. února upozornil, že Francie řeší další problém vyplývající z jejího pojetí oddělení státu a náboženství. Města a obce si nevědí rady s narůstajícími požadavky muslimských rodin ohledně pohřbívání. Pro komunální politiku je to značně citlivé téma. Muslimové pohřbívají do země natrvalo a tváří k Mekce.

V minulosti byla většina imigrantů z Maghrebu pohřbívána v zemi jejich původu. Islám doporučuje, aby zemřelí byli pohřbíváni do islámské země. Ale časy se mění. „Děti druhé a třetí generace chtějí mít své rodiče uloženy nablízku a ne někde v Kotěhůlkách,“ vysvětluje Mohamed Bechari, jeden z představitelů francouzských muslimů. „Rodiny zapustily ve Francii kořeny,“ tvrdí Dalil Boubakeur, představený pařížské mešity, a odhaduje, že 60 % osob alžírského původu chce dnes být pochováno ve Francii.

Pokud jsou hřbitovy veřejnými sekulárními plochami podle zákona z roku 1887, starosta může vytvořit stále silněji požadovaná pohřební místa podle vyznání zemřelých. Pokyn z roku 1991 stanoví, že tato místa od sebe nesmí být oddělena zdmi a náboženské symboly se smějí nacházet pouze na pomnicích a hrobkách. Někteří starostové mají k vytváření konfesních pohřebišť rezevovaný postoj, ale většina vykazuje dobrou vůli. Nicméně narážejí na problémy s půdním fondem. Aby se nedostatek pohřebišť vyřešil, navrhuje francouzský Senát povolení soukromých konfesních hřbitovů. Muslimské organizace tomu ale nejsou nakloněny, protože by to zvedlo poplatky za správu a údržbu.

Zprávy vybral a přeložil Miloš Mrázek (poslední zprávu přeložil Bedřich Jeřábek).

UČEBNICE SOCIOLOGIE NÁBOŽENSTVÍ

Zdeněk Nešpor, Dušan Lužný, *Sociologie náboženství*, Portál 2007, 236 stran, 317,- Kč.

Kniha Zdeňka Nešpora a Dušana Lužného *Sociologie náboženství* (Portál, Praha 2007) představuje srozumitelný úvod do jednoho z klíčových odvětví sociologie. Tato publikace konečně zaplňuje mezeru v odborné literatuře dostupné v českém jazyce. Jedná se o sumarizující přehledovou učebnici, jakou mnozí studenti dlouho vyhlíželi.

V úvodu své práce autoři vymezují pracovní pole a základní metodologické předpoklady sociologického studia náboženství, stručně nastiňují problematiku funkcionalistických a substanciálních výměrů náboženství a zasazují sociologii náboženství do kontextu ostatních věd zabývajících se náboženskou skutečností: vymezují tedy vztah sociologie náboženství k náboženské sociologii, psychologii náboženství a religionistice. V úvodní kapitole (jakož i v následujících oddílech práce) autoři také upozorňují na metodologická úskalí a „pokušení“ sociologie náboženství, jako je implicitní protináboženský (demystifikační) apriorní postoj či jiné typy ideologické zatíženosti sociologických teorií. Úvodní kapitola ústí ve stručný nástin dějin disciplíny včetně jejich hlavních křížovatek a nejlivnějších osobností.

Následující kapitola se věnuje náboženství v kontextu obecné sociální teorie a re-

kapituluje základní přístupy k této otázce, jak se s nimi setkáváme u otců zakladatelů sociologie jako vědního oboru (K. Marx, E. Durkheim, M. Weber atd.).

V další kapitole se autoři zaměřují na klasická témata, typické problémy a okruhy otázek, jimiž se sociologie náboženství zabývá, a to zejména v období po druhé světové válce. Zvláštní pozornost autoři věnují sociologii farnosti, různým teoriím sekularizace, a také sociologii specializované na problematiku nových náboženských hnutí. V rámci této kapitoly autoři upozorňují také na specifické rysy britské a severoamerické sociologie náboženství, a také německé a francouzské sociologie náboženství tak, jak se konkrétní společenské a kulturně náboženské podmínky v jednotlivých zemích promítají do hlavních linií zájmu a výzkumu a také do institučního a finančního zajištění tohoto výzkumu.

Následující kapitola je věnována možnostem sociologického zkoumání jevů, které neodpovídají tradičním představám o náboženství, a přesto se (přinejmenším z funkcionalistického hlediska) dá hovořit o náboženském způsobu chování jednotlivců i kolektivů. Tradiční metody vědy o náboženství ovšem nemají pro zkoumání těchto forem implicitního náboženství (resp. „neviditelného náboženství“, jak říká T. Luckmann) adekvátní kritéria, senzoria a nástroje analýzy a interpretace. Přesto se jedná o jevy v principu měřitelné a pro sociologii náboženství nanejvýš závažné.

V další kapitole se autoři zaměřují na vývojové trendy ve vztahu náboženství a společnosti a také náboženství a politiky,

jak se s nimi setkáváme v posledních desetiletích (v souvislosti s evidentním krachem tzv. sekularizační teze), zejména se jedná o tzv. deprivatizaci náboženství, desekularizaci nezápádních, ale i západních společností atd.

V souvislosti s nejnovějšími společenskými i globálními trendy autoři upozorňují také na typické slabé stránky a úskalí sociologie náboženství, zejména ve vztahu k jejímu dosud trvajícímu eurocentrismu, resp. k jejímu spojení se západním způsobem myšlení a kladení otázek a k roli evropského křesťanství jakožto modelového vzoru (který je ovšem mimo Evropu nevyhovující).

Poslední kapitolu věnují autoři empirickým základům teoretických modelů a výkladových rámců sociologie náboženství, jejíž legitimita se pochopitelně zakládá na metodicky propracovaném sběru tvrdých dat a jejich analýze. Nástin základních badatelských postupů (kvantitativních výzkumů, kvalitativních výzkumů) tak doplňuje teoretickou rozpravu o pohled „přímou do dílny“.

Práce Nešpora a Lužného je psána velmi kultivovaným jazykem a velmi čtivým stylem (nanejvýš vhodným pro učebnici, jako je tato), nechybí ani inspirující výzvy adresované čtenáři (str. 179). Je také velmi sympatické, že autoři jsou si vědomi mezi svého oboru, zaujímají postoj „pokorné“ a věcné racionality, na rozdíl od některých jiných sociologů nehovoří o žádné skupině přezíravě a uštěpačně, například i o evangelikálech a konzervativních katolících hovoří věcně a vlídně, což nebývá zvykem. Výjimku v této věcnosti a velkorysosti před-

⇒ *Dokončení článku „Nové registrace“ ze stran 8 a 9.*

Poznámky

- 1 O těchto případech referuje VOJTÍŠEK, Z., Neuspěšné návrhy na registraci náboženských společností podle zákona 3/2002 Sb. v letech 2002-2006, in: BUBÍK, T., HOFFMANN, H., (eds.), *Náboženství a politika, 1. část*, Univerzita Pardubice 2007, str. 72-79.
- 2 Jednalo se o *Arménskou apoštolskou pravoslavnou církev*, která o registraci požádala v únoru 2006, ale nesplňovala podmínky stanovené zákonem.
- 3 Navíc ministerstvo v prosinci 2006 odmítlo žádost Ústředí muslimských obcí o zvláštní práva udělovaná na základě tohoto zákona. Jedním z hlavních argumentů pro neudělení zvláštních práv, na která v tomto případě nebyl právní nárok, bylo to, že Ústředí je v naší zemi registrováno příliš krátkou dobu, než aby bylo možné působení muslimů podle dotyčného zákona posoudit. (Viz rozhodnutí ministra kultury M. Štěpánka 18735/2006 ze dne 21. 12. 2006.) Je to ovšem jistý paradox, neboť možnost výjimečného udělení těchto práv je „šita na míru“ právě muslimům. Hlavně ti naplňují poněkud neurčitou formulaci zákona, protože „reprezentují významné světové náboženství s dlouhou historickou tradicí“.

- 4 Rejstřík registrovaných církví a náboženských společností je dostupný on-line na adrese <http://www.cns.mkr.cz/cns>.
- 5 Znění zákona je dostupné on-line na adrese <http://www.mkr.cz/scripts/detail.php?id=377>.
- 6 O historii českého pravoslavní viz ALEŠ, Pavel, *Pravoslavná církev u nás*, Brno 1993, VOPATRNÝ, Gorazd, *Pravoslavná církev v Československu v letech 1945 - 1951*, Brno 1998, MAREK, Pavel, *Pravoslavní v Československu v letech 1918-1942: příspěvek k dějinám Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku*, Brno, 2004.
- 7 Ta však nebyla uznána Konstantinopolským patriarchátem. Ten autokefalitu udělil až v roce 1998.
- 8 Z hlediska státního práva tato registrace není samozřejmě vázána pouze na jedno místo.
- 9 Srov. např. KORNELJUK, Natalja, V poistkách soglasija, *Russkoje slovo* 3, 2006, s. 22-23.
- 10 Stručně o tibetském buddhismu pojednává téma časopisu *Dingir* 7 (4), 2004.
- 11 Psáno též „Karma Dubgij Ling“.
- 12 Více o této náboženské společnosti: ZÁLABOVÁ, Sandra, VOJTÍŠEK, Zdeněk, Tibetský buddhismus v České republice, *Dingir* 7 (4), 2004, str. 130-132.
- 13 Autoři požádali o nahlédnutí do registračních spisů a odbor církví Ministerstva kultury jejich žádosti laskavě vyhověl v mezích zákona.
- 14 Posudek uvádí, že v Praze zazněly Nydahlovy islamo-

- fobní výroky např. na přednášce 4. května 2005 a že Nydahl často sdílí své chmurné vize budoucnosti a pro jejich zažehání navrhuje populistická a silácká řešení. O kontroverzích, vyvolaných Nydahlovými rasistickými, sexistickými výroky a výroky proti cizincům informuje heslo „Ole Nydahl“ internetové encyklopedie (http://en.wikipedia.org/wiki/Ole_Nydahl).
- 15 Více viz PETRÁNOVÁ, Karin, Božská matka a čistě vztahy, *Dingir* 5 (2), 2002, str. 18-19.
- 16 Tento odhad učinili zástupci sahadža jóginů na semináři Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů dne 8. 3. 2007.
- 17 Další kontroverzní body přináší internetová prezentace bývalých sahadža jóginů, dostupná na adrese <http://www.sahaja-yoga.org>. K dispozici je i částečný slovenský překlad této prezentace na adrese <http://www.sahaja.szm.sk>.
- 18 Stručně o pentekostální tradici pojednává téma časopisu *Dingir* 2 (3), 1999.
- 19 Na hnutí Viry obecně i na kontroverzní otázky se soustředí téma příštího čísla časopisu *Dingir*.

Mgr. Miloš Mrázek (*1974) přednáší na Katedře religionistiky a filosofie Filozofické fakulty Univerzity Pardubice.
PhDr. Zdeněk Vojtíšek, Th. D., (*1963) je odborným asistentem na Husitské teologické fakultě UK a šéfredaktorem časopisu *Dingir*.

stavují zmínky o Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů (str. 201, 209), jejích představitelích (str. 210) a o časopisu Dingir (str. 215).

Velmi příhodnou pomůckou pro uživatele učebnice je na konci knihy zařazená komentovaná bibliografie (str. 203-216), kterou autoři své dílko opatřili. V této (a v před-

chozí) kapitole autoři nijak netají před čtenářem svoje vlastní zásluhy o rozvoj oboru. Vzhledem k tomu, že tyto zásluhy jsou evidentní a velké, je to jistě pochopitelné a dokonce nezbytné: přehled důležitých publikací by byl velmi neúplný, kdyby autoři sami sebe vynechali. Jisté rozpačky působí výrazy jako „kvalitní monografie D. Lužného“ (následuje srovnání s „nekvalitní“ produkcí na stejné téma), nebo „vedle akademických pracovníků (D. Lužný...)“ - a následuje velmi kritická poznámka na adresu konkrétně jmenovaných „neakademických“ pracovníků. Myslím, že podobné výroky autoři nemají zapotřebí (trochu to bohužel působí dojmem: „věda, resp. pravda, objektivita atd. - jsme my“).

Závěrem si dovoluji vyslovit, vedle slov chvály a uznání, které si knížka rozhodně zaslouží, přátelsky provokativní otázku: autoři konstatují, že neuváženým a nekritickým přijímáním sekularizační teze vběhla sociologie náboženství do pasti: s deklarovaným snižováním společenského významu náboženství se snižoval její vlastní společenský význam. Není dnes velkým pokušením pro sociology náboženství co nejvíce zdůrazňovat mylnost sekularizační teze a návrat náboženství, protože tím roste jejich vlastní společenský význam? ■

Pavel Hošek

VÍTĚZSTVÍ PŘIROZENOSTI

Lea Saskia Laasnerová: Sama proti psychickému teroru. Moje dětství v sektě. Literárně zpracoval Hugo Stamm. Ikar 2007, 272 str.

V německém originále vyšla tato kniha teprve před třemi lety. Je psána formou vzpomínek mladé ženy na její mládí a dospívání. Lea, švýcarská dívka z dobře situované rodiny architekta, se spolu se svými rodiči, bratrem a dvěma bratrance ocitla

v esoterické náboženské komunitě. Už když jí bylo osm, začala její matka inklinovat ke spiritualitě hnutí Nového věku. Tento zájem matku časem dovedl do společenství kolem Janet, kontaktérky s vyspělou duchovní bytostí Ramthou, a kolem Janetina druha Bruna, autoritativního vůdce vznikající komunity. Roku 1993, když bylo Lee třináct, prosadi-

la její matka, aby se celá rodina vzdala dosavadního způsobu života a nadále žila s komunitou postupně v Rakousku, Německu, Portugalsku a nakonec na farmě ve středoamerickém Belize.

Vyprávění Ley velmi zajímavě zachycuje dynamiku této malé náboženské skupiny. Ukazuje hlavně mělkého a požívačného Bruna, jehož jedinou silou jsou techniky psychické manipulace a nebývalá výřečnost, a Janet, hysterickou zprostředkovatelku duchovních kontaktů. Nestoudnost této dvojice, s níž zneužívají pocity viny, dobrou vůli a hlavně duchovní potřeby ostatních lidí v komunitě, je šokující. Ve srovnání s těmito dobře popsanými postavami vystupují ostatní příslušníci komunity ve vyprávění jen jako stínové figury. Platí to i o Leině otci, který pro udržení rodiny obětoval vlastní vůli, i o její matce, jež se ukázala ve své exaltované duchovnosti jako nesmírně cynická a prázdná bytost.

A to je na vyprávění Ley snad to nejděsivější: její naprostá samota po boku odcizených členů vlastní rodiny, opuštěnost, v níž musela od 13 let snášet brutální sexuální, emocionální, pracovní a kdovíjaké jiné zneužívání. Navzdory šilným okolnostem si Lea ale zachovala zdravé osobnostní jádro, které postupně dozrávalo a klubalo se na svět hustým pletivem skupinových vazeb. Nakonec roku 2001 přemohlo komunitní vězení. Z Ley se stala sebevědomá mladá žena, schopná ve skutečném světě překonávat omezení (např. absenci vzdělání), která jí dosavadní způsob života přinesl.

K tomuto sebevědomí také patří to, že sice podává na Bruna žalobu a píše o svém utrpení knihu, zároveň je ale schopna zhodnotit události svého mládí bez nenávisti a zahořklosti. Z knihy naopak prosvítá i určité porozumění, a dokonce ocenění pro to málo, co je na komunitě ocenitelné.

Ramthova škola osvětlení

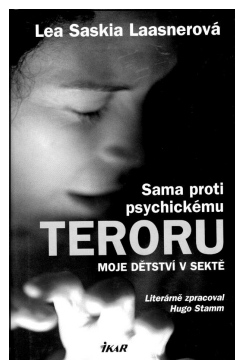
vznikla roku 1988 v americkém státě Washington díky působení J. Z. Knightové (*1946), která od roku 1977 přijímala poselství od vyspělé duchovní bytosti, jež se jí představila jako Ramtha. Kromě jiného Ramtha uvedl, že žil na jakémsi atlantském ostrově Lemurie a pak na Atlantidě před 35 tis. lety.

Ramthovo jméno používali na svých přednáškách a pak ve své komunitě i July Ravellová a Arno Wollensak (v knize vystupují jako Janet a Bruno), bývalí žáci Bhagvána Radžniše a majitelé obchodu s krystaly v Berlíně. Soudní spor s J. Z. Knightovou o právo používat Ramthovo jméno ale roku 1997 prohráli a Ramtha byl pak ve skupině nazýván Maghan.

Ano, tuto knihu je samozřejmě možné číst v duchu protisektářských nálad jako varovný příklad toho, co je uprostřed náboženských skupin možné a jak daleko mohou lidé buď v roli bezohledných vůdců, nebo v roli oslněných následovníků dojít. (Jen je třeba mít na mysli, že s podobným typem chování se člověk může setkat i jinde.) Ale je možné tento příběh číst také daleko optimističtěji: jako potvrzení existence velkého potenciálu člověka k přirozenému osobnostnímu růstu a jako ocenění obyčejných Leiných kvalit upřímnosti, odvahy či prosté mravnosti. Těmito nenápadnými kvalitami Lea nakonec daleko převyšuje spirituální elitáře, a dokonce některým ukazuje cestu z klece, kterou si sami připravili. Leina přirozenost se tak nakonec prokazuje jako daleko silnější než křečovitá spiritualita zbytku skupiny.

Podle doslovu se zdá, že tímto optimistickým poselstvím Leina příběhu byl téměř překvapen sám Hugo Stamm, pozoruhodná novinářská osobnost, která se dlouhá léta věnuje oblasti nových náboženství a je zvyklá pracovat spíše s temnějšími důsledky jejich působení. (Česky vyšla roku 2002 v nakladatelství Academia jeho kniha „Pozor, esoterika“.) Na Stammův podnět a díky jeho literárním zkušenostem kniha Ley Laasnerové vznikla. Odvážuji se odhadnout, že se mu podařilo pomoci na svět lepšímu dílu, než sám zamýšlel a čekal.

Zdeněk Vojtíšek

KUŘIMSKÁ KAUZA TÝRANÉHO DÍTĚTE A SEKTA

Je to pravda, že fotbalista Vinogradov vyhrál v loterii sto tisíc rublů?

Ano, je to pravda. Jenom se nejmenoval Vinogradov, ale Vinickij, nebyl to fotbalista, ale soustružník, nebylo to sto tisíc rublů, ale sto rublů, a ne v loterii, ale v kartách. A nevyhrál, ale prohrál.

Rádio Jerevan

V květnu minulého roku se v médiích objevily zprávy o politováníhodném týrání sedmiletého Ondřeje Mauera v Kuřimi. Na týrání přišel náhodou sused, který si k hlídání svého dítěte pořídil kameru s dálkovým přenosem a na obrazovce se mu objevily záběry chlapce svázaného na rukou i nohou. Kauza vzbudila na veřejnosti velké pobouření a zpočátku vypadala na osobní selhání chlapcovy matky.

19. května 2007 se v Mladé frontě Dnes objevilo šokující sdělení, které případ posunulo mezi nejsledovanější témata měsíce: Za týráním dětí je pravděpodobně náboženská sekta, podle policie by mohlo jít o takzvané Hnutí Grálu. Lidé zapojení v hnutí by zavírání nahého Ondřeje s rukama a nohama splepenými izolepou nepovažovali za týrání, nýbrž za výchovu. Hnutí se vyznačuje tajnostkárstvím a jeho členové se v minulosti dostali do konfliktu se zákonem proto, že neposílali své děti do školy. Část členů se připravuje na konec světa. Členové Hnutí Grálu se už dostali do konfliktu se zákonem. Hnutí se dotýká dvanáct let starý skandál kolem Jana Dietricha Dvorského, který založil odnož hnutí pod názvem Imanuelité. Imanuelité svému guruovi pod nátlakem odevzdávali peníze. Dvorského už od roku 1995 hledá Interpol, neposílal totiž své děti do školy. I v tom je podobnost s Klárou Mauerovou, která místo školní docházky učila syna Ondřeje doma.¹

Zkušený čtenář mohl v článkách objevit kosmetické úhyby „mohlo by jít o...“, „...sekty, jakou je například Hnutí Grálu“, a závěrem se citoval bývalý ministr vnitra František Bublan, že Hnutí Grálu neřadí mezi nebezpečné skupiny.

Masová média ovšem nepíší pro právníky a jazykozpytce, ale pro masy, a ráda vychovávají

k jednoduchým životním rovnicím, ve kterých se maličkosti přehlížejí.

Tři dny nato poskytla MF Dnes prostor religionistovi dr. Štampachovi: *Kdykoli se děje něco nebezpečného, je některým lidem dopředu, bez pátrání, bez vyšetřování, bez obžaloby a obhajoby, a samozřejmě bez soudu, znám viník. I když státní orgány dojdou k jinému závěru nebo nedojdou k žádnému, takto obvinění se nadále jeví jako podezřelí, nedůvěřuje se jim.*²

Pozdě. Český člověk už měl ve svých emocích po tři dny jasno.

Hnutí Grálu reagovalo tiskovým prohlášením,³ tiskovou konferencí 23. 5. v Praze a dostalo prostor na serveru idnes.cz pro online konferenci.⁴ Z otázek na webové konferenci se ukázalo, kolik negativních až nenávistných emocí vzbudil způsob, jakým o Hnutí noviny referovaly. Později vyšlo najevo, že v kauze jsou zapleteni členové skupiny Josefa Škrly z Brna, kterou Hnutí vyloučilo ze svých řad před jedenácti lety (v novinářském jazyce: která *vycházela* z Hnutí Grálu).

Případ provázají dobrodružné zvraty a dodnes není vyjasněn ani uzavřen. Jasné je jen to, že běda jest mudrcům, kteří čerpají svou moudrost z novin. Alespoň nám z Hnutí Grálu to tak vychází, podobně jako výše zmíněnému soustružníku Vinickému z Rádia Jerevan. Tak tedy:

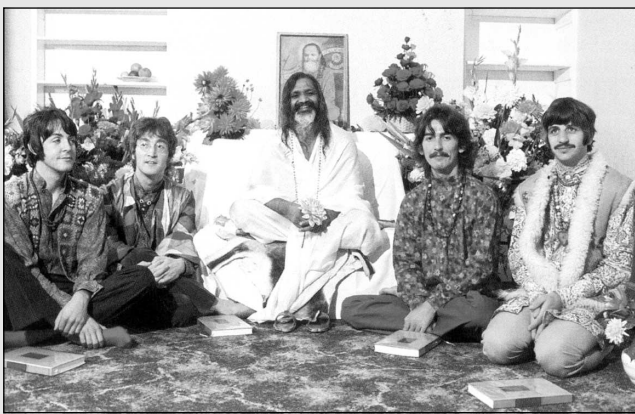
Jan Dietrich Dvorský, který někdy v roce 1992 založil sektářskou skupinu tzv. imanuelitů, neposílal děti do školy, dostal se do konfliktu se zákonem, pobíral od svých oveček peníze a možná někoho i týral, nikdy nepatřil ke Hnutí Grálu. Jeho tužkou psané korespondenční lístky, ve kterých nás přesvědčoval, že on je Synem Člověka, se

nedaly ani na vteřinu brát vážně a nestály za odpověď. Když na důkaz svých tvrzení nakonec poslal několik příšerně zretušovaných fotografií, byl ostře odmítnut. Tím je snad vyjasněna většina pikantních výstřelků, připsaných Hnutí. Zmíněné výstřelky „podle policie“ (tehdy měla policie uvaleno informační embargo a ve skutečnosti neposkytovala žádné informace) odporují učení i životní praxi Hnutí Grálu.

Část členů se připravuje na konec světa? Nikdo z nás nevěří na brzký konec světa. O Hnutí Grálu se v minulosti napsala už celá řada odborných tezí, které se odněkud vynořily, pak je autoři vzájemně od sebe opisovali a dodnes platí za samozřejmou pravdu. Nejvyšší autoritou je pro nás kniha „Poselství Grálu“,⁵ a ta hovoří ne o skončení světa, ale o ději, který se dá nazvat očistou. Ten přirozeným způsobem urychluje následky všeho jednání i myšlení a přivodí buď rozkvět, nebo katastrofy. Ať krize v mezilidských vztazích, problémy ve společnosti nebo ekologické a přírodní katastrofy. Konečným důsledkem nebude konec světa, ale samočinné oddělení zrna od plev, na Zemi zůstane jen to, co má snahu cítit vůli Stvořitele a směřovat k dobrému. My sami se nepovažujeme za výjimku a i my sklídíme, co zasejeme.

A výchova dětí? Dítě je radostně vítaným hostem do rodiny, majícím často příbuznou povahu s někým z rodičů, ale je vždycky samostatnou bytostí, duší s vlastním osudem a vlastní cestou. Má se vychovávat podle jeho schopností, ne podle přání rodičů, vést k práci a plnění malých dětských povinností oplátkou za lásku a ochranu rodičů. Jistě jsou ve Hnutí i rodiče rozmazlující své děti, nebo naopak držící je hodně zkrátka, ale o něčem jako týrání nemůže být řeč.

Skupina Josefa Škrly existovala už před rokem 1990, ještě za totality, jako turistický oddíl mládeže. Oddíl vedl pan Škrla velmi autoritativně a vychoval jej ve skupinu disciplinovaných, tichých až konspirativních mládenců, oddaných svému vůdci. Hnutí Grálu bylo tehdy zakázáno, po jeho znovuotevření roku 1990 s námi pan Škrla udržoval spojení, i když se držel poněkud stranou; byla to vždycky taková vyčleněná jednotka. Zajímavé bylo, že někteří mladí lidé od nich téměř okamžitě odešli, ne proto, že byli religionisticky vzdělaní, ale vycítili v atmo-

Média přinesla zprávu, že ve věku více než 90 let zemřel Mahářiši Mahés Jógi, indický jógin a zakladatel západního nového náboženského hnutí Transcendentální meditace. (Rok jeho narození není přesně znám.) Na obrázku z Partridgeovy Encyklopedie nových náboženství je zachycen ve svém nejslavnějším období, roku 1967 se slavnou hudební skupinou The Beatles.

sféře něco, co je silně odpuzovalo. Pokud v sobě tyto obranné látky neměli, byl jejich pozdější odchod dost bolestný a vyžadoval od nich velké vzepětí vlastních sil.

V roce 1996 se ve skupině objevily podivné „jasnovidné vzkazy shůry“, pocházející z dílny vlastní fantasmie a myšlenkového okolí. Skupina je začala považovat za důležitější než vědění a světonázorové zákonitosti Poselství Grálu, a tak si vytvořila jakýsi vlastní druh náboženství. Víme z Poselství, že „jasnovidné“ cesty vedou zákonitě do zkázy, proto jsem jim po několika setkáních sdělil dopisem, že s takovými postoji už do Hnutí Grálu nepatří. Od té doby jsem se s nimi neviděl, nevím, co se u nich odehrávalo, ani zda a jak dospěli k dobrodružství s týráním dětí a změnám identity. Učení Poselství neposkytuje žádnou oporu pro něco jako změnu identity člověka, pornografii, ani ne pro submisivní podřízenost člověka jinému. Tedy pro nástroj, bez kterého pořádnou sektu prostě dohromady nedáš, dělej co dělej.

Artur Zatloukal,
zemský vedoucí Hnutí Grálu

poznámky

- 1 Týráné dítě - je to sekta? *MFD*, 19. 5. 2007; Dívce mohly k útěku pomoci členové sekty, *MFD*, 19. 5. 2007; Policejní úder kvůli uprchlé Anně. *MFD*, 19. 5. 2007.
- 2 ŠTAMPACH, I., Sekty netýrají děti, *MFD*, 22. 5. 2007.
- 3 <http://www.hnutigralu.cz>.
- 4 <http://zpravy.idnes.cz/odpovedi.asp?t=paloucek>.
- 5 ABD-RU-SHIN, *Ve světle Pravdy. Poselství Grálu*, Stiftung Gralsbotschaft Stuttgart.

JAN HELLER PŘI OBNOVĚ ČESKÉ RELIGIONISTIKY

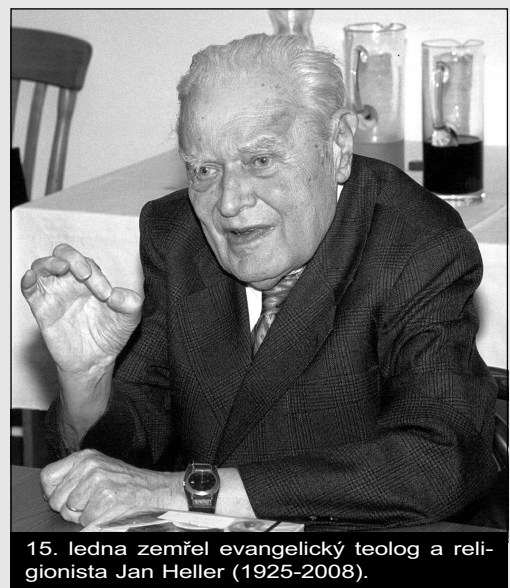
Religionistika, tehdy pod názvem srovnávací věda náboženská, se na české větvi Karlovy univerzity objevila s jistým zpožděním vůči světu, až v počátcích první Československé republiky. Zavření českých vysokých škol nacistickými okupanty a likvidace religionistiky jako buržoazní pavědy r. 1948 dříve, než se mohla plně rozběhnout, to jsou velmi skromné začátky oboru u nás. Skutečným obnovitelem religionistiky však byl 15. ledna 2008 zesnulý profesor dnešní Evangelické teologické fakulty Jan Heller.

Hlavním zaměřením byl Jan Heller starozákonní biblista. Při režimem povolené stáži v zahraničí si získal habilitaci v religionistice a stal se v posledních dvou desetiletích minulého režimu jedinou kompe-

tentní osobou schopnou podle akademických pravidel zajistit obnovu oboru. Vydal za komunistického režimu první učebnici, která v době perestrojky (r. 1986) již směla mít religionistiku v názvu. Byl to *Nástin religionistiky* publikovaný společně s Jiřím Mrázkem v Kalichu teoreticky jako skriptum pro vnitřní potřebu teologické fakulty. Kniha se však rychle rozběhla po lidech se zájmem o religionistiku.

Tematicky se ovšem náboženství věnovala ještě jiná pracoviště. Ta však sloužila režimní politice k jeho potlačování a sbírala informace potřebné nejen pro polemiku s náboženstvím, ale i pro policejní a administrativní zásahy proti němu. Teoretickým zájemem této aktivity byl Ústav vědeckého ateismu se sídlem v Brně založený r. 1972. Ústav pak ještě dvakrát upravil název (roku 1983 na Ústav pro výzkum společenského vědomí a vědeckého ateismu, r. 1990 na Ústav pro výzkum společenského vědomí). Roku 1991, rok a několik měsíců po sametové revoluci, došlo k reorganizaci. Dosavadní ústav byl formálně rozpuštěn a nově zřízený Ústav etiky a religionistiky byl jako společné pracoviště Československé akademie věd a Masarykovy univerzity pokračováním dosavadních aktivit s redukováným počtem pracovníků.

Na pracovní místa v obnoveném ústavu bylo vypsáno výběrové řízení, ke kterému jsem byl přizván společně s Janem Hellerem. Téměř po celou cestu z Prahy do Brna jsme probírali strategii své účasti ve výběrové komisi. Bylo nám zřejmé to, nad čím někteří tehdy ještě váhali, že nový politický systém a v něm akademická sféra nemohou mít žádnou, ani nepřiznanou oficiální ideologii. Z toho nám plynulo, že religionistice jako vědě o náboženství nelze závazně stanovit žádné filosofické zázemí. Nelze, jak jsme si tehdy řekli, vyloučit ani marxismus (k němuž se však tehdy vnitřně přikláněl sotva kdo z pracovníků rušeného ústavu), ani různé verze nerefektovaného pozitivismu či scientismu. Rozhodli jsme se odmítnout pracovníky dřívějšího ústavu (protože až na vzácné výjimky jen oni se ucházeli o práci v ústavu novém), za kterými jsou pouze účelové publikace sloužící minulému tyranskému režimu, aby si teoreticky ospravedlnil masivní porušování (oficiálně deklarované) svobody vyznání (a reálného projevu této svobody). Chtěli jsme přispět k přijetí těch, z jejichž přehledu

15. ledna zemřel evangelický teolog a religionista Jan Heller (1925-2008).

publikací bylo zřejmé, že se přesvědčivě věnovali a věnují např. historickému bádání nebo terénnímu výzkumu. Ujasnili jsme si, co je dnes samozřejmé, ale tehdy samozřejmě nebylo, že totiž jejich (dondávna deklarovaný) ateismus nesmí být překážkou.

Pracovníci ústavu hned po změně režimu navázali kontakty s religionisty v zahraničí a (pod hlavičkou též i nově založené Společnosti pro studium náboženství) uspořádali konferenci *Stav a perspektivy studia náboženství v Československu* (září 1990). Tato jejich pružnost a integrace do nových poměrů, již svou autoritou podpořil tehdy nej kvalifikovanější religionista a zároveň teolog Jan Heller, vedla k tomu, že religionistika se ustavila jako plnohodnotný akademický obor a mohla se postupně rozvinout na pracovištích teologických, filosofických a humanitních fakult. Prof. Heller se v téže době stal předsedou společnosti dnes již přejmenované na Českou společnost pro religionistiku.

Metodologickou pluralitu religionistiky, včetně různých přístupů k filosofické či teologické interpretaci náboženství pomáhal Jan Heller (mimo jiné ve spolupráci s Milanem Balabánem) zajišťovat také v redakční radě akademického časopisu *Religio*.

Skupiny, postavy a iniciativy přítomné při obnově české religionistiky po desetiletích nacistických a komunistických zákazů, a to v celé jejich šíři, včetně toho, co reprezentoval prof. Heller a co představují v oboru jeho spolupracovníci a pokračovatelé Milan Balabán a Pavel Hošek, by měly tvořit inspiraci či model pro religionistiku u nás dnes. Je třeba to připomenout v situaci, kdy se v české a slovenské religionistice znovu objevují pokusy omezo-

vat interpretační diversitu, kdy se některým znovu (nebo stále ještě) nenáboženské postoje jeví jako nepředpojaté, objektivní a neutrální, zatímco osobní náboženské postoje religionistu v jejich očích vždy diskvalifikují. Tolerance k jinak smýšlejícím u otevřeně teologicky založeného religionisty Jana Hellera, již touto vzpomínkou dosvědčují, ba jeho ochota pomoci jim plně se veřejně zařadit, by mohla a měla být opětována. Kdyby pokusy o novou oficiální ideologii, byť jen v tomto malém výseku odborné scény, byly úspěšné, byla by to pro českou religionistiku cesta do pekel. Někteří by se na tom neradi podíleli a snad by se začali ohlížet po nových možnostech národní a mezinárodní institucionalizace oboru. ■

Ivan Štampach

DISIDENTI SVĚDKŮ JEHOVOVÝCH V MAĎARSKU

V Maďarsku se poprvé objevilo učení Badatelů bible (název pro pozdější Svědky Jehovovi) v letech 1895-1896. Tehdy tvořili Badatelé bible jen jednu skupinu. První vlna odchodů nastala v roce 1925. Strážná věž tehdy vyučovala, že tento rok bude rokem zlomovým. Po následném zklamání se velká část sborů vzdala služby.

V období druhé světové války se objevila skupina nazývaná po svém vůdci „báronyisté“. Existuje i dnes, ale jejich učení se již zcela odlišuje od učení Strážné věže a má jen několik členů.

Po druhé světové válce se objevila další skupina, shromážděná kolem Jozefa Orgonaie, řadového člena, který studoval do hloubky literaturu Strážné věže a pochopil z ní, že správný svědek Jehovův musí chodit dům od domu. Vedení svědků v totalitních státech k této službě ovšem nenabádalo. Orgonai se pokusil maďarské vedení přesvědčit, ale to se drželo politiky, která byla ve všech komunistických zemích - nekázat veřejně dům od domu. Orgonai tedy shromáždil do jedné skupiny své stoupence a prohlásil tuto skupinu za skutečné svědky Jehovovi. Nadále se držel časopisu Strážná věž a nařízení celosvětové organizace.

Počátkem 90. let se stávalo, že se Orgonaiho zvěstovatelé setkávali u dveří se svědky Jehovovými, jimž byl po pádu komunismu obnoven příkaz kázání dům od domu. Po smrti Orgonaiho počet aktivních zvěs-

tovatelů poklesl. V období jejich vrcholné aktivity jich bylo asi 100.

Další vlna odchodů z organizace nastala po zklamání z nenaplnění proroctví, která se vztahovala k datu 1975. Tehdy se od organizace oddělili i významnější svědkové. Tyto sbory existovaly ještě roku 1986.

Roku 1986 se z Rumunska do Maďarska přestěhovalo asi 20 příslušníků skupiny Pravověrných svědků Jehovových (v Rumunsku jich působí asi 15 tis., silní jsou také na Ukrajině, v Moldavsku a na Slovensku). V mnoha ohledech jsou přísnější než hlavní proud svědků: odmítají rozhlas, televizi, tanec či kino. Organizace svědků Jehovových podle nich učinila mravní kompromisy a odpadla.

Další odchody a odloučení zažili maďarští svědkové Jehovovi opět v 90. letech. Vyčlenili se překladatelé knihy Raymonda Franze „Krise svědomí“, začaly se objevovat kritické články a později bylo mnoho informací zpřístupněno na Internetu. Do roku 2001 se v obcích a městech utvořilo několik aktivních opozičních skupin okolo sborů v Budapešti, Nyíregyháze, Kecskemétu nebo Debrecínu. Tímto rokem začala neformální setkání kritických svědků a bývalých svědků a společně diskutují o naukách Společnosti. Jen v Budapešti existují 3 skupiny s počtem více než dvaceti členů, kteří se pravidelně scházejí a vedou kritické diskuse. Uvažují o uspořádání prvního sjezdu bývalých svědků.

Roku 1998 vznikl v Budapešti Klub přátel Badatelů Bible a na počátku své činnosti vydával měsíčník Barátok (Přátelé). V letech 2004-2006 shromáždil finanční prostředky pro stipendia určená k výzkumu nauk svědků Jehovových.

V Maďarské republice se dostalo do kontaktu se Společností Strážná věž celkem asi 30 tisíc lidí. Z nich v letech 1965-2000 tuto organizaci asi 4 tisíce opustily. Osm tisíc sice navštěvuje shromáždění svědků, ale nevyvíjí téměř žádnou aktivitu.

Pokles aktivity je dobře patrný na následujícím srovnání: v současné době v průměrném sboru svědků Jehovových (který má asi 100-120 členů) nenavštěvuje pravidelně shromáždění asi polovina členů a až dvě třetiny členů se neúčastní povinné kazatelské služby. V roce 1993 se pravidelně neúčastnilo shromáždění jen asi 10% maďarských členů a zvěstovatelé se neúčastnilo 18-20% členů. ■

Csaba Szmrecsányi,

redakční úprava Petr Velechovský

Gordon B. Hinckley (1910-2008).

ZEMŘEL STAVITEL MORMONSKÝCH CHRÁMŮ

V neděli 27. 1. 2008 zemřel v 97 letech 15. prezident Církve Ježíše Krista Svatých posledních dnů (CJKSPD) *Gordon Bitner Hinckley* (*23. 6. 1910). Jeho působení v čele největší mormonské denominace trvalo téměř 13 let (prezidentem byl zvolen 12. 3. 1995) a bylo významné zejména důrazem na stavbu mormonských chrámů - staveb, jež hrají ústřední roli v mormonské soteriologii. Ze čtyřiceti devíti při jeho nástupu do funkce vzrostl počet chrámů po celém světě na více než 120.

Gordon B. Hinckley byl osobností nejen charismatickou, ale i kontroverzní. Do vyšších struktur CJKSPD vstoupil roku 1958, kdy se stal tzv. *generální autoritou* a roku 1961 pak apoštolem - členem *Kvora dvanácti apoštolů*. Roku 1981 pokračoval Hinckley až do *Prvního předsednictva*. Již v té době zaznívaly kritické hlasy a Hinckley byl obviňován z prořešků proti mormonské morálce, zejména v oblasti sexuality. Po jeho jmenování prezidentem proto někteří členové i církev opustili.

Během svého působení v čele CJKSPD se ale Hinckley snažil dobře reprezentovat mormonismus také vně církve - i nemormonští pozorovatelé se shodují, že byl nejvýraznější hlavou církve v posledních desetiletích. Snažil se vystupovat v médiích a uvádět principy své víry do povědomí širší veřejnosti. „Jsme jen trošku jiní. Nekouříme. Nepijeme alkohol. Některé věci děláme trochu jinak. To ale není hanba. Naopak

⇒ *Dokončení v rámečku vpravo.*

DINGIR 2007 10. ročník

Úvodníky

M. Fárek, *Hnutí Hare Kršna z různých úhlů pohledu*, 1/07, s. 1. **Z. Vojtíšek**, *Když teorie vyvolávají pocit ohrožení*, 4/07, s. 109; *Mystika - ale co to vlastně je?* 2/07, s. 37; *Opustit víru, opustit společenství*, 3/07, s. 73.

Články

J. Kozlík a P. Procházková., *Gothická subkultura*, 3/07, s. 74-76. **M. Malý**, *Tichá revoluce*, 1/07, s. 2-4. **Z. Vojtíšek**, *Hledání brány do nebes*, 4/07, s. 110-114; *S vnitřním světlem*, 2/07, s. 38-40.

Z domova

A. Borzič, *Mág Josef Veselý*, 4/07, s. 114-116. **L. Kyša**, *Naše katolická ultrapravice*, 3/07, s. 78-79. **L. Majzlík**, *Střípky proměn v českém satanismu*, 1/2007, s. 6-7. **J. Motl**, *Religiozita Vietnamců v ČR*, 4/07, s. 116-118. **S. Příbyl**, *Stát k muslimům: vstřícně i opatrně*, 2/07, s. 40-41.

Zahraničí

J. Sušer, *Masakr na Horských lukách*, 3/07, s. 76-77. **V. Tutr**, *Dnešní zoroastrismus ve středním Íránu*, 2/07, s. 42-43. **Z. Vojtíšek**, *Mormon for President*, 4/07, s. 119; *Nevěřící a registrace*, 1/07, s. 5-6.

Téma

R. Bezděk, *Fotograf lidské duše*, 2/07, s. 50-52. **Š. Čížková**, *Mahárši a česká mystika*, 2/07, s. 53-54. **P. Dušek**, *Fenomén Božích vnků*, 3/07, s. 82-83. **P. Dvořáková**, *Cesta k Proměněným snům*, 3/07, s. 84-85. **J. Klepal**, *Kršnovy každodenní intervence*, 1/07, s. 11-13. **M. Fárek**, *Misionář a teolog oddanosti ke Kršnovi*,

věřím, že je to naše plus," řekl Hinckley v rozhovoru pro Associated Press roku 2005.

Podle tiskového mluvčího církve se i přes déle trvající zdravotní potíže - jedná o skonání věkem. V rozhovoru pro Fox News vzpomněl na Gordona B. Hinckleyho americký senátor a mormon Orrin Hatch: „Jeho život byl čirým svědectvím o službě druhým, pro kterým vždy nabízel svou nepomíjející lásku. Jeho důvtip, moudrost a příkladné vedení budou postrádat nejen naši věřící, ale věřící všech vyznání na celém světě.“

Podle tradičního mormonského postupu stanul 4. února v čele církve nejstarší z apoštolů Thomas S. Monson (*1927).

Jan Sušer

1/07, s. 8-11. **M. Fárek a V. Dvořák**, *Kdo následuje Prabhupádu?* 1/07, s. 24-25. **A. Fišer**, *Odpadlictví a islám*, 3/07, s. 92-95. **P. Hošek**, *Typy křesťanského kreacionismu*, 4/07, s. 122-125. **A. Kovács**, *Darwin v Turecku*, 4/07, s. 126-128. **P. Remeš**, *Psychologie apostaze*, 3/07, s. 89-91. **J. Sanitrák**, *Učitel mystiky Karel Weinfurter*, 2/07, s. 47-49. **I. Štampach**, *Česká mystika 20. století*, 2/07, s. 44-46; *Diskuse předem vyloučena?* 4/07, s. 120-121. *Masové změny náboženské příslušnosti*, 3/07, s. 86-88. *Mystika ve svobodě*, 2/07, s. 57. **Tattva-darší dás**, *Počátky hnutí Haré Kršna u nás*, 1/07, s. 14-15. **M. Tomáš**, *J sme božské podstaty*, 2/07, s. 58-59. **K. Tomášová**, *Cesta mystika*, 2/07, s. 54-56. **Trilokátma dás**, *Oddaní u nás po roce 1989*, s. 16-18. **Z. Vojtíšek**, *Být odpadlíkem*, 3/07, s. 80-81.

Rozhovor

M. Fárek, *O důležitosti gurua* (s Kršnovými oddanými mimo ISKCON), 1/07, s. 21-23. **P. Hošek**, *Víra pomáhá vidět širší souvislosti* (s V. Králem). **I. Štampach**, *Impuls Krista dává odvahu* (s K. Funkem), 2/07, s. 60-61. **Z. Vojtíšek**, *Život v šedé zóně* (s M. Malým).

Reportáž

M. Kořínek, *Den na rozezpívané ekofarmě*, 1/07, s. 19-21.

Recenze

P. Dvořáková, *Salve otevřelo téma prostituce* (časopis *Salve* 2/2007), 4/07, s. 136. **A. Hudáková**, *Dějiny české mystiky* (J. Sanitrák, Praha 2007), 2/07, s. 69-70. **M. Mrázek**, *Náboženství jako kolektivní paměť* (A. Kvasničková, *Náboženství jako kolektivní paměť: případ Slovenska a Čiech*, Bratislava 2005), 1/07, s. 32-33. **B. Ostřanský**, *Hidžra* (M. Mendel, Praha 2006), 2/07, s. 70-71. **P. Remeš**, *Záhadný svět jednoho dogmatu* (*Život je svatý: Svědkové Jehovovi a otázka krve*, Brno 2006), 2/07, s. 68. **I. Štampach**, *Co říká Daniel A. Helmiak o Homosexualitě* (D. A. Helmiak, *Co vlastně Bible říká o homosexualitě?* Brno 2007), 4/07, s. 136; *Iniciální román v současném šatu*, (Š. Bubíková, *Smaragdové město, Červený Kostelec* 2006), 4/07, s. 136. **K. Vodičková**, *Zbraně, nebo dialog?* (Z. Müller, *Svaté války a civilizační tolerance*, Praha 2005), 2/07, s. 68-69. **Z. Vojtíšek**, *Hnutí nového věku v různých úhlech pohledu* (ed. M. Moravčíková, *New Age*, Bratislava 2005), 4/07, s. 137-139; *Pochopit myšlení a řeč teroristů* (M. Juergensmeyer, *Teror v mysli Boží: Globální vzestup náboženského násilí*, Brno 2007), 3/07, s. 104. **P. Hošek**, *Sociologie nových náboženských hnutí* (D. Václavík, Brno 2007), 3/07, s. 105-106. **V. Tutr**, *Náboženství a věda* (ed. T. Bubík, A. Prázný a H. Hoffmann, Pardubice 2006), 3/07, s. 106-107.

Události

V. Basl, *Jeden svět a náboženské menšiny*, 2/07, s. 64. **R. Bezděk**, *Tajemství léčivého zvuku: Koncertní turné Tomáše Pfeiffera*, 3/07,

s. 100. **A. M. Dostálová**, *Jubilejní „Miluj svůj život“*, 4/07, s. 134-135; *Setkání se zralou spiritualitou*, 4/07, s. 132-133. **M. Ehrenberger**, *Younglife*, 2/07, s. 65. **M. Kořínek**, *Nekrolog Sri Chinmoye*, 4/07, s. 134. **V. Mácha**, *Reklama na Boha*, 2/07, s. 66-67. **M. Mrázek**, *Massimo Introvigne vzpomíná na Johanese Aagaarda*, 2/07, s. 67. **T. Novotný**, *Spor o dvě písmenka*, 1/07, s. 30. **K. Spal**, *Sjednocení pravoslavných církví*, 2/07, s. 66. **B. Spalová a K. Spal**, *Hudba a víra na dvou letních festivalech*, 3/07, s. 102-103. **V. Profant**, *Pilotova smrt*, 3/07, s. 101. **J. Sušer**, *Bratři dostali společný vzor*, 3/07, s. 101-102. **I. Štampach**, *Karnapa Thaje Dordže v Praze v subjektivním pohledu*, 3/07, s. 100-101. **K. Vodičková**, *Poselství 138 významných muslimů*, 4/07, s. 133. **Z. Vojtíšek**, *Historie českých kvakerů*, 4/07, s. 135; *Novela církevního zákona na Slovensku*, 2/07, s. 65; *Profesor a sekta*, 2/07, s. 67; *Rodová škola na Slovensku*, 3/07, s. 103. **J. Voráček**, *Scientologická církev otevřela v Berlíně novou budovu*, 1/07, s. 29-30. **Č. Zlatník**, *Esoterická výstava z pohledu skeptika*, 1/07, s. 28-29.

Esej

J. Bartošek, *Džinismus v diaspoře*, 4/07, s. 140-141. **M. Dojčár**, *Medzináboženský dialog*, 2/07, s. 71-72.

Práce studentů

I. Husenicová, *Čo sa stalo v hnutí Nazaret*, 1/07, s. 34-35.

Reflexe

J. Hájek, *Český mystik Karel Makoň*, 4/07, s. 142-143.

V rámečcích (výběr)

Džaja Guredév dás, *Indická filosofie, Bhagavadgíta a kreacionismus podle oddaného Krišny*, 4/07, s. 124-125. **L. P. Maříková**, *Jedno z českých mystických společenství v době temna*, 2/07, s. 56. **Trilokátma dás**, *Rozhovor s Nára-kritim...* 1/07, s. 17; *Rozhovor s Várnášramem, hospodářem na Kršnově dvoře*, 1/07, s. 18. **Z. Vojtíšek**, *Na otázku vztahu katolické strany a neonacistů odpověděl šéfredaktor časopisu Te Deum ... Martin R. Čejka*, 3/07, s. 79.

Rejstřík připravil Miloš Mrázek

NA PŘÍŠTĚ 2/2008

Nepravověrné, nebezpečné, příliš triumfalistické, jednostranně zaměřené... Takové i další charakteristiky jsou přisuzovány stále důležitějšímu fenoménu současného světového křesťanství,

hnutí Víry,

dobře známému i u nás. K prvnímu společenství tohoto hnutí, **Vodě života** (dnes **Slovu života**) postupně přibýly desítky dalších. O hnutí Víry ve světě i u nás pojednává téma příštího Dingiru.

Gothická subkultura a její religiózní aspekty

SPÁSA V ČERNÉ

Anna Marie Dostálová

Ráda bych reagovala na článek Jana Kozlíka a Pavliny Procházkové o gothické subkultuře (Dingir 3/2007, str. 74-75) a přiblížila čtenářům specifika této subkultury tak, jak jsem ji žila a jak jsem ji poznala v období adolescence na prahu nového tisíciletí.

Jako všechna soudobá (nejen náboženská) hnutí má i „gothika“ v České republice specifický charakter, daný celkovou podobou společnosti, která je odlišná od mateřské britské kultury, v níž subkultura vznikla. Nezanedbatelnou roli přitom hraje trh.

Český trh dosud nevyhovuje poptávce a chybí zde původní čeští výrobci gothic módy, šperků atp. Módní komodity jsou dováženy za nadsazené ceny ze Západu a jsou žádaným zbožím, zajišťujícím svým nositelům jistý status; v daleko menší míře se uplatňuje kutilský přístup typu „vyrob si sám“. Původní hudební tvorba je spíše řídkým jevem, daleko více jsou ceněny kapely zahraniční.

Underground na prodej

Proč začínám své pojednání u trhu? U gothic stylu se setkáváme se stejným fenoménem jako v případě jiných moderních (kulturních či dokonce religiózních) hnutí - původní „undergroundový“ a kontrakulturní náboj slábne a je vytěžován komerčními zájmy a konzumerismem, ztrácí se transcendentní přesahy, až je nakonec redukován na pouhou komoditu.¹ Není proto

divu, že při šíření gothic subkultury k nám již hraje zásadní roli právě trh, hájící paradoxně vždy zájmy většinové společnosti.

Tento styl se sem dostává pozvolna během 90. let již poznamenán tímto vývojem a koncentruje se v urbanizovaných oblastech. Stejně jako její předchůdkyně dekadence je i „gothika“ záležitostí dominantně městsou.² Narozdíl od zahraničí se pak jedná čistě o záležitost mladší, dosud bezdětné generace.³

Dalším významným specifikem české scény je její všudypřítomné prolnutí s hudebním stylem, který se nezavěšenému může jevit jako synonymní - gothic metal - avšak jak jsme četli ve výše zmíněném článku, sami původní goths považují přejímání gothických motivů do metalu za zneužití. Gothická subkultura se tak pro malou velikost a nízký věk našeho trhu jen velmi obtížně odděluje od metalového undergroundu, satanismu a dalších hnutí, s nimiž se překrývá.⁴ (Ačkoliv najdeme i jedince vzhlížející s touhou a s obdivem k původní britské scéně, kteří tvrdí, že česká podoba gothic nemá s původní myšlenkou „nic společného“ nebo je dokonce „parodií“⁵.)

Prostředí českých gothiků proto daleko víc tíhne k hrubozrnému satanismu než k estetizujícímu pojetí v duchu dekadentního umění. Chybí zde stylové gothic podniky, proto se příznivci stahují do rockových (metalových) doupat.

Černá

Abychom pochopili gothickou subkulturu, musíme se nejprve zastavit nad nejviditelnějším znakem její identity, totiž černou barvou. Černá barva se v naší kultuře poněkud spojuje se smrtí, silami zla, nocí, temnotou; psychologicky evokuje obraz moci (mafíáni, bankéři), odstupu od emocí a tělesnosti, až umrtvení žádostí (řeholní hábit), na druhou stranu kontrastovaná s při-

rozenou barvou kůže je chápána vyzývavě. Ten, kdo nosí černou barvu, truchlí, dává najevo odstup od „barevného světa“, přeje si být nepoznán. Je ne-barvou, neboť barvy jsou světla - černá barva představuje temnotu. Skutečná černá nemá žádné odstíny.⁶ Tato barva představuje cosi absolutního, protiklad, krajnost.

Kult ošklivé krásy

S psychologií černé barvy dobře ladí i baudelairovský kult „ošklivé krásy“. Gothikům je antický ideál kalokagathie bytostně cizí. Ztotožnili by se daleko více s Poem, kterému je připisován výrok „Není nic krásnějšího než umírající žena.“ Ironické je, že ačkoliv se nejvýše cení ideál křehké blede krásky, většina goths trpí menší či větší nadváhou, z části jistě díky celkově nezdravému (konzumnímu, pasivnímu) životnímu stylu. Snaha zachytit „kouzlo starých časů“ se odráží i v módě, jedním z jejích inspiračních zdrojů je právě viktoriánská móda. V této subkultuře se cení všechno, co je nějakým způsobem bizarní, temné, exotické nebo prostě šokující. V prostředí, kde jsem se pohybovala, se pravidelně někdo přicházel pochlubit takovými fetiši, jako byly zvířecí lebky, repliky historických zbraní, sadomasochistické pomůcky, hřbitovní svíce... Touha šokovat někdy přerůstá meze společenské přijatelnosti, což českou gothickou subkulturu přibližuje k satanismu.

Satanismus a kult síly

Se satanismem se přitom nesetkáme ani tolik v explicitní podobě vyznávání Božího protivníka Satana,⁷ ale spíš v implicitní podobě kultu síly a moci. Svou roli v tom bohužel hraje i relativně nižší vzdělání a sociální status příznivců stylu u nás. Touha zastrašovat a být obáván stojí i za většinou zájmu o okultismus, který je ale podle mé zkušenosti spíše povrchní. Síla a moc jsou zde chápány daleko více jako kvality duševní, proto k pozitivním rysům gothické kultury řadím její relativní lhostejnost k měření sil formou fyzickému násilí, narozdíl od mnohých hudebně-politických hnutí. Protestní a zastrašující funkci má i záliba v okulní symbolice, populární je (obrácený) pentagram, kříže apod.

Sociální patologie?

Goths se často ohrazují proti tvrzení, že celý styl je pouhou zástěrkou pro sociálně patologické jevy jako sebepoškozování, masochismus a deprese. Prostředí goths skutečně má jistou „temnou stránku“, která je ale

Jedna z mnoha gothických stylizací na Internetu.

skrytá hlouběji než za temnými symboly a oblečením. Je ovšem otázkou, nakolik se skutečně jedná o specifikum této subkultury a nakolik o problematiku chování dospívajících a mladých dospělých. V této subkultuře se, nakolik vypovídá moje zkušenost, prakticky nevyskytují drogy. Masivní je naopak konzumace alkoholu (srovej nesmrtelný obraz „dekadenta popíjejícího absinth“), znepokojivý je především abuzus alkoholu mladistvých. Sebedestruktivní chování je představováno jako něco „zasloužilého“ a popisování leckdy drastických zážitků⁸ mívá jakousi ritualizovanou podobu.

V prostředí, kde jsem se pohybovala, měla většina lidí přímou nebo nepřímou zkušenost s pokusem o sebevraždu. Spíše za nevěrohodné považují relativně časté mýty „o osudové lásce, která zemřela/zabila se“. (Zmínka vždycky padla v atmosféře numinózní fatálnosti, z níž jsem snadno vyčetla varování „dále se na nic nevyptávat.“) Pravdivé nebo stylizované, v duších *goths* takové mýty zaujímají význačné místo - tematika smrti a utrpení by nikdy nedosáhla své maximální výpovědi, kdyby v ní chyběl motiv romantické lásky.

Kult romantické lásky

Pro nezúčastněného pozorovatele může být překvapivé, jak velkou vážnost gothici přikládají vztahům a romantické lásce. Romantická láska je chápána jako něco, co má

až numinózní povahu, co je ovládáno osudovými silami a co překračuje zákonitosti tohoto světa a snad i hranice času a prostoru - často se v souvislosti s láskou setkáme s metaforou vazeb z minulých životů nebo jiné spirituální spřízněnosti. Ideál romantické lásky je přitom směsicí staromódních (monogamie) a provokativních (dekadentní stylizace) prvků; gothici se například rádi oddávají plánování společné - patřičně romantické a dekadentní - svatby, dokonce se snaží vzkřísit instituci dnes takřka zapomenutou, totiž zasnuby. Co na tom, že většinou k tajemné *unio mystica* nedojde a pár se rozejde daleko dřív, než stačí své představy proměnit ve skutečnost. Jak jsem naznačila, tento vpravdě romantický postoj ke vztahům má své do značné míry opačné důsledky, jimiž je relativní křehkost vztahů mezi *goths*. To vše pramení ze zbožšťování lásky, jejímž důsledkem je, že nejsou schopni se na realitu svých vztahů střizlivě podívat. Rozchod nebo rozpad vztahu bývá interpretován v duchu romantického fatalismu - stejně jako láska samotná - jako cosi mimo oblast naší vůle a konání, a to bez ohledu na to, jak nedůstojný konec vztahu byl.⁹ Nepodezírejte gothiky proto, že málo trpí a jejich obírání se bolestí a smrtí je pouhou stylizací - mnozí z nich jistě zklamání z lásky pociťují.

Spirituální přesahy

Z řečeného je zřejmé, že nelze celou gothicou subkulturu vysvětlit jen jako jedno z mnoha hudebních hnutí soudobé mládeže. Na každém kroku narážíme na určité přesahy. Dokonce i takové jevy, jako je sebe-poškození, notoricky spojené právě s dospívajícími gothickami, můžeme chápat jako projevy podvědomě spirituální. „Obětí krve“ se člověk očišťuje od duševní bolesti. Symbolismus krve je široký a krev nachází a vždy nacházela uplatnění při magických rituálech nejrůznějšího druhu, představuje *vis vitalis*, životní sílu. Též význam fyzické bolesti pro navození spirituálních stavů je znám od počátku civilizace.

V tomto kontextu je tedy třeba chápat to, co se jeví jako vyhrocená „sadosmasochistická“ symbolika v tvor-

bě a hudbě nesené gothic stylem. Zprofanovaný motiv „krásky a zvířete“, predátor a oběti, je ve skutečnosti jen jiným vyjádřením romantické touhy po úplném splynutí - jež není možné, právě díky absolutizaci lásky - proto se vášní poblouzněný utíká k agresivitě, dominanci a perverzii, aby si ovládnutím zcela přivlastnil milovanou osobu, jejíž duševní blízkost mu stále uniká.

Archetyp upíra

Pochopit gothickou duši nám nejlépe pomůže omniprezentní archetyp upíra.¹⁰ Kdo je upír, s nímž se tito lidé tak rádi identifikují? Především predátor a bytost mocná. V moderním podání je též chápán jako bytost neodolatelná, svůdce. Romanticky chápáný upír je šířán touhou po krvi a na druhé straně sebepohrdáním. Je obávaný, ale osamělý. Touží po absolutní intimitě, ale jeho vlastní přirozenost mu v tom brání - vztah smrtelníka a nesmrtelného je vždy v posledku tragický. Nashromážděné vědění je jeho mocí a zároveň prokletím - nikdy nemůže být plně pochopen. Touží po lásce, ale zároveň vidí její nicotnost. Ti, kdo se identifikují s archetypem upíra, se cítí být na věčné křižovatce mezi opovrhováním společností a touhou být jí přijat a uznáván; mezi touhou být obávaný a být pochopený.

Terapie tmou¹¹

Podle mé zkušenosti gothický styl představuje přijatelný¹² způsob sebevyjádření jedinců, trpících depesemí a jinými duševními útrapami. V tomto smyslu je třeba zdůraznit nepochybný terapeutický potenciál gothického stylu ve smyslu „projektivní terapie“. Poslech hudby s náměty smrti, bolesti a utrpení, sebestylizace vlastního těla do podoby již „mrtvého“ nebo potlačení vlastních pohlavních rysů do podoby fetišizovaného androgyna - to vše může mít pozoruhodný úlevný účinek. Klub, situovaný s notorickou pravidelností v podzemí, má symboliku „lůna“, kde jste vždy přijati, kde můžete slovy gothiků „být tím, kým doopravdy jste, nemuset se přetvařovat“. Cílem tedy vposledku není stylizace ve smyslu přetvářky, nýbrž *hledání vlastní identity*. Obavy (především západních fundamentalistických) autorů knih pro rodiče považují za notně zveličené - stejně jako v případě satanismu představuje *gothic* v drtivé většině případů pouhý soubor symbolů, subkulturu, která sehrává svou roli

⇒ *Dokončení*

na straně 36 dole v rámečku.

*Jsme tak mladí
naše životy sotva začaly
ale tak dychtiví být spolu
spolu ve smrti
zemřela bys dnes v noci z lásky? Zemřela bys?
Následuj mě, následuj mě ve smrti.
Text písně Join me, HIM (1999).*

Spor o inteligentní design z pohledu filosofie

DARWIN VERSUS ID

Jan Horník

K tématu minulého čísla časopisu *Dingir* (4/2007) se vracíme úvahou Jan Horníka, redaktora časopisu pro kritické myšlení *Distance*.

Před třemi lety proběhl v USA ostře sledovaný soudní spor, v němž šlo o stále častěji diskutované téma „evoluce *versus* stvoření“. Z prezentace českých médií by se zdálo, že výsledkem pře bylo to, že zastánci Darwina zase vyhráli nad zastánci Stvořitele. To je ovšem velice zkreslený obraz o podstatě i výsledku celého případu. U soudu totiž příliš nešlo o Darwinovu evoluční teorii ani o problém její pravdivosti, ale především o otázku náboženské neutrality veřejného školství.

Proč a jak k soudu došlo? Na jedné střední škole v Doveru padlo v říjnu roku 2004 rozhodnutí upozornit žáky na to, že Darwinova teorie je jen teorie, že má stále své mouchy a že existují i jiné teorie, které vykládají původ života. Darwina se tedy měli žáci učit i nadále a vlastně měli jen být upozorněni na existenci jiných teorií,

konkrétně tzv. teorie „inteligentního designu“ (ID), a zároveň být informováni, že kdo bude mít zájem, může se o teorii ID dozvědět více, podívá-li se ve školní knihovně do jedné konkrétní knihy.

Následovala však žaloba, která postup vedení školy napadla s tím, že došlo k porušení náboženské neutrality státu, kterou garantuje první dodatek ústavy Spojených států. Vedlejším důsledkem soudního rozhodování pak byla i snaha určit, zda je teorie ID vědecká. Vzhledem k malému prostoru se zde omezíme jen na krátké a zjednodušené konstatování výsledku soudu.¹ Pro ilustraci ocitujme malou část ze závěru soudního memoranda:

„...protože ID není věda, vyplývá z toho nevyhnutelný závěr, že jediným skutečným účinkem politiky ID je podpora náboženství. [...] Žalovaní i mnoho vedoucích zastánců

ID vychází ze základního předpokladu, který je naprosto chybný. Jejich předpokladem je, že evoluční teorie je neslučitelná s vírou v existenci Boha a náboženstvím obecně. Vědečtí experti žalující strany v tomto procesu opakovaně vypověděli, že evoluční teorie představuje seriózní vědu, je v drtivé většině akceptována vědeckou komunitou a není žádným způsobem v rozporu s existencí božského stvořitele ani ji nepopírá. [...] Také nepochybně, že ID má být nadále studována, zvažována a diskutována. Jak bylo řečeno, náš dnešní závěr je, že je neústavní vyučovat ID jako alternativu k evoluci v hodinách přírodovědy na veřejných školách.“²

Zprv je tedy třeba zdůraznit, že soud řešil především otázku zachování náboženské

neutrarity státního školství garantované prvním dodatkem ústavy USA a nijak nerozhodoval o pravdivosti teorie ID nebo evoluce. Dospěl přitom k závěru, že případná výuka ID by náboženskou neutralitu porušila, a proto ji na škole zakázal. Nešlo tedy o žádné vítězství darwinismu, nýbrž konceptu náboženské neutrality státu, což lze v principu uvítat.

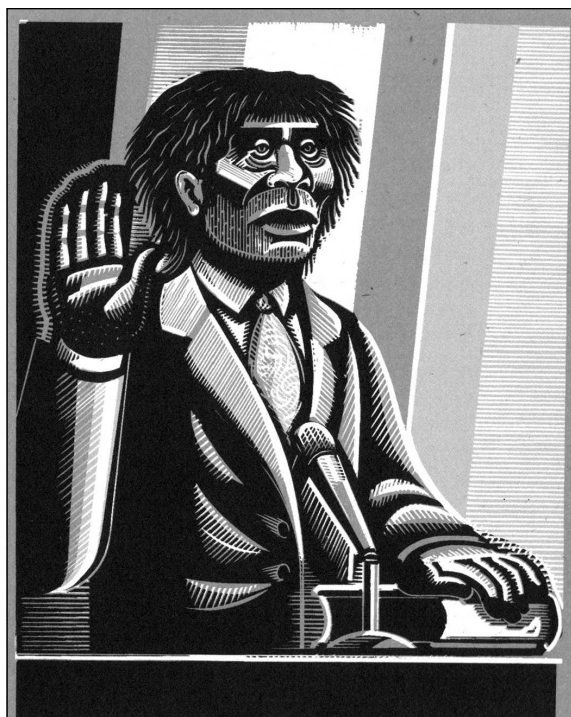
Problematictější jsou ale samotné důvody a okolnosti soudního rozhodnutí. Rychle se totiž ukáže, že i když v tomto konkrétním případě šlo o celkově správné rozhodnutí (žalovaná strana evidentně usilovala o zavedení biblického výkladu původu života na Zemi do státní školy, i když se zaštiťovala vědou), rozsudek padl na základě celé řady chybných argumentů. Paradoxně se tedy americká justice dopracovala ke správnému rozsudku na základě omylů.

První zásadní chybu soud učinil, když mylně vyhodnotil povahu teorie ID a označil ji za náboženskou. Ve skutečnosti se jedná o teorii filosofickou. Chybu konkrétně zapříčinil nesprávný předpoklad, že každá teorie, jejímž předmětem je Absolutno, je náboženská. V důsledku nerozpoznání filosofické povahy teorie ID se pak spor nešťastně zredukoval na falešné dilema náboženství *versus* věda, a podle toho i dopadl. Je přitom třeba poznamenat, že pravé povahy ID si nebyla vědoma ani samotná žalovaná strana, neboť se snažila ji předkládat jako plnohodnotnou vědeckou teorii v dnešním smyslu slova, takže si účastníci sporu nemají v zásadě co vyčítat.

V souvislosti s otázkou neutrality se sluší ocenit, že soud si správně povšiml, že samotná evoluční teorie je nábožensky neutrální, neboť ji lze bezrozporně zkombinovat jak s existencí Boha, tak s jeho neexistencí. To si mnoho lidí stále neuvědomuje.

S nesprávným vyhodnocením filosofické povahy teorie ID pak úzce souvisela i další chyba soudu, která spočívá v nekritickém přijetí současného vymezení vědy, jež je svázáno s metodologickým naturalismem a omezuje se na empirii. Toto moderní pojetí je totiž neudržitelné, neboť vědu nelze bezrozporně definovat jen jako empirickou disciplínu. Každá obecná definice vědy je totiž nutně filosofická. Definujeme-li tedy vědu dnešním obvyklým způsobem, totiž jako empiricky omezenou, zavádíme nesmyslnou definici.

Kdyby tedy soud jednak pochopil, že teorie ID je filosofická, a zároveň nevycházel z mylné definice vědy, mohl roz-

Ilustrace z časopisu „Religion in the News“, zima 2006.

sudek klidně dopadnou jinak. Stačilo by, aby se žalované straně podařilo prokázat, že teorie ID má racionální, respektive filosofickou povahu a je přiměřeně zdůvodněná.

A konečně můžeme ještě konstatovat, že soud adekvátně nereagoval na předložené námitky proti vědecké hodnotě evoluční teorie, přestože pro evoluci dosud neexistuje jediný seriózní vědecký důkaz, který by splňoval současná kritéria metodologického naturalismu. I když se tedy v případě evoluce ve skutečnosti nejedná o víc než hypotézu, jejíž vědecká věrohodnost není o nic větší než v případě teorie ID, dostatečně široká shoda na nedokázaném dogmatu dokázala uspokojit.

Vezmeme-li pak průběh soudního procesu jako určitou vizitku stavu filosofické vzdělanosti současné západní intelektuální elity, pak musíme konstatovat: nic moc. ■

Poznámky

- 1 Zájemce o argumentaci a podrobnější rozbor celého případu odkazují na svůj text, který na pokračování vycházel v časopise *Distance* 8 (4), 2005; 9 (1), 2006; a 9 (2), 2006, dostupné také z URL: <http://www.distance.cz>.
- 2 Viz text rozsudku uveřejněný na stránkách *U. S. District Court for the Middle District of Pennsylvania*, dostupné z URL: http://www.pamd.uscourts.gov/kitzmill-er/kitzmill-er_342.pdf, str. 133-4, 136 a 137.

Jan Horník (* 1975) je nezávislý publicista.

Skupina Korpiklaani („Lesní klan“) spojuje tradiční finskou lidovou hudbu a motivy s image novopohanů.

Novopohanství na finské náboženské scéně

NOVOPOHANÉ VE FINSKU

Marianna Gorroňová, Anna Marie Dostálová

O podobě současného finského novopohanství, jak jej měla možnost poznat při svém semestrálním pobytu, referuje Marianna Gorroňová. Na článku spolupracovala A. M. Dostálová.

Můj semestr strávený ve Finsku, spojený s hledáním a zkoumáním moderních finských „pohanů“, byl dobrodružný. Po dvou měsících vyptávání se a shánění kontaktů jsem zjistila, že mnoho z těch, kteří se zabývají raným středověkem a předkřesťanskou érou, tak činí spíše kvůli řemeslům, která provozují, než že by se považovali za vyznavače starého náboženství.

Prameny finského novopohanství

Popravdě, není se čemu divit. Pomineme-li různé soudní výroky, dopisy papežovi a další dokumenty, je nejstarším pramenem soupis jmen pohanských bohů, vytvořený švédským biskupem Mikaelem Agricolou v 16. století. Tento učenec je zmínil v předmluvách ke svým křesťanským dílům. Další památky se objevují až v 19. století v období romantismu, kdy Finsko mělo status pouhého velkovévodství ruského a usilovalo o obnovu svého jazyka. Různí sběratelé cestovali po zemi a zaznamenávali místní příběhy, víry a praktiky zejména ve venkovském prostředí. Jeden z nich, mladý Elias Lonröt, sestavil ze své sbírky dvě verze dnes již národního eposu *Kalevala* a další dílo *Kantelentar*. Fínové také čerpají ze 42 knih písní, v nichž se též zachovávají staré zvyky a obyčeje.

Novopohanská uskupení

V současném Finsku, jehož populace se koncentruje zejména ve velkých městech (Helsinky, Turku, Tampere), jsem našla tři poměrně mladé novopohanské skupiny. První z nich, *Lehto-ry* (založené roku 1998),¹ sdružuje pohany praktikující „zemská novopohanská náboženství“ a také se snaží o nich informovat veřejnost prostřednictvím

různých seminářů, magazínu *Seita*, setkání či rozličných exkurzí do přírody a na historická místa. Wiccani, magici, druidové a další příznivci novopohanství se zde setkávají, aby rozvíjeli své praxe a nauky a pronikali do povědomí veřejnosti.

Druhá skupina *Taivaannaula* s hlavním sídlem v Helsinkách vznikla před více než rokem a je specifitější. Svým členům i veřejnosti prezentuje víru ve staré předkřesťanské náboženství Finů a čerpá z uvedených pramenů. Skupina pořádá setkání a slaví tradiční rituály jako konec roku (*Kekri*) či zimní slunovrat (*Talvennapa*). Kromě internetových stránek² mohou zájemci navštívit diskusní forum,³ též v anglickém jazyce. Každý z členů vidí božstva jiným způsobem a také je na něm, jak se rozhodne své pohanství praktikovat, tudíž zde nejsou žádné doktríny. Respekt k bohům, duchům a předkům patří k hlavním myšlenkám skupiny a také hrdost na vlastní finskou hudbu, básnictví či národní kuchyni.

Poslední „skupina“, se kterou jsem přišla do kontaktu, je internetový server *Pakkanaverkko*, sdružující „pohany“ různého zaměření, nejde tedy o specificky zaměřenou skupinu praktikujících. Server spravuje několik lidí, kteří v létě pořádají kempy. Cílem je vzájemné seznámení se a navázání kontaktů a udržování „pohanského povědomí“ na území Finska.

Srovnání se situací v ČR

Když jsem se ptala finských novopohanů, proč jsou jejich organizace tak mladé, řekli mi, že země jako taková ožívá až nyní. V 90. letech se Fínové přestali bát mocného Sovětského svazu, který jim vzal velkou část Karélie, a začali se vnitřně znovu osamostatňovat. Finští pohané, stejně jako jejich druhové v jiných neanglofonních zemích, zdatně ovládají angličtinu, jež je v celosvětovém měřítku hlavním komuni-

kačním jazykem novopohanského hnutí. Jako jinde je i ve Finsku pohanské obrození spjata se skanzeny a folklorem.

Novopohanské skupiny ve Finsku s 5,2 miliony obyvatel jsou v porovnání s českými sice o něco mladší (Rodná víra, 1998; Heathen Hearts, 1997), avšak početnější a lépe organizované. Zcela odlišná úloha náboženství ve společnosti zajišťuje, že zde funguje živý dialog a družení se mezi jednotlivými denominacemi, jež spolupracují na vydávání dvou časopisů,⁴ na pravidelných kempech a ve všepohanském internetovém fóru, častá je vícenásobná příslušnost ke spolkům - taková situace je v Česku podle vyjádření českých novopohanů jen těžko představitelná.

Ve Finsku také na rozdíl od České republiky působí wiccanská uskupení s iniciálními linií. Wicca se do severní Evropy dostala již v 70. letech ze Spojeného království a vzkvétá v sousedním Švédsku a Norsku. V České republice jsou známi pouze dva zasvěcení. Navíc praktikují v rakouském *coven* (skupině pohanů).

Religiozita ve Finsku

Seznam dalších pohanských i tradičních náboženských organizací v současném Fin-

sku je možné shlédnout na Internetu⁵. Z projektu *Výzkumné síť pro studium nových náboženských hnutí* (USVA) a *Institutu pro výzkum církví* je patrná obrovská náboženská diverzita současného Finska. V kategorii „původních náboženství a pohanských tradic“ nacházíme devět registrovaných náboženských společností, mezi nimiž figuruje vedle zmiňovaných také šamanská Tensegrita Carlose Castanedy (1999),⁶ Pakkanatieto (2004),⁷ Finské šamanské centrum (1994, reg. 2000),⁸ finští rekonstrukcionalisté Kansanuskon (2002),⁹ řád Mystická Kalevala (2006)¹⁰ a alexandrijsko-gardneriánská Wicca (2001).¹¹ Novopohanství má často lokální povahu, a je proto charakteristické, že někteří jeho finští příznivci vnímají neogermánský proud (který je v severní Evropě v rámci novopohanství dominantní) jako kulturní import.

Ve vládní *Zprávě o svobodě vyznání* z roku 2003 se dočítáme, že přes 80% obyvatel je členy jedné ze dvou státních církví (luteránské evangelické či ortodoxní), asi 1% zaujímají církve letniční. Okolo 10% populace se nehlásí k žádné náboženské organizaci. Luterská církev odhaduje, že pravidelných návštěvníků bohoslužeb jsou

však přibližně 2%; ačkoliv církevní pohřby a svatby jsou standardem.

Tradiční severská tolerance vytváří pro rozvoj a dialog náboženství celkově příznivé klima. Nový zákon o svobodě vyznání zvýšil nezávislost náboženských společností a uplatnil na ně široce zákon o svobodě sdružování. Nejmenší počet pro registraci náboženské společnosti je pouze 20 členů. Už tato skutečnost napovídá, že se hnutí ve Finsku vydá velmi odlišným směrem než v Česku, ačkoliv v 90. letech mělo dosti podobné výchozí podmínky.

Poznámky

- 1 <http://www.lehto-ry.org/english.html>
- 2 <http://taivaannaula.org/english.php>
- 3 <http://www.hiitola-foorumi.net>
- 4 *Seita, Vox Paganorum*
- 5 <http://www.uskonnot.fi/english/byreligion>
- 6 <http://www.greenwarrior.com>
- 7 <http://www.pakana.info/Pyry.html>
- 8 <http://www.shamaaniseura.fi>
- 9 <http://www.morfeus.org/kansanuskovat>
- 10 <http://www.wakkakilta.eu>
- 11 <http://www.wicca.fi>

Marianna Gorroňová (*1984) studuje religionistiku na HTF UK; zajímá se o archaická náboženství a jejich moderní obrodu.

⇒ *Dokončení článku ze stran 32 a 33.*

v emancipačním procesu jako model sebeidentifikace mladého člověka; soubor symbolů, který je sám o sobě neškodný, nevěříme-li předem v jejich „satanskou“, „temnou“ či „zlou“ moc.

Poznámky

- 1 Podobný vývoj potkal od 90. let valnou část novopohanského čarodějnictví (Wicca). O podobách tohoto konfliktu zjímá referuje WALDRON, D., *Witchcraft for Sale! Commodity vs. Community in the Neopagan Movement*, in: Nova Religio, vol. 9, iss. 1, Chappaqua: 2005. Dostupné v databázi EBSCO, Městská knihovna v Praze.
- 2 Je to právě anonymní prostředí velkoměsta, které umožňuje i jinak málo sebevědomým jedincům vyjadřovat svým stylem značný odpor. Svou roli přitom hraje i „síla stáda“. S gothickým stylem se - přes značný globalizační vliv Internetu - stále relativně méně často setkáme na maloměstech a vesnicích, kde jsou komodity hůře dostupné, a kde jsou nošení „satanských“ symbolů a „funerbrácký“ vzhled stále schopny vyvolat značný konflikt s místní komunitou.
- 3 U českých gothiků by jistě vzbudila údiv např. nabídka německého obchodu s *gothic* módou, zahrnující i oblečení pro nejmenší.
- 4 Posledním výkřikem, který by se jistě dal chápat i jako výhonek gothického stylu, je v současnosti styl *emo* (z angl. *emotional*, citový), sdílející s *gothic* řadu rysů - důraz na citovost, individualitu, dramatickosti...
- 5 Tyto názory jsou zajímavé v kontextu typických výroků jednotlivých satanistů, kteří nezřídka prohlašují, že „žádného opravdového satanistu neznají“ nebo že La Vey „zneužil, zkomercionalizoval a nepochopil

původní myšlenku“. Zdá se tedy, že jistá nezkrtná víra v jedinečnost a autenticitu vlastního protestu je oběma hnutím společná. Nebo všichni jmenovaní, spolu s novopohany, poukazují nevědomky na romantický ideál „návratu k prapůvodnímu“?

- 6 Ačkoliv mezi goths kolují četné vtipy na téma „odstínů černé“; například černá nová, černá sepraná...
- 7 Ačkoliv hledáte-li satanistu, s 90% pravděpodobností jej poznáte právě podle černého oblečení těžko rozlišitelného od *gothic* módy.
- 8 Nabízí se srovnání s rituály uvedenými do dospělosti, provázené mnohdy „brutálními“ zkouškami. Jejich upadlou obdobu jistě najdeme ve všech subkulturách.
- 9 Jaké bylo mé překvapení, když jsem se po rozchodu (jím iniciovaném) s prvním přítelem dozvěděla, že mou nástupkyni moří srdceryvnými litaniami o tom, jak už nikdy nenajde nikoho takového jako já, nepříznivý osud nás rozdělil, byla to osudová láska...
- 10 Nejen v rámci gothické subkultury skutečně nalezneme jedince, kteří se za upíry považují. Jejich výpovědi reprodukuje KONSTANTINOS, *Upíři žijí*, Volvox Globator: 1996
- 11 Pro zajímavost uvedme, že skutečně existuje alternativní terapeutická metoda zvaná *dunkeltherapie*, spočívající ve využití úplné tmy a s ní spojené senzoricke deprive. Jejím otcem je Holger Kalweit, známý kromě jiného i svými esoterními knihami o keltském a germánském náboženství.
- 12 Mnohdy nejspíše jediný přijatelný, jako v případech dysfunkční rodiny, zkušenosti sexuálního zneužívání apod.

Anna Marie Dostálová (*1987) studuje religionistiku na FF UK a psychosociální studia na HTF. Zabývá se fenoménem novopohanství a oblastí alternativní spirituality a psychoterapie.

DINGIR

religionistický časopis
o současné náboženské scéně

11. ročník

Číslo 1/2008 vychází 31. března 2008.

Vydává DINGIR, s. r. o.,
Černokostelecká 36, 100 00 Praha 10
dingir@dingir.cz
<http://www.dingir.cz>

Šéfredaktor:

PhDr. Zdeněk Vojtíšek, Th. D.

Redakční rada:

Doc. Pavel Hošek, Th. D.

Andrea Hudáková,

Martin Kořínek, Jiří Koubek,

Mgr. Mgr. Miloš Mrázek,

MUDr. Mgr. Prokop Remeš,

Ing. Mgr. Vojtěch Tutr

Doc. ThDr. Ivan O. Štampach.

Grafický návrh: Richard Bobůrka

Tisk: VS ČR, Praha 4

Cena: 49,- Kč

Objednávky a urgence:

SEND - předplatné

P. O. Box 141, 140 21 Praha 4

tel: 225 985 225

e-mail: administrace@send.cz

<http://www.send.cz>

Registrace:

MK ČR 7943 z 30. 3. 1998.

ISSN: 1212-1371

DÍLO MISTRŮ

„Dílo Mistrů na jejich vlastních úrovních je pro nás těžko pochopitelné, i když je nám jasné, že jejich aktivita je nezměrná. Počet adeptů ve fyzických tělech je malý, a přesto je v jejich rukou osud všech evolucí světa. Ohledně lidstva se může zdát, že rozdělují svět do farností, ale tyto farnosti jsou světadíly, a o každý z nich se stará jeden adept. Theosofická společnost svojí podstatou vypadá, že vznikla z popudu Představenstva, takže ti, kteří se nějak podílejí na jejích aktivitách, nepracují pouze pro nějaký omezený úsek, či jedno náboženství, nýbrž pro lidstvo jako celek nebo pro tu část lidstva, kterou Mistři vedou. Existuje oddělení, které se věnuje ovlivňování důležitých lidí správným směrem - vedou krále a státníky mírovou cestou, učitele a kazatele k liberálnějším myšlenkám, pozdvihují umělecké představy tak, aby celý svět byl trochu lepší a šťastnější.

Ale dílo těchto oddělení bývá povětšinou svěřováno jejich žákům, Mistři se zabývají spíše osobnostmi v jejich náhodných tělech, věnují se vysílání duchovní síly k nim - a tak v nich vyvolávají to nejslechetnější a nejlepší v nich a napomáhají růstu těchto žáků.

Dost lidí si je tohoto pomocného vlivu vědomo, ale rozhodně nedokáží vystopovat jejich zdroj. Náhodné tělo průměrného člověka si ničeho z vnějšku není vědomé. To je podobné jako s kuřetem v podobě vejce - to také neví, odkud se bere teplo stimulující jeho růst. Jakmile člověk dosáhne určitého stadia, kdy je schopen prolomit slupku nevědomosti a začne být schopen reagovat na vyšší podněty, celý proces nabere jinou formu a je velmi urychlen. Dokonce i skupiny zvířecích duší na nižší mentální úrovni jsou ovlivněny tímto duchovním světlem, stejně jako sluneční jas ozařuje vše, co je v jeho dosahu.

Při vydávání této síly Mistři využívají možností zvláštních příležitostí a míst, kde existuje nějaký silný magnetismus. Tam, kde žil a zemřel nějaký svatý muž, nebo kde jeho pozůstatky vytvořily vhodnou atmosféru, tam Mistři takovýchto podmínek využívají a jejich duchovní síla proudí kanály, které byly předtím připraveny. Sejdě-li se někde velká spousta poutníků ve snaze přijmout cosi shůry, Mistři opět využívají výhody vysílání duchovní síly kanály, jimiž byli lidé naučeni přijímat požehnání a pomoc. A právě díky tomu lidstvo ve svém vývoji dospělo až do současné výše. Pořád sice sídlíme ve čtvrtém kruhu, které svou podstatou náleží touze a vášni, ale přesto se už zabýváme rozvojem intelektu, což je specifickým rysem kruhu pátého.

Za to vděčíme stimulačnímu impulsu, který nám poskytli Páni Plamenů z Venuše a také dílu adeptů, kteří tento vliv pro nás uchovali a neustále se obětují v zájmu našeho pokroku. Ti, kteří aspoň trochu pochopili jejich dílo nebo dokonce měli tu možnost Mistry při práci vidět, ani na okamžik nepomýšlejí na to, že by je od jejich díla vyrušili nějakou osobní žádostí. Sama důležitost díla a jeho rozlehlost už předem vylučují možnost, že by se mohli zabývat jednotlivci.

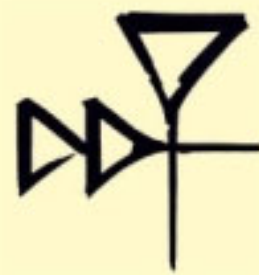
V případech, kdy k tomu muselo dojít, to vždycky vykonali žáci či elementární bytosti nebo přírodní duchové. Potom je tedy samozřejmou povinností každého žáka tuto práci na nižší úrovni vykonat, prostě proto, že Mistři se nemohou odvracet od díla pro celý svět, aby pomáhali jednotlivcům. ...“

Charles Webster Leadbeater, „Vnitřní život. Úvod do theosofie I.“, Nakladatelství CAD Press, Bratislava 2008, str. 24-25.

Kresba: Ulrike Hinrichs v publikaci „Léčivé karty archandělů a Mistrů“, Fontána 2007.

Nanebevzatý Mistr St. Germain.

10 ročníků časopisu DINGIR

